

FACULTEIT ECONOMIE EN BEDRIJFSKUNDE

ACADEMIEJAAR 2001 – 2002

WERKLOOSHEIDSVALLEN

Scriptie voorgedragen
tot het bekomen van de graad van:
licentiaat in de toegepaste economische wetenschappen

Eveline Demeyer

onder leiding van

Prof. dr. E. Omey

“Ondergetekende Eveline Demeyer bevestigt hierbij dat onderhavige scriptie mag worden geraadpleegd en vrij mag worden gefotokopieerd. Bij het citeren moet steeds de titel en de auteur van de scriptie worden vermeld.”

Demeyer Eveline

28 april 2002

Woord vooraf:

Graag had ik mijn dank geuit aan alle personen die op één of andere manier ertoe bijgedragen hebben om deze scriptie te realiseren en alle instellingen die mij informatie hebben doorgespeeld.

Zeker wil ik mijn welgemeende erkentelijkheid uitdrukken tegenover mijn promotor Prof dr. E. Omev voor de goede begeleiding.

Tevens in het bijzonder mijn dank aan Mevr. De Lathouwer L. (Centrum voor Sociaal Beleid), Mevr. Bogaerts K. (Centrum voor Sociaal Beleid), Dhr. Van Nuffel A. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid) en Dhr. Wauters M. (bibliotheek UFSIA).

Ook wil ik van de gelegenheid gebruik maken mijn oprechte dank te betuigen aan mijn ouders, omdat ze mij de mogelijkheid boden deze studies te volgen en mij hierin steeds hebben gesteund.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	I
Inhoudsopgave	II
Gebruikte afkortingen	V
Lijst van de tabellen	VII
Lijst van de figuren	IX
Inleiding	1
DEEL 1: ALGEMEEN KADER	3
Hoofdstuk 1: Het sociaal zekerheidsbeleid	3
1.1 INLEIDING.....	3
1.2 OBJECTIEVEN VAN DE SOCIALE ZEKERHEID: VAN INKOMENSGARANTIE NAAR ACTIVERING.....	3
1.2.1 Van passieve naar actieve welvaartsstaat	5
Hoofdstuk 2: Het Belgische werkloosheidsstelsel	8
2.1 INLEIDING.....	8
2.2 DE BELGISCHE WERKLOOSHEIDSREGLEMENTERING.....	9
2.3 HET BEDRAG VAN DE WERKLOOSHEIDSVERGOEDING IN BELGIË	11
2.4 AANVULLENDE GEZINSVERGOEDINGEN OF SOCIALE VOORDELEN TE VERKRIJGEN BOVEN OP DE WERKLOOSHEIDSVERGOEDING	16
2.5 KENMERKEN VAN HET BELGISCHE WERKLOOSHEIDSSTELSEL.....	19
2.6 DE EVOLUTIE EN INTERNATIONALE VERGELIJKING VAN DE BELGISCHE WERKLOOSHEID EN WERKZAAMHEID	20
2.7 BESLUIT.....	25
DEEL 2: THEORETISCHE BENADERING	27
Hoofdstuk 3: Terminologie	27
3.1 INLEIDING.....	27

3.2 DE VERSCHILLENDE WERKLOOSHEIDSVALLLEN BEÏNVLOED DOOR FINANCIËLE PRIKKELS	27
3.3 DE VERSCHILLENDE WERKLOOSHEIDSVALLLEN BEÏNVLOED DOOR NIET- FINANCIËLE PRIKKELS	31
Hoofdstuk 4: De relatie tussen het systeem van de werkloosheidsvergoedingen en het arbeidsaanbod: de theoretische inzichten.....	35
4.1 INLEIDING.....	35
4.2 HET THEORETISCHE MODEL.....	35
4.3 KRITIEKEN OP HET THEORETISCHE MODEL.....	40
4.4 BESLUIT.....	42
DEEL 3: EMPIRISCHE BENADERING.....	44
Hoofdstuk 5: De generositeit van het Belgische werkloosheidsstelsel in internationaal vergelijkend perspectief.....	44
5.1 INLEIDING.....	44
5.2 DE DOELMATIGHEID VAN DE WERKLOOSHEIDSUITKERING EN DE WERK- LOOSHEIDSVERZEKERING	45
5.3 EEN EUROPESE VERGELIJKING VAN DE SOCIALE BESCHERMING VAN DE WERKLOOSHEIDSSTELSEL.....	49
5.3.1 De dekkingsgraad van de werkloosheidsstelsels	49
5.3.2 Het niveau van de werkloosheidsuitkeringen.....	51
5.3.3 De vervangingsratio's.....	54
5.4 DE UITKERINGSAFHANKELIJKHEIDSRATIO'S	61
5.5 CONCLUSIE.....	64
Hoofdstuk 6: Empirische situering van de werkloosheidsvallen.....	65
6.1 INLEIDING.....	65
6.2 HET PROBLEEM VAN DE WERKLOOSHEIDSVALL (IN RUIME ZIN) IS GEEN TYPISCH BELGISCH PROBLEEM	66
6.3 LANGDURIG, LAAGGESCHOOLDE WERKLOZEN EN DE WERKLOOSHEIDS- VAL	68
6.3.1 Socio-psychologische typologie van de langdurige werklozen.....	71

Hoofdstuk 7: De financiële werkloosheidsvallen in België	76
7.1 INLEIDING.....	76
7.2 HET DREMPELLOON OF RESERVERINGSLOON	76
7.3 GROOTTE VAN DE FINANCIËLE WERKLOOSHEIDSVALLLEN IN BELGIË.....	79
7.3.1 De techniek van de standaardsimulatie.....	79
7.3.2 De resultaten van de standaardsimulaties	81
7.3.2.1 De resultaten voor de periode 1989-1999.....	81
7.3.2.1.1 <i>Overgang van langdurige werkloosheid naar een voltijdse tewerkstelling aan minimumloon</i> .	81
7.3.2.1.2 <i>De deeltijdse werknemers en de inkomensgarantie-uitkering</i>	86
7.3.2.1.3 <i>Overgang van langdurige werkloosheid naar een deeltijdse tewerkstelling aan minimumloon</i>	88
7.3.2.2 De resultaten voor de periode 1999-2001.....	91
7.3.2.2.1 <i>Recente maatregelen ter bestrijding van de financiële werkloosheidsvallen</i>	91
7.3.2.2.2 <i>Impact van de recentste hervormingen en maatregelen op het bestaan van de financiële werkloosheidsvallen</i>	95
7.3.3 De financiële werkloosheidsvallen in enkele specifieke uitkeringssystemen.....	98
7.3.3.1 De PWA activiteiten en de financiële werkloosheidsval.....	98
7.3.3.2 Oudere werklozen en de financiële werkloosheidsval.....	101
7.3.3.3 De weerslag van beslagleggingen op het bestaan van financiële werkloosheidsvallen.....	102
7.3.3.4 Bestaansminimumtrekkers en de financiële werkloosheidsval.....	104
Algemeen besluit.....	106
Bibliografie.....	X
Bijlagen.....	XVIII

Gebruikte afkortingen

APW:	Average Production Worker
AU:	Oostenrijk
BE:	België
CA:	Canada
CSB:	Centrum voor Sociaal Beleid
DE:	Duitsland
DK:	Denemarken
ECU-PPP:	European Currency Unit - Purchasing Power Parity
ES:	Spanje
FR:	Frankrijk
GGMMI:	Gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen
GR:	Griekenland
HIVA:	Hoger Instituut voor de Arbeid
IE:	Ierland
IGU:	Inkomensgarantie-uitkering
ILO:	Internationale Arbeidsorganisatie (International Labour Organisation)
IT:	Italië
JP:	Japan
LU:	Luxemburg
N.B.:	Niet Bekend
NL:	Nederland
NW:	Noorwegen
OCMW:	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OECD:	Organisation for Economic Cooperation and Development
OESO:	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PT:	Portugal
PWA:	Plaatselijk werkgelegenheidsagentschappen
RVA:	Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen

VDAB:	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VEV:	Vlaams Economisch Verbond
VK:	Verenigd Koninkrijk
VS:	Verenigde Staten
ZW:	Zwitserland

Lijst van de tabellen

Tabel 2.1: Relatie tussen de leeftijd van de werkloze en het aantal arbeidsdagen en de lengte van de referentieperiode.....	10
Tabel 2.2: Relatie tussen de leeftijd van de werkloze en de lengte van de wachttijd	10
Tabel 2.3: Bedrag van de werkloosheidsuitkering volgens gezinssituatie van de werkloze, geldende vanaf 01/02/2002, België	12
Tabel 2.4: Bedrag van de werkloosheidsuitkeringen met anciënniteitstoeslag, geldende vanaf 01/02/2002, België.....	13
Tabel 2.5: De gewone en verhoogde maandelijkse kinderbijslagen, 01/02/2002, België.....	17
Tabel 2.6: Maandelijkse leeftijdsbijlagen verbonden aan de gewone en verhoogde kinderbijslag, 01/02/2002, België.....	17
Tabel 2.7: De Belgische totale werkloosheid in procenten van de beroepsbevolking, 2000.....	20
Tabel 2.8: De werkloosheidsgraad naar geslacht in de Europese Unie, België en omringende landen, 1996-2000.....	21
Tabel 2.9: De Vlaamse werkloosheidsgraad naar leeftijd en onderwijsniveau, 1996-2000	23
Tabel 2.10: De werkzaamheidsgraad in de Europese Unie, België en omringende landen, 1999-2000.....	24
Tabel 5.1: Armoederisico voor werkende en niet-werkende gezinnen, 1985-1997, België.....	47
Tabel 5.2: Gemiddeld uitkeringsbedrag in geval van werkloosheid voor 10 Europese landen (1994–1995).....	52
Tabel 5.3: Evolutie en internationale vergelijking van de algemene uitkeringsafhankelijkheidsratio voor de periode 1980-1997.....	63
Tabel 6.1: Maandelijkse minimumlonen uitgedrukt in EURO (januari 2001).....	67

Tabel 6.2: Inhoudelijke typering van de vijf categorieën van langdurig werklozen.....	72
Tabel 7.1: De evolutie van de netto-vervangingsratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een voltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1989-1999, België.....	83
Tabel 7.2: De evolutie van de arbeidssurplusratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een voltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1989-1999, België.....	84
Tabel 7.3: Maandelijks toeslag in functie van de gezinssituatie, 01/01/2002.....	88
Tabel 7.4: De evolutie van de netto-vervangingsratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een deeltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1994-1999, België.....	89
Tabel 7.5: De evolutie van de arbeidssurplusratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een deeltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1994-1999, België.....	90
Tabel 7.6: Impact van de hervormingen in de sociale zekerheid en de fiscaliteit sinds 2000 op de netto-vervangingsratio's bij werkloosheid en op de absolute meeropbrengst van laagbetaald werk ten opzichte van een uitkeringsbestaan, 1999-2001, België.....	96

Lijst van de figuren

Figuur 4.1: De individuele keuze tussen vrije tijd en werktijd.....	36
Figuur 4.2(a) en 4.2(b): De werkloosheidsvergoeding en het arbeidsaanbod.....	38
Figuur 5.1: Percentage van Belgische huishoudens die kunnen ontsnappen aan de armoede dankzij de sociale zekerheid (1985-1997)	45
Figuur 5.2: Percentage armen op actieve leeftijd in enkele OESO-landen (begin jaren '90).....	46
Figuur 5.3: De dekingsgraad van het werkloosheidsstelsel voor 10 Europese landen, (1994-1995).....	50
Figuur 5.4: Netto-vervangingsratio's voor vier gezinstypes bij kortdurige werkloosheid voor twee inkomensniveaus (modale lonen en 2/3 modale lonen).....	56
Figuur 5.5: Netto-vervangingsratio's voor vier gezinstypes bij langdurige werkloosheid voor twee inkomensniveaus (modale lonen en 2/3 modale lonen).....	58
Figuur 5.6: Evolutie van de uitkeringsafhankelijkheidsratio van 1970 tot 2050, België.....	61
Figuur 6.1: Verdeling van de werkloosheid naar studieniveau en werkloosheidsduur, februari 2001, België.....	69
Figuur 6.2: Percentage langdurig werklozen van de totale werkloosheidsgraad	70
Figuur 6.3: Percentage van de werklozen dat bereid is te participeren op de arbeidsmarkt.....	75

Inleiding

Een fundamenteel aandachtspunt in een verzorgingsstaat zoals België is zeker de werkloosheidsproblematiek. Iedereen wordt er namelijk dagelijks in zijn directe omgeving of via de media mee geconfronteerd. Het beleid heeft deze probleemstelling proberen op te lossen via een wijdverspreide, maar wel passieve welvaartsstaat. Dergelijk beleid heeft wel een gunstig effect op de armoedegraad en de inkomensongelijkheid, maar werkt tegelijkertijd de problematiek van de werkloosheidsvallen in de hand. Daarom vormt deze topic vanaf het begin van de jaren '90 een belangrijk aandachtspunt op de politieke agenda en één van de prioriteiten voor het Belgische arbeidsmarktbeleid.

In deze thesis zal de focus dan ook liggen op het bestaan van deze werkloosheidsvallen. Dit betreft de situatie, waarin de financiële stimulus te klein of zelfs onbestaande is om de overstap van werkloosheid naar een (laag)betaalde baan aantrekkelijk te maken. De nadruk zal hier voornamelijk aan de financiële zijde gelegd worden, alhoewel men echter niet uit het oog mag verliezen dat eveneens niet-financiële en niet-economische factoren het arbeidsaanbod kunnen beïnvloeden.

De thesis is opgedeeld in drie delen om op die manier een beter inzicht te verschaffen in de problematiek omtrent de werkloosheidsvallen.

Hoofdstuk 1 legt de nadruk op de prioriteitenverschuiving in de doelstellingen van het sociaal zekerheidsbeleid, welke leidde tot de overgang van een passieve naar een actieve welvaartsstaat. In hoofdstuk 2 worden de belangrijke kenmerken en de werking van het Belgische werkloosheidsstelsel toegelicht.

Dit vormt het eerste gedeelte dat een algemeen kader schetst, zodat de lezer de mogelijkheid krijgt zich beter in te leven in de betrokken problematiek.

Hoofdstuk 3 verduidelijkt het begrip 'werkloosheidsval' in ruime context, waarbij ook het onderscheid tussen de financiële en niet-financiële prikkels van het arbeidsaanbod aan bod komt. In hoofdstuk 4 wordt aan de hand van het standaardtextboekmodel van het arbeidsaanbod de relatie tussen het systeem van de werkloosheidsvergoedingen en het arbeidsaanbod geschetst.

Na dit theoretische gedeelte volgt in een derde gedeelte een eerder empirische benadering dat drie hoofdstukken omvat.

In hoofdstuk 5 wordt op basis van een internationale vergelijking geanalyseerd of de generositeit van het Belgische werkloosheidsstelsel het bestaan van de werkloosheidsvallen in België in de hand werkt. In hoofdstuk 6 besluit men welke groepen het kwetsbaarst zijn voor de werkloosheidsvallen en hoe zij hun werkloosheidssituatie beleven. Tenslotte wordt in hoofdstuk 7 aan de hand van de techniek van de standaardsimulatie nagegaan welke typegevallen behorende tot de kwetsbaarste groepen in hoofdzaak met de werkloosheidsvallen geconfronteerd worden en ook welke impact de recentste maatregelen hierop hebben gehad.

DEEL 1: Algemeen kader

Hoofdstuk 1: Het sociaal zekerheidsbeleid

1.1 Inleiding

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk worden de fundamentele algemene objectieven van het sociaal zekerheidsstelsel geschetst. Belangrijk daarbij is de verschuiving van de prioriteitenvolgorde tussen deze objectieven, die zich doorheen de jaren heeft voorgedaan. Dit was niet enkel kenmerkend voor België, maar deed zich in zowat heel de geïndustrialiseerde wereld voor.

Deze prioriteitenverschuiving heeft de overgang van een passieve naar een actieve welvaartsstaat in de hand gewerkt (paragraaf 1.2.1). Een passieve welvaartsstaat legt de klemtoon voornamelijk op de inkomensbescherming, terwijl de actieve welvaartsstaat deze legt op 'het activeren'. Men wil dus het werken lonend maken, om op deze manier zoveel mogelijk mensen te motiveren over te gaan tot arbeidsparticipatie.

1.2 Objectieven van de sociale zekerheid: van inkomensgarantie naar activering

Regeringen willen via hun sociaal zekerheidsbeleid tegemoetkomen aan drie belangrijke objectieven. Vooreerst de minimale levensstandaard verzekeren voor iedereen, en zeker in eerste instantie voor de families met een laag inkomen en kinderen ten laste. Ten tweede wil men mensen motiveren te participeren op de arbeidsmarkt om zo financieel zelfstandig te worden en sociaal geïntegreerd te geraken in de maatschappij. Een derde niet te verwaarlozen doelstelling is het laag houden van hun regeringskosten. (OECD, 1999, blz. 7)

Tussen deze doelstellingen is echter een zekere trade-off nodig, want beleidsmaatregelen gericht op één van de doelstellingen dragen daarom niet noodzakelijk bij tot het realiseren van de andere doelstellingen. De objectieven moeten eveneens gerealiseerd worden binnen het kader van bepaalde randvoorwaarden. Het uitkeringssysteem mag bijvoorbeeld de begroting niet al te zeer belasten. (Larmuseau H. en Lelie P., 2001,blz. 5)

In de loop der jaren heeft er zich een duidelijke verschuiving voorgedaan van de beleidsprioriteit tussen deze centrale doelstellingen. In de jaren zestig en zeventig stond vooral de armoedereductie, dus het voorzien van een menswaardige inkomensgarantie voor iedereen voorop. In de jaren tachtig werd de nadruk dan eerder gelegd op kostenreducering en begrotingsevenwicht. Vandaag de dag staat het activeren en sociaal geïntegreerd raken van mensen centraal. (OECD, 1999,blz. 7)

In dit kader kunnen we spreken over de overgang van een passieve naar een actieve welvaartsstaat. Vandaag de dag is het duidelijk dat de welvaartsstaat meer actief moet optreden om zo meer mensen (opnieuw) in te schakelen in het arbeidsgebeuren en dus minder de passieve verstrekker van uitkeringen moet blijven. Het beleidsdenken over het arbeidsgebeuren en de sociale zekerheid is overgegaan van een passieve naar een actieve benadering, met andere woorden van bescherming naar activering.

Het garanderen van uitkeringen alleen (vooral als deze eerder laag zijn) om kansarmoede en bestaansonzekerheid te bestrijden is echter onvoldoende om zich een volwaardig burger te voelen. Daarom moet men eerder de nadruk leggen op de actieve benadering waarbij herintrede, investeringen in vorming en begeleiding en niet alleen in uitkeringen belangrijk zijn. (Larmuseau H. en Lelie P., 2001,blz. 6)

Een actieve welvaartsstaat wil namelijk voorkomen dat mensen afgeschreven worden. Men moet dus proberen zoveel mogelijk mensen, zowel vrouwen als mannen, actief te betrekken in de samenleving.

Er worden door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2000, blz. 21) drie argumenten voor de bevordering van de arbeidsparticipatie aangehaald. De eerste twee argumenten voor participatiebevordering zijn eerder vanuit het standpunt van de overheid bekeken, terwijl het derde zich situeert in de microsfeer.

Een eerste betreft het draagvlakargument. Daarbij haalt men aan dat degenen die participeren op de arbeidsmarkt zelf voorzien in hun inkomen en dus geen nood hebben aan

vervangingsinkomens. Op deze manier dragen ze tevens bij tot de financiering van de sociale voorzieningen voor de inactieven.

Een tweede betreft het externe-effectenargument. Dit argument sluit aan bij de socialiserende bijdrage van tewerkstelling. Tewerkstelling vermijdt namelijk negatieve externe effecten, terwijl het positieve externe effecten stimuleert. Het houdt de mensen weg van de straat, bevordert het werken in teamverband en op die manier het leren omgaan met anderen.

Als derde en laatste is er het zingevingsargument. Vandaag de dag kan participeren op de arbeidsmarkt een zin geven aan het leven. In de huidige samenleving wordt het verlangen om inhoudelijke interesses te ontwikkelen en te gebruiken namelijk gestimuleerd. Op individueel niveau wordt het zingevingselement voornamelijk bepaald door de aard van tewerkstelling van de betrokkene en de situering van het segment binnen de arbeidsmarkt waarin men zich bevindt.

1.2.1 Van passieve naar actieve welvaartsstaat

Het passieve karakter van de sociale zekerheid heeft lange tijd de boventoon gevoerd. Wanneer er zich een sociaal risico voordeed stonden de sociale zekerheidsinstellingen steeds klaar met een vangnet van uitkeringen. Dit systeem behoedde duizenden mensen voor de armoede en had dus een inkomensbeschermd functie.

Het passieve karakter kwam enerzijds tot uiting door de gebrekkige koppeling van uitkeringen aan vorming, werkervaring en arbeidsbemiddeling voor de werklozen en anderzijds door de gebrekkige controle op de werklozen eens deze in de werkloosheid waren verzeild. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 3-4)

Maar de sociale realiteit is veranderd (bijvoorbeeld de vergrijzing van de bevolking, de vervrouwelijking van de arbeidsmarkt,...). Er moet een nieuwe welvaartsstaat gecreëerd worden met andere doelstellingen, waarbij niet louter het verschaffen van inkomenszekerheid belangrijk is, maar die eveneens de maatschappelijke participatie stimuleert. De regering heeft in haar sociaal en economisch beleid dan ook gewerkt aan de uitbouw van een actieve welvaartsstaat. Deze heeft tot doel meer mensen actief in de samenleving te betrekken en levenslange bijscholings- en groeimogelijkheden voor iedereen te garanderen.

Vanuit een eerste optiek zou men denken dat werkloosheidsuitkeringen voldoende hoog moeten zijn om een menswaardig inkomen te kunnen garanderen, maar langs de andere kant kunnen deze de (weder)inschakeling in de reguliere arbeidsmarkt belemmeren. Indien uitgebreide inkomensvoorzieningen en een hoge fiscale en parafiscale druk ertoe leiden dat werk nauwelijks meer of zelfs minder opbrengt dan werkloosheid, dan kan herintrede op de arbeidsmarkt hierdoor ontmoedigd worden. (De Lathouwer L. en Thirion A., 2000, blz. 325) Deze situatie wordt aangeduid met de term werkloosheidsval (die het onderwerp vormt van deze thesis). Het afbouwen van dergelijke vallen is dan ook een belangrijke doelstelling van de nieuwe activerende welvaartsstaat.

De term activeren duidt namelijk aan dat men enerzijds bepaalt wie in aanmerking komt om een uitkering te ontvangen en anderzijds wie moet gemotiveerd en bijgestaan worden om een betaalde job uit te oefenen. Vooral door het hoog aantal oplopende langdurig uitkeringsafhankelijken in de werkloosheid stelt de actieve welvaartsstaat de intrede of de herinschakeling in het arbeidsgebeuren centraal. Daartoe wil men de prikkel tot participatie verhogen, bijzondere arbeidsgelegenheid scheppen en werklozen individueel begeleiden. (Deleeck H., 2000-2001, blz. 247-248).

Men wil dus zoveel mogelijk mensen, zowel vrouwen als mannen, aan het arbeidsproces laten participeren en een vermindering van de uitkeringsafhankelijkheid nastreven.

De actieve welvaartsstaat wil eveneens de combinatie van het professionele leven en het persoonlijke en gezinsleven beter mogelijk maken door arbeidsherverdeling over de hele loopbaan. De wenselijkheid tot een hoge participatiegraad mag het belang van de zorg voor het gezin en de huishoudelijke arbeid als activiteit op zich immers niet verwaarlozen. Ook zorgarbeid moet dus als volwaardige arbeid erkend en gewaardeerd worden. Eigenlijk is er dus sprake van een pluri-actieve welvaartsstaat. (Deleeck H., 2000-2001, blz. 249).

Er moet echter wel een onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds passieve en anderzijds actieve maatregelen. De doelstellingen van passieve en actieve maatregelen verschillen, maar beide werken wel rechtstreeks in op de werkloosheidsgraad.

Passieve maatregelen willen het aantal werkzoekenden binnen de actieve bevolking reduceren door de overgang van een werk- of werkloosheidssituatie naar de inactieve bevolking te versnellen. Bruggensionering, verlenging van de leerplicht, intensivering van

loopbaanonderbreking of vermindering van de arbeidsduur vormen bij de passieve maatregelen dan ook de uitgangspunten.

Actieve maatregelen daarentegen zijn gericht op een uitbreiding van de tewerkstelling en de wederinschakeling in het arbeidsproces van inactieven en werkzoekenden, het verstrengen van de uitkeringsmodaliteiten en het verbeteren van de inzetbaarheid van mensen via opleidingen. (Bouquin S., 2000, blz. 140)

Het is dus van belang dat men in de toekomst een goed evenwicht vindt tussen deze actieve en passieve maatregelen en dat men zich dus niet enkel toespitst op de passieve, zoals in het verleden hoofdzakelijk het geval was. De actieve welvaartsstaat betreft dan ook een hertekening van de verzorgingsstaat waarbij een nieuw evenwicht tussen de uitkeringen en het actief arbeidsmarktbeleid dient gevonden te worden.

Er dient evenwel zowel aandacht geschonken te worden aan activering langs de aanbodzijde (werknemers), als langs de vraagzijde (ondernemingen). Men moet dus proberen de mechanismen, die mensen demotiveren om over te stappen van een uitkeringssituatie naar de arbeidsmarkt, te identificeren, aan te passen of te verwijderen. (Larmuseau H. en Lelie P., 2001, blz. 6) Ook de werkgever moet gemotiveerd worden om laaggeschoolden aan te werven, op te leiden, extra werkgelegenheid te creëren... .

Hoofdstuk 2: Het Belgische werkloosheidsstelsel

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal dieper worden ingegaan op enkele specifieke kenmerken en principes van het Belgische werkgelegenheidsbeleid.

Vooreerst worden de toelatings- en toekenningsvoorwaarden weergegeven om als werkloze aanspraak te kunnen maken op een werkloosheidsvergoeding. Bij de toelatingsvoorwaarden zal er een onderscheid gemaakt worden tussen drie gronden op basis waarvan men het recht tot een werkloosheidsuitkering kan verwerven.

De werklozen die aan dergelijke voorwaarden voldoen en dus het recht tot een werkloosheidsvergoeding verkrijgen, zullen niet allemaal dezelfde uitkering ontvangen. In een tweede gedeelte wordt dan ook ingegaan op de verschillende criteria die bepalend zijn voor de hoogte van de uitkering. Er zullen vier bepalende criteria naar voren worden gebracht; namelijk de gezinssituatie, de leeftijd, het vroegere inkomen van de werkloze en de duur van de werkloosheidsvergoeding.

Boven op de werkloosheidsvergoeding kan de werkloze eveneens aanspraak maken op een aantal gezinsgebonden vergoedingen en voordelen, welke toegelicht worden in een derde gedeelte. Daarbij zal de klemtoon voornamelijk liggen op de verhoogde kinderbijslag, de sociale franchise en de derde betaler.

In een vierde gedeelte worden de specifieke kenmerken van het Belgische werkloosheidsstelsel aangehaald. De onbeperkte uitkeringsduur van de Belgische werkloosheidsvergoedingen vormt het belangrijkste verschil met de stelsels geldende in de omliggende landen.

Tenslotte zal er in het vijfde gedeelte om een goed inzicht te verwerven in de werkloosheidsvallen, een korte algemene analyse volgen van de evolutie van de Belgische werkloosheids- en werkzaamheidsproblematiek.

2.2 De Belgische werkloosheidsreglementering

Een werkloosheidsvergoeding vormt een vervanging voor het verloren loon, voor al wie op een onvrijwillige manier zijn werk kwijt is geraakt, maar zich actief beschikbaar stelt voor de arbeidsmarkt en zich dus als werkzoekende laat registreren in de bevoegde tewerkstellingsdienst. Enkel de personen die geen nieuwe job kunnen vinden komen in aanmerking. Bovendien moet men eveneens arbeidsgeschikt zijn en de gemeentelijke werklozencontrole naleven.

Om aanspraak te maken op een werkloosheidsvergoeding moet men niet enkel aan bovenstaande toekenningsvoorwaarden, maar tegelijkertijd aan onderstaande toelatingsvoorwaarden voldoen.

In België kan men het recht verwerven tot een werkloosheidsvergoeding op basis van drie gronden.

Een eerste toelatingsvoorwaarde is op basis van arbeidsprestaties als werknemer in loondienst. In dit geval moet men een minimum aantal arbeidsdagen in de loop van een bepaalde periode (referenteperiode genoemd) voorafgaand op de aanvraag naar de werkloosheidsvergoeding kunnen bewijzen. Het aantal arbeidsdagen en de duur van de referenteperiode wordt bepaald door de leeftijd. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage, blz. 1)

Tabel 2.1: Relatie tussen de leeftijd van de werkloze en het aantal arbeidsdagen en de lengte van de referenteperiode.

<i>leeftijd</i>	<i>Aantal arbeidsdagen</i>	<i>Referenteperiode</i> (aantal maanden vóór aanvraag)
Jonger dan 36 jaar	312 arbeidsdagen	18 maanden
Tussen 36 en 50 jaar	468 arbeidsdagen	27 maanden
50 jaar en ouder	624 arbeidsdagen	36 maanden

Bron: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage, blz. 1.

Men kan vaststellen (tabel 2.1) dat de eisen met betrekking tot het aantal arbeidsdagen en de lengte van de referenteperiode hoger liggen naarmate de werkloze ouder wordt. Deze toelatingsvoorwaarde op basis van het beroepsverleden werd in de loop van de tijd voortdurend verstrengd en is dan internationaal vergeleken ook veeleisend.

Een tweede toelatingsvoorwaarde is op basis van studies of leertijd. Hierbij gaat het over schoolverlaters die nog geen job uitgeoefend hebben of althans nog niet voldoende lang om op basis van de eerste toelatingsvoorwaarde in aanmerking te komen. Deze jongeren moeten eerst een wachttijd doorlopen¹, vooraleer ze in aanmerking komen voor een wachttuitkering. Opnieuw is de lengte van de wachttijd bepaald door de leeftijd. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage, blz. 2)

Tabel 2.2: Relatie tussen de leeftijd van de werkloze en de lengte van de wachttijd.

<i>leeftijd</i>	<i>wachttijd</i>
-18 jarigen	155 dagen
18 tot -26 jarigen	233 dagen
26 jarigen en ouder	310 dagen

Bron: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage, blz. 2.

Uit bovenstaande tabel kan vastgesteld worden dat de vereiste lengte van de wachttijd toeneemt met de leeftijd van de werkloze.

¹ Dit is een periode waarin dus geen uitkering wordt betaald.

Een derde toelatingsvoorwaarde is op basis van zijn vroegere verwerving van het recht tot een werkloosheidsvergoeding. Eens men het recht tot een werkloosheidsuitkering verworven heeft, behoudt men namelijk dit recht voor een periode van drie jaar, te rekenen vanaf de laatste dag van de vergoeding. Op deze manier kan een werkloze na een onderbreking van zijn werkloosheid, opnieuw aanspraak maken op een uitkering zonder arbeidsdagen te moeten bewijzen, indien de aanvraag hiervoor binnen een termijn van drie jaar ingediend wordt. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2001(b), blz. 3)

2.3 Het bedrag van de werkloosheidsvergoeding in België

Om het bedrag van de werkloosheidsvergoeding te bepalen worden verschillende criteria in acht genomen. De gezinssituatie, de leeftijd, het vroegere inkomen van de werkloze en de duur van de werkloosheidsvergoeding spelen hierbij een rol.

De gezinssituatie van de werkloze

Bij het toepassen van de gezinsmodulering van de werkloosheidsvergoedingen maakt men gebruik van het concept van de ‘veronderstelde behoeften’. Dit betekent dat er “geen rekening gehouden wordt met de reële materiële situatie van het huishouden of de eventuele behoeftige toestand van de werkloze (Degreef I., 2000, blz. 275).”

Men kan hierbij een onderscheid maken tussen twee grote categorieën gezinstypes. Enerzijds de gezinshoofden of dus samenwonenden met gezinslast (categorie A) en anderzijds de werkloze niet-gezinshoofden. Deze laatste categorie werd in de loop van de tijd verder opgesplitst in de alleenwonenden of alleenstaanden (categorie N) en de samenwonenden zonder gezinslast (categorie B). (De Lathouwer L., 1996, blz. 1-2)

Tabel 2.3: Bedrag van de werkloosheidsuitkering volgens gezinssituatie van de werkloze, geldende vanaf 01/02/2002, België.

		Per dag		Per maand	
		Minima	Maxima	Minima	Maxima
1.	Samenwonenden met gezinslast	32,43 €	37,92 €	843,18 €	985,92 €
2.	Alleenwonenden 1 ^{ste} jaar	27,24 €	37,92 €	708,24 €	985,92 €
	2 ^{de} periode	27,24 €	31,60 €	708,24 €	821,60 €
3.	Samenwonenden 1 ^{ste} jaar	20,43 €	34,76 €	531,18 €	903,76 €
	2 ^{de} periode	20,43 €	25,28 €	531,18 €	657,28 €
	Forfaitperiode (eventueel)				
	- gewoon		14,39 €		374,14 €
	-bevoorrecht (a)		18,88 €		490,88 €

(a) Als de werkloze en de partner uitsluitend uitkeringen ontvangen van samen minder dan het maximum voor een samenwonende met gezinslast.

Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(b),

<http://www.rva.fgov.be/Data_documentation/default.asp?MainDir=Data_documentation&Language=NL&IndexDir=Barema/Barema_WLH&Button=1&newSelect2=Barema_Werkloosheid&newSelect3=ZonderAnc>, (08/04/02).

Uit tabel 2.3, steunend op de gegevens van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, kan men besluiten dat gezinshoofden een grotere uitkering ontvangen (minimum 843,18 € en maximum 985,92 €), dan alleenwonenden (minimum 708,24 € en maximum 985,92 €) en alleenwonenden van hun kant een hogere vergoeding ontvangen dan de samenwonenden (minimum 531,18 € en maximum 903,76 €). De uitkering voor de gezinshoofden blijft ongewijzigd, onbepaald in de tijd, in tegenstelling met de alleenwonenden en samenwonenden wiens uitkeringsniveau na bepaalde tijd wordt herzien.

De leeftijd van de werkloze

Tabel 2.4: Bedrag van de werkloosheidsuitkeringen met anciënniteitstoeslag, geldende vanaf 01/02/2002, België.

		Per dag		Per maand	
		Minima	Maxima	Minima	Maxima
1.	Samenwonenden met gezinslast	34,71 €	41,68 €	902,46 €	1083,68 €
2.	Alleenwonenden				
	- 50-54 jaar	29,03 €	34,44 €	754,78 €	895,44 €
	- 55-64 jaar	31,96 €	37,92 €	830,96 €	985,92 €
3.	Samenwonenden				
	- 2 ^{de} periode (nieuwe regeling)				
	- 50-54 jaar	23,63 €	28,44 €	614,38 €	739,44 €
	- 55-57 jaar	26,38 €	31,60 €	685,88 €	821,60 €
	- 58-64 jaar	29,03 €	34,76 €	754,78 €	903,76 €
	- 2 ^{de} periode (oude regeling)				
	- 50-54 jaar	-	-	-	-
	- 55-64 jaar (a)	31,60 €	37,92 €	821,60 €	985,92 €
	- forfaitperiode (eventueel)				
	- gewoon	17,40 €		452,40 €	
	- bevoorrecht (b)	21,89 €		569,14 €	

(a) Enkel voor zover de werkloze deze uitkering reeds effectief ontving voor 1/1/1997.

(b) Als de werkloze en de partner uitsluitend uitkeringen ontvangen van samen minder dan het maximum voor een samenwonende met gezinslast.

Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(a),

<http://www.rva.fgov.be/Data_documentation/default.asp?MainDir=Data_documentation&Language=NL&IndexDir=Barema/Barema_WLH&Button=1&newSelect2=Barema_Werkloosheid&newSelect3=ZonderAnc>, (08/04/02)

Sommige oudere werklozen kunnen rekenen op een bijkomende vergoeding, wat een anciënniteitstoeslag wordt genoemd. Deze vergoeding kan boven op de werkloosheidsvergoeding worden toegekend aan een werkloze vanaf de leeftijd van 50 jaar, nadat men 1

jaar werkloos is en niet geniet van een brugpensioen of niet aan deze heeft verzaakt. Er moet wel bewijs kunnen geleverd worden van 20 jaar verrichting van arbeid in loondienst.

Het doel van de invoering van deze anciënniteitstoeslag was het verbeteren van de financiële positie van de oudere werklozen ten opzichte van de bruggepensioneerden. (Degreef I, 2000, blz. 281-282)

Uit de bovenstaande tabel van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen concludeert men dat de hoogte van de anciënniteitstoeslag die bij de werkloosheidsuitkering wordt gevoegd afhankelijk is van de leeftijd en de categorie waartoe de werkloze behoort.

Vroeger inkomen van de werkloze

“De dagelijkse vergoeding voor de werkloosheid wordt berekend op basis van het gemiddeld bruto dagloon dat de werknemer verdiende, bij de laatste werkgever bij wie men minstens vier weken ononderbroken tewerkgesteld was. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage, blz. 3)”.²

Ontving de werknemer geen brutovergoeding in de zes maanden die vooraf gingen aan zijn aanvraag tot werkloosheidsvergoeding, dan zal men de berekening van de dagelijkse vergoeding baseren op het GGMMI³ (gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen). Deze berekeningswijze wordt eveneens toegepast indien het brutoloon dat de werknemer verkreeg, kleiner is dan het GGMMI. Belangrijk om te beklemtonen is het feit, wanneer de werknemer tijdelijk (voor een periode van minder dan 24 maanden) terug deelneemt aan het arbeidsproces en daarbij werkt aan een loon lager dan de vergoeding die hij verkreeg bij zijn vorige tewerkstelling, niet benadeeld wordt. In dit geval zal de dagelijkse vergoeding die dient als berekeningsbasis niet herzien worden. Is de tewerkstellingsperiode daarentegen wel langer dan 24 maanden, zal de berekeningsbasis voor de uitkering bij een nieuwe werkloosheidsperiode worden herzien in functie van het loon dat werd verkregen in deze laatste tewerkstellingsperiode. Indien de werkloosheidsperiode niet wordt onderbroken, zal de berekeningsbasis natuurlijk niet worden herzien. (Degreef I., 2000, blz. 278)

---

² Deze vroegere brutovergoeding kent zowel een onder- als bovenplafond.

Duur van de werkloosheidsvergoeding

Uit tabel 2.3 concludeert men dat het aantal verschillende vergoedingsperiodes tijdens de duur van de werkloosheid afhankelijk is van de categorie waartoe de werkloze behoort.

De samenwonenden met gezinslast (categorie A) kennen slechts één vergoedingsperiode, die onbeperkt geldt voor de gehele duur van hun werkloosheid. Zij ontvangen doorlopend 60% van hun vorig gemiddeld brutoloon. (Degreef I., 2000, blz. 279)

De alleenwonenden (categorie N) daarentegen kennen twee vergoedingsperiodes. In het eerste jaar van hun werkloosheid ontvangen ze 60% van hun vorig gemiddeld brutoloon en na 12 maanden verkrijgen ze 50% van dat loon, die dan onbeperkt geldt voor de hele duur van hun werkloosheid. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(b), blz. 2)

De samenwonenden zonder gezinslast (categorie B) ten slotte kennen drie vergoedingsperiodes. In het eerste jaar van hun werkloosheid ontvangen ze 55% van hun vorig gemiddelde dagloon. Na dit eerste jaar ontvangen ze voor de volgende drie maanden 40% van dit loon. Deze periode kan verlengd worden met drie maanden per jaar van vroegere arbeid in loondienst. Nadien ontvangen ze een forfaitaire uitkering. Indien men ten minste 20 jaar loondienst kan bewijzen of indien de werknemer een blijvende werkonbekwaamheid van ten minste 33% kent, zal men nooit terugvallen op deze forfaitaire uitkering. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(b), blz. 2) Als het gezinsinkomen enkel uit uitkeringen bestaat en de maximumuitkering voor een samenwonende met gezinslast niet overschrijdt, ontvangen de samenwonenden zonder gezinslast een dagelijkse verhoging in de derde periode. Werklozen behorende tot deze categorie worden de ‘bevoorrechte samenwonenden’ genoemd.

Indien alleenwonenden of samenwonenden zonder gezinslast wensen terug te keren naar de gunstigere vergoeding uitgekeerd in de eerste periode van hun werkloosheid, dient men aan één van de volgende voorwaarden te voldoen. Men zal zijn werk moeten hervatten, ofwel als voltijds werknemer gedurende een ononderbroken periode van ten minste 12 maanden, ofwel als deeltijds werknemer met behoud van rechten gedurende een periode van 24 of 36 maanden. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage, blz. 4)

---

³ “Het GGMMI bedraagt 1074,44€bruto voor voltijdse werknemers van 21 jaar en ouder met zes maanden anciënniteit en 881,04€voor de werknemers jonger dan 21 jaar. (Degreef I., 2000, blz. 278).”

2.4 Aanvullende gezinsvergoedingen of sociale voordelen te verkrijgen boven op de werkloosheidsvergoeding

Boven op de gewone werkloosheidsuitkering kunnen werkloze gezinnen nog van andere sociale voordelen en aanvullende gezinsvergoedingen genieten. Hier schuilt natuurlijk spijtig genoeg het gevaar dat deze bijkomende vergoedingen of voordelen de overgang naar tewerkstelling kunnen ontmoedigen. Deze stelling kan echter lichtjes genuanceerd worden, daar men ingeval van werkhervatting eveneens het recht kan verwerven tot een aantal andere extra voordelen, zoals bijvoorbeeld de belastingvermindering voor kinderen ten laste⁴, een éénmalige kinderopvangtoeslag en mobiliteitstoeslag... .

In deze paragraaf ligt de klemtoon voornamelijk op de verhoogde kinderbijslag en de sociale franchise en derde betaler betreffende de gezondheidszorgen die de werkloze boven op zijn werkloosheidsvergoeding kan verwerven.

- De verhoogde kinderbijslag

De kinderbijslag is een sociale uitkering die toegekend wordt aan gezinnen met kinderlast, als tegemoetkoming in de kosten van opvoeding en verzorging.

Het basisbedrag van de kinderbijslag dat het gezin verwerft is functie van het aantal kinderen en de rang van het kind in het gezin. (Tabel 2.5 en 2.6) Aan het basisbedrag van de kinderbijslag wordt afhankelijk van de leeftijd van het kind een leeftijdsbijslag toegevoegd. Daarbij kunnen drie categorieën onderscheiden worden volgens dewelke de leeftijdstoeslag progressief toeneemt; namelijk van 6 tot 12 jaar, van 12 tot 18 jaar en meer dan 18 jaar.

---

⁴ Gezinnen met een laag inkomen die hierdoor geen belasting verschuldigd zijn, zullen echter de voorkeur geven aan de verhoogde kinderbijslag, daar de fiscale aftrek voor kinderen ten laste voor deze gezinnen nul bedraagt. (Degreef I., 2000, blz. 300)

Tabel 2.5: De gewone en verhoogde maandelijkse kinderbijslagen, 01/02/2002, België.

Rang van het kind	Gewone kinderbijslag (1)	Verhoogde kinderbijslag (2)	Vershil (2)-(1)
1ste kind	72,61 €	109,57 €	36,96 €
2de kind	134,35 €	157,26€	22,91 €
3de kind en volgende	200,59 €	204,61 €	4,02 €

Bron: Info verkregen van het Interprofessioneel Kinderbijslagfonds Alfa-M, 2002.

Tabel 2.6: Maandelijkse leeftijdsbijslagen verbonden aan de gewone en verhoogde kinderbijslag, 01/02/02, België.

Leeftijdscategorie	Kind met rang 1 dat recht geeft op gewone kinderbijslag	- Kind met rang 2 of meer - Kind met rang 1 dat recht geeft op verhoogde kinderbijslag
Voor kinderen geboren na 31 december 1990		
6 tot 12 jaar	12,65 €	25,22 €
12 tot 18 jaar	19,26 €	38,54 €
Meer dan 18 jaar	22,20 €	49,01 €
Voor kinderen geboren vóór 1 januari 1991		
6 tot 12 jaar	25,22 €(a) of 38,54 €(b)	25,22 €
12 tot 18 jaar		38,54 €
Meer dan 18 jaar	27,09 €(a) of 40,41 €(b) of 42,53 €(c)	49,01 €

(a) Bedragen geldig wanneer het kind geboren is tussen 1 januari 1985 en 31 december 1990.

(b) Bedragen geldig wanneer het kind geboren is tussen 1 januari 1981 en 31 december 1984.

(c) Bedragen geldig wanneer het kind geboren is vóór 1 januari 1981.

Bron: Info verkregen van het Interprofessioneel Kinderbijslagfonds Alfa-M, 2002.

De werklozen met kinderen ten laste die sinds 6 maanden werkloos zijn, komen in aanmerking om het recht tot de verhoogde kinderbijslag te verwerven. Opdat de kinderbijslag zou verhoogd worden vanaf de zevende maand, mag het vervangingsinkomen van de werkloze echter niet meer bedragen dan 1.607,58 € en de partner niet van een brutoloon genieten hoger dan 239,46 € per maand. (ACLVB, 2002(b), <http://www.cgslb.be/kinder.htm>, 04/04/02) Uit tabel 2.5 blijkt dat het verschil tussen de gewone en de verhoogde kinderbijslag varieert tussen 36,96 € en 4,02 €, afhankelijk van de rang van het kind in het gezin. Tevens blijkt uit tabel 2.6 dat de leeftijdsbijslag van het 1ste kind verhoogd wordt tot op het niveau van het tweede kind wanneer de werkloze het recht verwerft op de verhoogde kinderbijslag.

Betreffende het behouden en het hernemen van het recht op de verhoogde kinderbijslag na werkhervatting is recent een nieuwe maatregel van kracht gegaan, welke verder besproken wordt in paragraaf 7.3.2.2.1.

- De sociale franchise en derde betaler betreffende de gezondheidszorgen

Franchise betekent dat de ziekteverzekering een gedeelte van de erelonen van zorgverstrekkers terugbetaalt aan de patiënt. Hierdoor is de patiënt enkel gehouden het remgeld te betalen, namelijk het verschil tussen het ereloon en de terugbetaling van de ziekteverzekering. Sociale franchise betekent dan op zijn beurt dat de te betalen remgelden voor de patiënt beperkt zijn tot maximaal 371,84 €. Boven dit bedrag worden namelijk alle remgelden automatisch terugbetaald door het ziekenfonds. Om het recht te verwerven op deze sociale franchise dient de werkloze tenminste 6 maanden volledig uitkeringsgerechtigd werkloos te zijn. Naast nog enkele andere specifieke categorieën komen ook de bestaansminimumtrekkers in aanmerking voor het recht op deze sociale franchise. (Onafhankelijk Ziekenfonds Vlaanderen, 2002, http://www.ozv.be/info/2/2_2_4.htm, 04/04/02)

Het systeem van de derde betaler is een specifieke regeling waarbij de verzekeringsinstelling rechtstreeks betaalt aan de zorgverstrekker, zodat de patiënt bij consultatie enkel gehouden is het remgeld te betalen aan de zorgverstrekker. (Degreef I, 2000, blz. 301)

- Sommige werkloze gezinnen kunnen bovendien nog van andere voordelen en vergoedingen genieten, zoals bijvoorbeeld een gunstiger fiscaal tarief voor vervangingsinkomens (zie voetnoot 25), studietoelagen, toegang tot goedkope sociale woningen... .

Een bestaansminimumtrekker kan daarenboven ook nog genieten van een huur- en verwarmingstoelage. Deze aanvullende financiële steun wordt verleend door de lokale OCMW's. Hierbij bepalen de OCMW's onafhankelijk van elkaar het niveau van dergelijke toelage, wat grote regionale verschillen in de uitgekeerde bedragen met zich kan meebrengen. (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 74-75)

2.5 Kenmerken van het Belgische werkloosheidsstelsel ⁵

Het Belgische werkloosheidsstelsel verschilt van de stelsels in de omringende landen. De werkloosheidsverzekering wordt wel, zoals in de omringende landen, gefinancierd door bijdragen van werkgevers en werknemers. In het Belgische werkloosheidsstelsel gaat men ervan uit dat iedere werkloze die niet participeert op de arbeidsmarkt recht heeft op het verwerven van een werkloosheidsuitkering⁶.

Het grote verschil met de omringende landen betreft de uitkeringsduur. In België kent men in tegenstelling tot andere landen een onbeperkte uitkeringsduur. Daartegenover staat wel het zwakke verzekeringskarakter van het Belgische uitkeringsstelsel. (Zie hoofdstuk 5) De uitkeringsbedragen zijn eveneens, in tegenstelling tot elders, sterk gelinkt aan de gezinssituatie en de leeftijd van de werkloze in kwestie. Er wordt namelijk een hogere uitkering verstrekt voor deze werklozen die enkel van hun werkloosheidsuitkering moeten leven en lagere uitkeringen voor deze werklozen die naast hun werkloosheidsuitkering ook nog van andere gezinsinkomens kunnen genieten. Oudere werklozen zullen via het principe van anciënniteitstoelagen genieten van hogere uitkeringen dan jongere werklozen.

Ook de ruime toegankelijkheid van het stelsel valt op te merken, althans voor de jongere leeftijdscategorieën. België is namelijk één van de weinige landen, waar schoolverlaters zonder geleverde arbeidsprestaties na het doorlopen van een bepaalde wachttijd onbeperkt van een uitkering kunnen genieten. Maar hun uitkering ligt wel lager. Dit is eveneens van toepassing in enkele Scandinavische landen. Maar daar is ofwel de uitkeringsduur beperkt (zoals in Zweden) of moeten de schoolverlaters lidmaatschap betalen (zoals in Denemarken).

---

⁵ Voor deze inzichten werd gebruik gemaakt van (De Lathouwer L., 1997, blz. 202-206)

⁶ Zie de toelatings- en toekenningsvoorwaarden hiervoor vermeld in de paragraaf omtrent de Belgische werkloosheidsreglementering.

2.6 De evolutie en internationale vergelijking van de Belgische werkloosheid en werkzaamheid

Na bovenstaande bespreking van de algemene reglementering en kenmerken van het Belgische werkloosheidsstelsel, wordt in deze paragraaf kort ingegaan op de evolutie van het werkloosheids- en werkzaamheidsprobleem in België en wordt deze internationaal en in de tijd vergeleken. Het fundamentele probleem in een verzorgingsstaat zoals België is immers nog steeds de te hoge werkloosheid en de te lage tewerkstellingsgraden.

Tabel 2.7: De Belgische totale werkloosheid in procenten van de beroepsbevolking, 2000.

	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	België
Mannen	3,2	8,5	14,2	5,8
Vrouwen	5,8	12,8	13,7	8,7
Totaal	4,3	10,3	14,0	7,0

Bron: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2001, blz. I-24.

Tabel 2.8: De werkloosheidsgraad naar geslacht in de Europese Unie, België en omliggende landen, 1996-2000.

		2000	1999	1998	1997	1996
België	Vrouwen	8,7	10,4	11,1	11,2	12,4
	Mannen	5,8	7,2	7,2	7,0	7,4
	Totaal	7,0	8,6	8,9	8,8	9,5
Duitsland	Vrouwen	8,3	9,3	10,5	10,7	9,7
	Mannen	7,7	8,6	9,4	9,4	8,3
	Totaal	8,0	8,9	9,9	9,9	8,9
Frankrijk	Vrouwen	12,3	14,0	14,2	14,5	14,6
	Mannen	8,6	10,5	10,5	11,1	10,7
	Totaal	10,3	12,1	12,2	12,7	12,5
Nederland	Vrouwen	3,5	4,9	5,8	7,2	8,1
	Mannen	2,2	2,7	3,4	4,4	5,3
	Totaal	2,7	3,6	4,4	5,6	6,5
EU15	Vrouwen	9,9	11,1	12,0	12,5	12,5
	Mannen	7,3	8,3	9,0	9,7	9,9
	Totaal	8,4	9,5	10,3	10,9	11,0

Bron: Functionele Regionale Databank, 2001(a),

<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/basissta/vrind/Werkgelegenheid/anatomie/werkanar015.xls>>, (20/02/02).

In de bovenstaande tabellen wordt voor de bespreking van de werkloosheid gebruik gemaakt van de geharmoniseerde werkloosheidsgraad, die een goede aanwijzing biedt voor de ernst van de werkloosheidsproblematiek. Deze wordt berekend door het aantal werkzoekenden uit te drukken als een percentage van de beroepsbevolking (de som van de werkenden en de werkzoekenden) en heeft dus een indicatie van het gedeelte van de beroepsbevolking dat op een gegeven moment werkloos is.

Uit tabel 2.8 blijkt dat deze ratio voor België in de loop der jaren in belangrijke mate teruggelopen is, namelijk van 9,5% in 1996 tot 7,0% in 2000. De werkloosheid kende een grotere terugloop bij vrouwen (van 12,4% in 1996 tot 8,7% in 2000) dan bij mannen (van

7,4% in 1996 tot 5,8% in 2000), alhoewel deze onder de vrouwen nog steeds groter blijft dan onder de mannen.

Uit tabel 2.7 blijkt dat ondanks de belangrijke daling van de werkloosheid in Brussel en Wallonië, de regionale verschillen binnen België nog steeds aanzienlijk blijven. De geharmoniseerde werkloosheidsgraad bedroeg immers in 2000 voor Vlaanderen slechts 4,3%, tegenover 10,3% in Wallonië en 14,0% in Brussel. In Vlaanderen en Wallonië lag de werkloosheidsgraad voor vrouwen ver boven deze voor mannen, terwijl in Brussel de mannelijke en de vrouwelijke werkloosheidsgraad ongeveer met elkaar samenvielen.

In de omringende landen en de Europese Unie blijkt (tabel 2.8) zich eveneens in de loop der jaren een daling van de werkloosheidsgraad te hebben voorgedaan. De werkloosheidsgraad is er afgenomen zowel voor vrouwen als voor mannen, maar deze blijft net zoals in België op een hoger niveau voor de vrouwen.

Doorheen de jaren ligt de Belgische werkloosheidsgraad steeds onder het Europese gemiddelde. Ook in 2000 lag de Belgische werkloosheidsgraad nog steeds 1,4% onder deze van de Europese Unie.

Opvallend in tabel 2.8 blijkt de werkloosheidsgraad in Nederland en Frankrijk. In 2000 wordt Nederland namelijk gekenmerkt door een uiterst lage werkloosheidsgraad (2,7%), die zich ver beneden het Europese gemiddelde bevindt. Frankrijk daarentegen kent voor 2000 een hoge werkloosheidsgraad, die zelfs 1,9% boven het Europese gemiddelde is gelegen.

Tabel 2.9: De Vlaamse werkloosheidsgraad naar leeftijd en onderwijsniveau, 1996-2000.

		2000	1999	1998	1997	1996
Laaggeschoold	15-24 jaar	28,3	27,4	31,1	33,5	32,1
	25-49 jaar	12,9	13,8	15,6	16,7	17,0
	50-64 jaar	4,7	5,4	5,9	6,2	9,2
	Totaal	12,3	13,3	14,9	16,0	16,9
Middengeschoold	15-24 jaar	10,6	13,0	13,6	15,5	16,1
	25-49 jaar	3,9	4,5	5,1	5,5	5,8
	50-64 jaar	2,2	2,5	2,4	2,6	3,3
	Totaal	4,7	5,5	6,1	6,8	7,2
Hooggeschoold	15-24 jaar	9,2	10,7	12,3	14,8	15,5
	25-49 jaar	1,7	2,0	2,3	2,7	2,9
	50-64 jaar	1,1	1,3	1,3	1,3	1,7
	Totaal	2,2	2,5	2,9	3,5	3,8

Bron: Functionele Regionale Databank, 2001(b),

<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/basissta/vrind/Werkgelegenheid/anatomie/werkanar005.xls>>, (20/02/02).

Uit tabel 2.9 kan men besluiten dat de werkloosheidsgraad het hoogst ligt voor de laaggeschoolden (dit is de groep personen met een diploma van ten hoogste lager secundair onderwijs) en dan in het bijzonder voor de jonge (15-24 jaar) laaggeschoolden. De kloof tussen de laag- en de hooggeschoolden (dit is de groep personen met een diploma van hoger onderwijs) is gedurende de jaren wel afgenomen, maar blijft toch nog zeer groot.

Naast de werkloosheidsgraad is het eveneens belangrijk een blik te werpen op de werkzaamheidsgraad of de werkgelegenheidsgraad. Deze ratio biedt een indicatie van het percentage werkende personen in de leeftijdsklasse van 15 tot 64 jaar (beroepsactieve leeftijd).

Tabel 2.10: De werkzaamheidsgraad in de Europese Unie, België en omliggende landen, 1999 en 2000.

	2000	1999
België	60,5	59,3
Duitsland	65,3	64,8
Frankrijk	61,7	60,4
Nederland	72,9	70,9
EU15	63,1	62,1

Bron: Functionele Regionale Databank, 2001(c),

<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/basissta/vrind/Werkgelegenheid/anatomie/werkanar009.xls>>, (20/02/02).

Uit bovenstaande tabel blijkt dat België een relatief lage werkzaamheidsgraad kent die beduidend lager ligt dan deze in de omliggende landen. Zowel in 1999 als in 2000 kent België een werkzaamheidsgraad die zelfs lager ligt dan het Europese gemiddelde. In zowel België, Duitsland, Frankrijk, Nederland als in de Europese Unie heeft zich echter een stijging voorgedaan van het aantal werkenden binnen de beroepsactieve bevolking van 1999 naar 2000. Men blijkt dus op de goede weg te zijn, maar het einddoel is zeker nog niet bereikt. Eén van de prioriteiten die de Europese Unie stelt, is namelijk het streven naar een tewerkstellingsgraad van tenminste 70%.

(Steunpunt bestrijding armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2001, <http://www.antiracisme.be/nl/rapporten/armoede/2001/08-arbeid.pdf>, blz. 178, 1/03/2002)

Uit bovenstaande tabel blijkt dus dat enkel Nederland hierin slaagt, maar dat de Europese Unie en in het bijzonder België nog een hele weg af te leggen hebben om het vooropgestelde doel te bereiken.

Vlaanderen kent een hogere werkzaamheidsgraad (tabel 2.1 en 2.2 in bijlage) dan Wallonië, Brussel en het Belgisch gemiddelde, waardoor deze dan ook dicht in de buurt komt van het Europese gemiddelde. De werkzaamheidsgraad verschilt echter niet enkel regionaal, maar eveneens naargelang het geslacht, het opleidingsniveau en de leeftijd. Net zoals in het verleden werken er nog steeds meer mannen als vrouwen, maar de kloof tussen beide wordt steeds kleiner. Het aantal werkende personen op actieve leeftijd blijft voor de hooggeschoolden op een hoog niveau. De laaggeschoolden ondernemen sinds 1999 een

inhaalbeweging, maar de kloof tussen beide groepen blijft toch nog aanzienlijk. Bij de jongeren (15-24 jaar) en de ouderen (50-64 jaar) is de werkzaamheidsgraad de laatste jaren gestegen, maar bevindt zich toch nog aanzienlijk beneden het Europese gemiddelde. De leeftijdscategorie van 25-49 jaar scoort daarentegen beter dan het Europese gemiddelde. Dus voornamelijk voor de laaggeschoolden en in het bijzonder voor de laaggeschoolde vrouwen, is de arbeidsparticipatie opmerkelijk laag. Hooggeschoolde vrouwen daarentegen hebben een grotere kans op een job. (Tabel 2.1 en 2.2 in bijlage)

Deze lage werkgelegenheidsgraad bij de laaggeschoolden (laaggeschoolde vrouwen in het bijzonder) is de resultante van twee bewegingen. Enerzijds de lagere activiteitsgraad en anderzijds de hogere werkloosheidsgraad bij de laaggeschoolden.

De activiteitsgraad geeft de fractie van de totale bevolking weer die beroepsactief is. Daarbij blijkt dat het vooral de laaggeschoolde vrouwen en 50-plussers zijn die zich in minder mate aanbieden op de arbeidsmarkt. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 3)

De betrekkelijk lage werkgelegenheidsgraden en het ruim reikende karakter waardoor de Belgische sociale zekerheid gekenmerkt wordt, geven aanleiding tot een grote uitkeringsafhankelijkheid voor de actieve bevolking, wat verder in paragraaf 5.4 aan bod komt.

Het optreden van de langdurige werkloosheid en het percentage werklozen die in de langdurige werkloosheid verzeild geraakt zal besproken worden in paragraaf 6.3

Uit deze bondige analyse van de arbeidsmarkt blijkt dus dat de problematiek van de werkloosheid zich in hoofdzaak voordoet bij de laaggeschoolden en in het bijzonder bij de laaggeschoolde vrouwen, wat mede door de betrekkelijk lage tewerkstellingsgraad van de laaggeschoolden wordt aangegeven.

2.7 Besluit

In de eerste twee hoofdstukken van deze thesis werd een overzicht gegeven omtrent enerzijds de voornaamste objectieven van het sociaal zekerheidsbeleid en de belangrijke prioriteitenverschuiving hierin en anderzijds de voornaamste kenmerken en de werking van

het Belgische werkloosheidsstelsel. Deze hoofdstukken waren voornamelijk bedoeld om een algemeen kader te schetsen en de lezer in te leiden in de betrokken problematiek.

In het volgende deel van deze thesis volgt een verduidelijking van het begrip ‘werkloosheidsvallen’ en wordt dit in een ruimere context geplaatst. Hierbij zal zowel een overzicht gegeven worden van de financiële als van de niet-financiële werkloosheidsvallen. Nadien wordt een theoretisch model uiteengezet waarbij de relatie tussen het systeem van de werkloosheidsvergoedingen en het arbeidsaanbod bestudeerd wordt.

DEEL 2: Theoretische **benadering**

Hoofdstuk 3: Terminologie.

3.1 Inleiding

Het begrip werkloosheidsval is een zeer ruim en complex begrip en er kunnen dan ook tal van mogelijke oorzaken onderscheiden worden voor het optreden van deze val.

De verschillende aspecten die het begrip omvat kunnen opgedeeld worden in twee basisdimensies, namelijk de financiële en de niet-financiële of sociale werkloosheidsvallen.

In een eerste paragraaf ligt de focus op de financiële vallen veroorzaakt door financiële factoren. In een tweede paragraaf daarentegen gaat de aandacht uit naar niet-financiële vallen veroorzaakt door niet-financiële determinanten die het arbeidsaanbod, naast de financiële prikkels, eveneens beïnvloeden.

3.2 De verschillende werkloosheidsvallen beïnvloed door financiële prikkels

Wanneer er in de literatuur over werkloosheidsvallen gesproken wordt heeft men het meestal over *financiële werkloosheidsvallen*. In het Nederlands maakt men gewoonlijk gebruik van de term ‘werkloosheidsvallen’, terwijl men in het Frans gebruik maakt van de term ‘pièges à l’emploi’, wat kan vertaald worden in werkgelegenheidsvallen. (Sevrain A., 1999, blz. 49)

Vooreerst kan men de term ‘*financiële werkloosheidsval*’ in enge zin definiëren.

De financiële werkloosheidsval betreft de situatie waarbij er omwille van een te klein of zelfs negatief verschil, tussen het inkomen dat men verwerft als men gaat werken en datgene

dat men verwerft als men niet gaat werken, een ontoereikende of zelfs onbestaande prikkel is om een job te zoeken. (Van Waterschoot J., 1998, blz. 1-2)

Het gaan werken zal dus een te beperkte koopkrachtwinst of zelfs een inkomensverlies teweegbrengen. Werklozen zullen immers niet bereid zijn een job aan te nemen waarbij het te verwachten inkomen lager ligt dan het reserveringsloon, namelijk het minimale loon waartegen een persoon bereid is een betaalde job uit te oefenen. Zij zullen dus als het ware definitief in de werkloosheid verzeild geraken en riskeren alle contact met de arbeidsmarkt te verliezen. Niet omdat zij niet bereid zijn te werken, maar omdat zij er geen financieel voordeel kunnen uithalen of zelfs financieel beter af zijn wanneer zij uitkeringsafhankelijk blijven.

Als oorzaken voor deze val kan men onder andere de uitgebreide inkomensvoorzieningen via de sociale zekerheid, de bijstand en de fiscaliteit naar voor schuiven. Zij kunnen er immers voor zorgen dat werklozen niet gemotiveerd zijn vanuit financieel oogpunt om te herintreden op de arbeidsmarkt, hun arbeidsinspanningen op te drijven eens men een baan heeft gevonden of om een hoger betaalde baan te aanvaarden. Ook factoren zoals het wegvallen of de afname van allerhande sociale voordelen bij de overgang van werkloosheid naar tewerkstelling⁷, de kosten verbonden aan werken⁸, de verschillende (para)fiscale behandeling van werkenden en uitkeringstrekkers werken deze werkloosheidsval in de hand. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 5).

In België bestaat er tevens een onbeperkte uitkeringsduur voor werkloosheidsuitkeringen, wat ook een risicofactor kan betekenen tot het optreden van de werkloosheidsval.

In sommige gevallen kan men zelfs spreken van *bewuste werkloosheidsvallen*. Daarbij wil men mensen bewust uit het arbeidsproces houden door doelbewust financiële prikkels toe te dienen. Het terechtkomen in de werkloosheidsval is in dit geval vrijwillig, zowel vanuit het standpunt van de betrokkenen als van de wetgever. Voorbeelden hiervan zijn brugpensioenen, arbeidsduurverkorting, allerhande premies bij loopbaanonderbreking, enz. (Van Waterschoot J., 1998, blz. 2)

---

⁷ Bijvoorbeeld de verhoogde kinderbijslag, de inkomensgarantie-uitkering, studiebeurzen, ...

⁸ Deze kosten worden de in-work costs genoemd. Voorbeelden hiervan zijn de kosten voor de kinderopvang, vervoerskosten,...

In tweede instantie kan de term ‘financiële werkloosheidsval’ in ruime zin gedefinieerd worden. De definitie van werkloosheidsvallen kan men namelijk uitbreiden naar alle situaties waarbij de overgang van werkloosheid (vergoed of niet-vergoed) naar de formele arbeidsmarkt niet financieel aantrekkelijk is. Op deze manier kan men nog een aantal andere vormen van werkloosheidsvallen definiëren, die we dan aanduiden met de ruimere term ‘*afhankelijksvallen* of *inactiviteitsvallen*’. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 5)

Daarbij wordt niet alleen rekening gehouden met de werkloosheidsuitkering, maar worden daarnaast ook nog andere vervangingsinkomens in rekening genomen. Voorbeelden hiervan zijn het bestaansminimum, het brugpensioen, het pensioen en de invaliditeitsuitkering. (Eyssen H., 2001, <<http://club.euronet.be/eyssen.hans/werkloosheidsval.htm>>, 10/09/01)

Wat betreft de ‘afhankelijksvallen’ of de ‘inactiviteitsvallen’ kan men een onderscheid maken tussen de productiviteitsval, de lageloonval en de armoedeval. Om een goed inzicht te bieden in de ruimere context van de werkloosheidsval wordt elk van bovenstaande vallen achtereenvolgens kort gedefinieerd.

- *De productiviteitsval* vormt, naast de zuivere werkloosheidsval, een niet te verwaarlozen oorzaak van het grote aantal (langdurig) laaggeschoolde uitkeringsgerechtigden in ons land. (Eyssen H., 2001, <<http://club.euronet.be/eyssen.hans/werkloosheidsval.htm>>, 10/09/01)

Bij deze val spelen de loonkosten een heel belangrijke rol. De totale arbeidskost voor de werkgever wordt namelijk geplaatst tegenover de arbeidsproductiviteit van de (eventueel aan te nemen) werknemer. De arbeidsproductiviteit wordt hier gedefinieerd als de opbrengst per werknemer. Indien de arbeidskost voor de werkgever relatief sterker stijgt dan de arbeidsproductiviteit van de werknemer is er sprake van de productiviteitsval.

Vooraf bij laaggeschoolden stelt zich het probleem dat zij onvoldoende productief zijn in vergelijking met de hoge arbeidskosten voor de werkgever, zodat het voor de werkgever minder lonend en dus niet interessant wordt deze mensen aan te nemen. In dit geval zal de werkgever uitkijken naar andere productievormen, zoals het substitueren van arbeid door kapitaal (bijvoorbeeld robots), het leveren van arbeid in het informele circuit in plaats van in het formele circuit, het uitbesteden van deze arbeid aan het buitenland of zal men de vraag en de daarbijhorende productie gewoonweg elimineren. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 7)

Wat betreft de hoge werkloosheid bij laaggeschoolden kunnen we eigenlijk van een schijnbare tegenstelling spreken, namelijk langs de ene kant zijn er hoge lonen nodig om deze mensen te motiveren en financieel te prikkelen een baan te zoeken en te aanvaarden en langs de andere kant prijzen deze hoge lonen laaggeschoolden uit de arbeidsmarkt omwille van hun lage productiviteit. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(a), blz. 3)

In België vormt de productiviteitsval dan ook een niet te onderschatten probleem door het feit dat in ons land hoge minimumlonen gecombineerd worden met een hoge loonwig⁹. (zie paragraaf 6.2)

- Naast de reeds geciteerde vallen treft men in de literatuur ook vaak de term *lage loonvallen* aan. In deze situatie zal er een te geringe financiële prikkel zijn om een baan te aanvaarden met een hoger loonniveau. Het gaat hier over mensen die reeds tewerkgesteld zijn, maar waarbij de opwaartse mobiliteit wordt afgeremd. De lage loonval kan zich zowel voordoen aan de werknemerszijde, als aan de werkgeverszijde.

Aan de werknemerszijde wordt ze veroorzaakt door een betekenisvolle vermindering van de (para)fiscale lasten voor lage lonen. Daardoor wordt een extra inspanning voor inkomensvoortgang tenietgedaan door de belasting op elke bijverdiende euro.

Aan de werkgeverszijde wordt deze val veroorzaakt doordat hogere lonen vaak gepaard kunnen gaan met een verlies aan overheidssubsidies. De subsidies onder de vorm van bijvoorbeeld bijdrageverminderingen voor de werkgever aan de sociale zekerheid, aanvullende uitkeringen voor de werknemer, kunnen daarentegen lagere lonen aanmoedigen, waardoor de werkgever dan ook minder snel een loonsverhoging of een promotie zal overwegen. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 6)

- Personen die zich in één van deze werkloosheidsvallen bevinden zullen hierdoor dan ook soms in de *armoedeval* terechtkomen. Mensen die namelijk leven van een bestaansminimum kunnen ook financieel ontmoedigd worden om een betaalde baan op zich te nemen doordat de hoogte en het recht op een uitkering afhankelijk zijn van de andere beschikbare bestaansmiddelen, dus van het inkomen van het gezin. (Van Waterschoot J., 1998, blz. 2)

Dit zal zowel de uitkeringsgerechtigde als de andere gezinsleden beïnvloeden in hun beslissing tot participatie op de arbeidsmarkt. Als één van beide partners beslist een job aan te nemen of te blijven werken dan zullen de uitkeringen die men hierdoor verliest of niet

---

⁹ Het verschil tussen de loonkosten en het nettoloon.

verkrijgt minstens moeten terugverdiend worden. (Atkinson A.B. en Micklewright J., 1991, blz. 1720)

Personen of families zullen dus weinig of geen financieel voordeel hebben bij het verdienen van additioneel inkomen (door het wegvallen van bepaalde uitkeringen en de gestegen belastingen door de verhoging van het inkomen). Deze personen zullen dus niet gemotiveerd zijn om hun inkomenssituatie te verbeteren en blijven dus gevangen in hun zwakke sociale positie. (Atkinson A.B., 1993(b), blz. 161)

3.3 De verschillende werkloosheidsvallen beïnvloed door niet-financiële prikkels

Beslissingen van individuen omtrent het al dan niet aanvaarden van een job en het aanbod van het aantal werk(uren) worden beïnvloed door vele factoren. Hoewel de financiële factoren daarbij centraal staan, spelen ook een aantal niet-financiële en niet-economische factoren een belangrijke rol om de werklozen gevangen te houden in een uitkeringsafhankelijke situatie en er dus voor te zorgen dat de werklozen niet bereid zijn de overgang te maken van een werkloosheidssituatie naar een tewerkstelling.

Opmerkelijk is wel dat er vaak moeilijk een onderscheid gemaakt kan worden tussen financiële en niet-financiële prikkels, daar beide nauw verweven zijn met elkaar omdat niet-financiële factoren soms de grondvesten uitmaken van financiële aspecten.

Er kan hierbij gedacht worden aan de stress en de werkdruk die het werken met zich meebrengt. Ook een ongezonde werkomgeving kan hiertoe bijdragen. Op die manier is het mogelijk dat de werkloze geen enkele financiële vergoeding voldoende vindt om bepaalde werkomstandigheden die slecht zijn voor de gezondheid, te compenseren en aanvaardbaar te maken. Een persoon kan als gevolg hiervan dan ook beslissen niet te participeren op de arbeidsmarkt. (Atkinson A.B., 1993(a), blz. 20)

Het reserveringsloon of drempelloon¹⁰ zal beïnvloed worden door de kwaliteit en de aard van een job. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 7) Onaantrekkelijke banen zullen leiden tot hogere looneisen door de werkloze, terwijl bij een aantrekkelijke baan een lager loon vaak een voldoende financiële prikkel zal geven.

De kosten verbonden aan het hervatten van het werk kunnen eveneens de motivatie tot participatie op de arbeidsmarkt beïnvloeden. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen rechtstreekse en onrechtstreekse financiële kosten.

Rechtstreekse financiële kosten omvatten de organisatorische kosten verbonden aan het werk zelf. Men denkt hier bijvoorbeeld aan kosten verbonden aan de opvang van kinderen, aan de verplaatsing van en naar het werk, eigen opleidingskosten, eigen kosten voor werkkledij... . Ook gebrek aan kinderopvangmogelijkheden, openbaar vervoer kunnen beschouwd worden als rechtstreekse financiële kosten in die mate dat ze aanleiding geven tot extra uitgaven zoals het aankopen van een (extra) wagen, privé oppas of babysit.

Voorbeelden van onrechtstreekse financiële kosten zijn het verliezen of de vermindering van allerhande sociale voordelen zoals de verhoogde kinderbijslag voor werklozen, de aanvullende toelagen toegekend door de OCMW's, studiebeurzen, de sociale franchise,... . (Degreef I., 2000, blz. 270) Deze onrechtstreekse kosten behoren evenwel tot de financiële prikkels voor het arbeidsaanbod van individuen.

Verder kunnen ook *administratieve vallen* een invloed uitoefenen op het arbeidsaanbod. Vooral in het geval van tijdelijke en sterk wisselende tewerkstelling zal deze val van belang zijn.

Vaak zal een werkloze afgeschrikt worden van het soms tijdelijke en onzekere karakter van de aangeboden job. Men zal dan in dit geval meestal niet bereid zijn de zekerheid van een regelmatige uitbetaalde uitkering op te geven voor een onzekere situatie bij een nieuwe job. Men wordt immers afhankelijk van de werkgever die misschien niet steeds op een altijd even strikte manier zal betalen. Indien men later eventueel zijn job verliest zal men opnieuw een uitkeringsaanvraag moeten indienen, zich laten registreren als werkzoekende en geconfronteerd worden met de administratieve complexiteit. Dit proces kan vertraging oplopen waardoor men tijdelijk zonder inkomen kan vallen en er dus mogelijke schulden

---

¹⁰ Het reserveringsloon is de aanduiding van het loonniveau waaronder de werkloze niet bereid is een job te aanvaarden.

kunnen optreden voor het in stand houden van het huishouden. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 13)

Bovendien moet men eveneens rekening houden met de mogelijkheid dat deze nieuwe bekomen uitkering lager kan zijn dan deze die men ontving voor de tijdelijke tewerkstelling. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 7)

Bij het arbeidsaanbod van langdurig werklozen zal de *maatschappelijke en psychologische val* (val van de langdurige werkloosheid) eveneens een belangrijke rol spelen. De langdurig werklozen zullen vaak verzeild geraken in dergelijke val doordat vooral hun werkloosheidsduur hen parten speelt. Hoe langer men namelijk uitgesloten is van het arbeidsproces, hoe moeilijker de herintegratie in het arbeidsgebeuren zal verlopen. Dit wordt veroorzaakt door het verlies aan kennis, vaardigheden, competenties, attitudes... van de werkloze door de langdurige afzondering van de arbeidsmarkt. Hierdoor zal de psychologische omschakeling van niet-werk naar werk niet van een leien dakje lopen, wat vaak als ongunstig selectie criterium door de werkgever wordt gehanteerd. In het geval van nieuw gecreëerde arbeidsplaatsen of bij een toename van de werkgelegenheid zal de werkgever eerder de voorkeur geven aan niet-werkende nieuwkomers op de arbeidsmarkt (pas afgestudeerden, herintreders...) in plaats van aan de langdurig werklozen. Op deze manier kan men vaststellen dat de langdurige uitsluiting van de arbeidsmarkt een zelfversterkend effect heeft. (Dit staat in de literatuur bekend als hysteresis)

“Naarmate de werkloosheid voortduurt, neemt de ingeschatte kans op werk immers af, het belang dat gehecht wordt aan betaalde arbeid neemt eveneens af, de offerbereidheid neemt toe en de sollicitatiefrequentie neemt uiteindelijk af. Wanneer het zoeken naar werk geen resultaat oplevert, leidt dit tot frustratie en tot een vermindering van het zoekgedrag. (De Lathouwer L., Thirion A., 2000, blz. 332)”

In België heeft men namelijk in de eerste maand van zijn werkloosheid een kans van 50% om uit deze situatie te ontsnappen, maar deze kans zal snel afnemen naarmate de werkloosheid langer aanhoudt. Na 6 maanden zal men maar een kans meer hebben van 6% en na één jaar is deze zelfs gereduceerd tot 4%. (De lathouwer L., Thirion A., 2000, blz. 348)

Later wordt in paragraaf 6.3 uitgebreid ingegaan op de langdurig werklozen, als een kwetsbare groep voor de problematiek van de werkloosheidsval. Daarbij zal blijken dat de laaggeschoolden een grote risicogroep vormen.

Maar ook de geografische mobiliteit (bijvoorbeeld het aanbod van openbaar vervoer, nodige verhuiskosten,...), de mogelijkheid werk met het gezin te combineren (bijvoorbeeld tekort aan kinderopvangmogelijkheden) en de mogelijkheid tot en de opbrengst van zwartwerk kunnen niet-financiële factoren zijn die het arbeidsaanbod beïnvloeden.

Zoals hierboven geïllustreerd worden werkloosheidsvallen dus mede veroorzaakt door niet-financiële factoren die het arbeidsaanbod beïnvloeden. Hoewel deze niet-financiële factoren daadwerkelijk een grote rol spelen en hun belang niet geminimaliseerd mag worden, zal verder in deze scriptie toch de aandacht vooral uitgaan naar het financiële aspect van het arbeidsaanbod.

Hoofdstuk 4: De relatie tussen het systeem van de werkloosheidsvergoedingen en het arbeidsaanbod: de theoretische inzichten

4.1 Inleiding

In dit gedeelte wordt er op een theoretische manier ingegaan op de relatie tussen het systeem van de werkloosheidsvergoedingen en het arbeidsaanbod. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van het standaardtekstboekmodel van het arbeidsaanbod of de conventionele theorie van het arbeidsaanbod. In dit model zijn het traditioneel de economische factoren van het arbeidsaanbod die ter sprake komen.

Deze theorie stelt in haar meest eenvoudige vorm dat een individu zijn nut maximeert door een optimale allocatie van zijn beschikbare tijd tussen werktijd en vrije tijd door te voeren, gegeven het netto-uurinkomen en het niet-arbeidsinkomen.

In een laatste gedeelte worden er tenslotte enkele kritieken op dit theoretische model naar voor gebracht.

4.2 Het theoretische model

Het theoretische model dat in literatuur vooral naar voor komt in deze optiek is het standaardtekstboekmodel van het arbeidsaanbod of de conventionele theorie van het arbeidsaanbod. In deze theorie is het voornamelijk de economische motivatie tot werken die naar voor wordt gebracht, namelijk de aspecten die direct gelinkt zijn met belastingen en transfers.

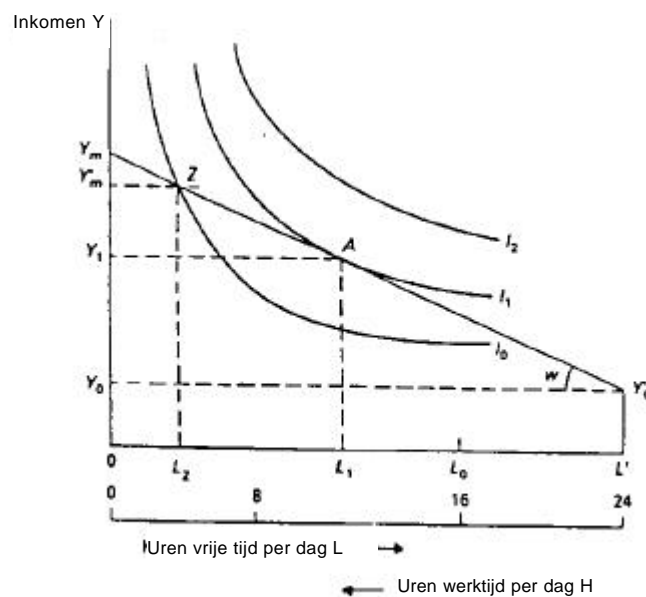
Dit model handelt over de keuze van een werknemer omtrent het aantal arbeidsuren, dat hij of zij bereid is aan te bieden. Belastingen en transfers zetten werknemers er namelijk toe aan minder uren te werken, geen overuren te aanvaarden, meer vakantie te nemen of gewoonweg

een langere periode van werkloosheid aan te houden tussen twee arbeidsbetrokkingen. (Atkinson A. B., 1993(a), blz. 20-21)

Deze theorie stelt dat een werknemer het aantal uren dat hij aanbiedt op de arbeidsmarkt kiest in functie van een rationele afweging tussen inkomen en vrije tijd. Het bijkomende marginale nut van één extra uur vrije tijd, wordt afgewogen ten opzichte van het marginale nut van het inkomen verkregen door één extra uur te werken.

Men legt in het model duidelijk de nadruk op de veronderstelling van vrije keuzemogelijkheid van het individu tussen de beschikbare banen. In realiteit moet men evenwel incalculeren dat er niet steeds vrije jobs voorhanden zijn en dat men dus onvrijwillig vrije tijd zal moeten consumeren (werkloos zijn). De vraag naar arbeidskrachten wordt in dit model dus buiten beschouwing gelaten. (Atkinson A. B., 1993(a), blz. 23)

Figuur 4.1: De individuele keuze tussen vrije tijd en werktijd.

Bron: Sapsford D. en Tzannatos Z., 1993, blz. 21.

In het beschouwde model heeft elk individu de keuze om het aantal beschikbare uren gelegen tussen 0 en T (het maximaal aantal uren), te verdelen tussen vrije tijd (L) en werktijd (H).

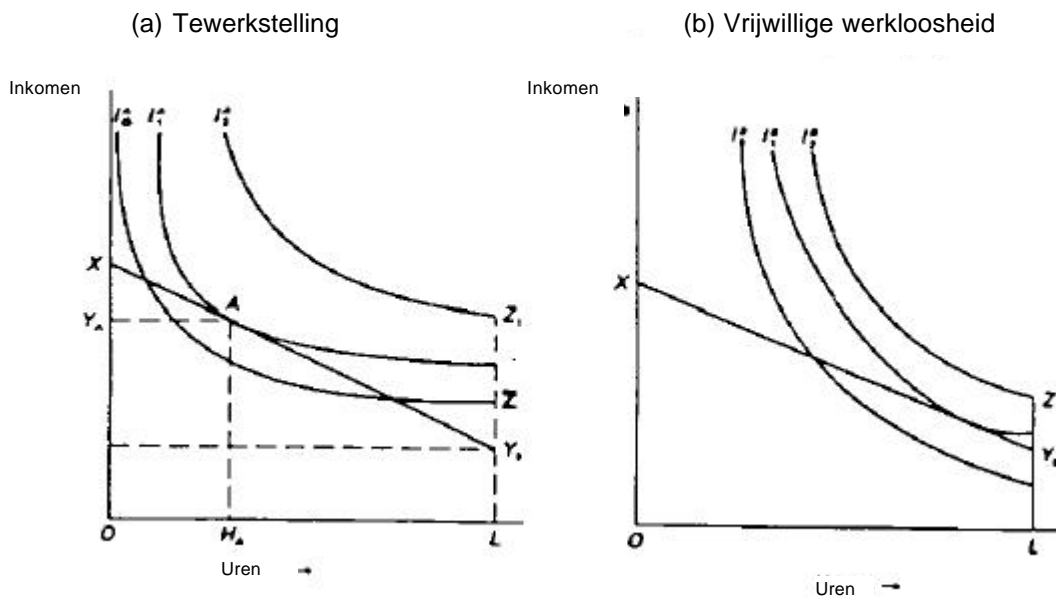
In figuur 4.1 worden de mogelijke combinaties tussen het beschikbaar inkomen en het aantal werkuren weergegeven door de budgetlijn (Y_m, Y'_0). Dit brengen we in combinatie met de preferenties van het individu tussen vrije tijd en werktijd, wat grafisch weergegeven wordt door de indifferentiecurven. Een indifferentiecurve geeft combinaties van inkomen en vrije tijd weer die voor het individu éénzelfde integraal nut opleveren en naarmate deze verder van de oorsprong gelegen is, stelt ze een hoger integraal nut voor. Grafisch betekent dit dat het raakpunt A van de indifferentiecurve I_1 (hoogst mogelijke) en de budgetlijn (Y_m, Y'_0), de verkozen hoeveelheid vrije tijd OL_1 (van links naar rechts af te lezen) en werktijd $L'L_1$ (van rechts naar links af te lezen) weergeeft.

Een inkomenstransfer vanwege de Sociale Zekerheid zorgt voor een verschuiving van de budgetlijn in zowel de positie als de helling. Indien vrije tijd als een normaal goed wordt beschouwd, zal het arbeidsaanbod teruggedreven worden. (Danzinger S., Haveman R. en Plotnick R., 1981, blz. 979)

Sapsford en Tzannatos (1993, blz. 39-40) breiden dit standaardmodel uit voor werkloosheidsvergoedingen. De budgetbeperking krijgt hier een ofwel/ofwel karakter: de werknemer zal ofwel voor een betaalde tewerkstelling kiezen, ofwel voor het verkrijgen van een werkloosheidsvergoeding.

Figuur 4.2(a) en 4.2(b): De werkloosheidsvergoeding en het arbeidsaanbod.

Bron: Sapsford D. en Tzannatos Z., 1993, blz. 40.

De nutmaximaliserende oplossing is ofwel op de budgetlijn XY_0 gelegen, ofwel in het punt Z , die het uitkeringsniveau in geval van werkloosheid weergeeft. In figuur 4.2(a) zal het individu kiezen voor tewerkstelling, daar het integrale nut verkregen via de indifferentiecurve I^1 groter is dan het verkregen nut bij een werkloosheidsvergoeding Z (via indifferentiecurve I^0). In figuur 4.2(b) daarentegen zal het nutmaximaliserend individu verkiezen om werkloos te blijven en te genieten van zijn werkloosheidsvergoeding Z . Het individu is in dit geval vrijwillig werkloos.

In figuur 4.2(a) kan een voldoende hoge werkloosheidsvergoeding Z_1 , het individu er wel toe aanzetten zich terug te trekken van de arbeidsmarkt en eveneens vrijwillig werkloos te worden. (Bij een vergoedingsniveau Z_1 wordt er immers een hogere indifferentiecurve I^2 bereikt).

Het werkloosheidsstelsel brengt eigenlijk een inkomenseffect teweeg. De werklozen zullen zich minder moeite getroosten om een job te vinden, daar het werkloosheidsstelsel via zijn uitkeringen in bestaansmiddelen voorziet. Vergoedingen geven aanleiding tot een hoger netto-inkomen en maken hierdoor de werkloosheid aantrekkelijker. We kunnen in dit geval spreken van gesubsidieerde vrije tijd, wat ervoor zorgt dat de kost van vrije tijd ten opzichte

van werktijd afneemt en dus de substitutie van werktijd in vrije tijd bevordert. Hoe hoger het niveau van de vergoedingen, hoe sterker dit aspect zal spelen. (Cantillon B, De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 11-12)

Indien men dus beslist te participeren op de arbeidsmarkt moet men zeker een minimum aantal uren presteren opdat zijn arbeidsinkomen minstens gelijk zou zijn aan de verkregen uitkering in geval van werkloosheid. In geval van werkloosheid zal het individu immers een uitkering ontvangen boven op het niet-arbeidsinkomen. Indien men beslist te participeren op de arbeidsmarkt verliest men het recht op deze uitkering. Het zal dus nodig zijn dat het reële loon voldoende hoog is om het betrokken individu te motiveren en te overhalen te participeren op de arbeidsmarkt. (Omey E., 2000-2001, blz. 2.101)

Centraal staat dus de bepaling van het reservatieloon of ook wel eens het drempelloon genoemd. Dit is de aanduiding van het loonniveau vanaf wanneer iemand bereid is in de betaalde arbeid te participeren.

Twee dimensies spelen bij de bepaling van dergelijk drempelloon een rol. In eerste instantie het niet-arbeidsinkomen, voornamelijk bestaande uit uitkeringen, en in tweede instantie de waardering van handelingen die plaatsvinden buiten de arbeidsmarkt (zoals de waardering van vrije tijd en huishoudelijke verrichtingen). Aangenomen wordt dat het individu een optimaal reservatieloon bepaalt, alvorens te beginnen met het zoeken naar werk. Een werkloze zal dus niet bereid zijn te participeren op de arbeidsmarkt, indien het werken hem niet in een betere financiële positie brengt dan het werkloos zijn. Op deze manier vormt de hoogte van de werkloosheidsuitkering als het ware een bodem, waaronder het inkomen uit arbeid niet mag dalen om mensen in voldoende mate te motiveren over te gaan tot arbeidsparticipatie. Hoge werkloosheidsvergoedingen geven aanleiding tot een hoog niveau van het drempelloon, waardoor het aantal aanvaardbare jobs voor de werknemer wordt gereduceerd. Langs de zijde van de werkgever leiden deze hoge werkloosheidsvergoedingen soms tot een demotivatie bij het creëren van laagproductieve banen, daar hij verplicht is aan de werknemer een hoog loon uit te keren om de job voor de werkloze aantrekkelijk te maken. (Cantillon B, De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 12)

Het tekstboekmodel van het arbeidsaanbod kan eveneens gebruikt worden om het theoretische effect van een belasting, zoals bijvoorbeeld een sociale zekerheidsbelasting, te onderzoeken. Dit werd toegepast door Atkinson A. B. (1993(a), blz. 25-26). Een belasting

zal aanleiding geven tot een geknikte budgetrestrictie. Het totale effect van de belasting, die een verandering in het geprefereerde aantal aan te bieden arbeidsuren veroorzaakt, kan opgesplitst worden in enerzijds een substitutie-effect en anderzijds een inkomenseffect. Het substitutie-effect is duidelijk negatief en leidt tot een verlaging van het aantal gewerkte uren. Het inkomenseffect daarentegen wordt meestal positief beschouwd, daar een verlaagd inkomen van de betrokkene leidt tot een mindere bereidheid om vrije tijd te consumeren. Het totale effect is dan ook onzeker en zal bepaald worden door de relatieve sterkte van deze beide effecten.

Het feit dat de mogelijkheid bestaat dat de oplegging van een belasting de mensen eerder zal motiveren om meer te werken dan demotiveren, is vrij begrijpelijk. De mensen worden namelijk aangezet om meer overuren te verrichten met het oog op het recupereren van het verloren inkomen (inkomenseffect). Als men natuurlijk een bepaald niveau van inkomen bereikt heeft, zal het niet meer de moeite lonen om meer te werken (substitutie-effect). (Atkinson A. B., 1993(a), blz. 25-26)

4.3 Kritieken op het theoretische model

Het hierboven besproken theoretische model werd in de loop van de tijd aan tal van kritieken onderworpen. Men negeert bijvoorbeeld het bestaan van collectieve overeenkomsten tussen vakbonden en werkgevers, maakt geen bedenkingen in verband met pensioenen en carrières en werklozen hebben de mogelijkheid werkaanbiedingen gewoonweg af te wijzen zonder een mogelijk verlies van hun werkloosheidsuitkering.

In de theorie is er een te enge focus aanwezig op de financiële zijde van het arbeidsaanbod. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 13) Zoals hiervoor reeds aangehaald wordt het arbeidsaanbod eveneens beïnvloed door niet-financiële of niet-economische factoren, zoals door de aanwezige mobiliteitsinfrastructuur, de mogelijkheid tot kinderopvang... .

Arbeid wordt door de mensen niet alleen beschouwd als een manier om geld en dus een inkomen te verwerven, maar heeft ook een waarde op zich. Het zal voor de meeste individuen een zin geven aan hun leven. Mensen zullen een voldoening verkrijgen door hun

werk en het geeft eveneens de mogelijkheid zich sociaal en maatschappelijk te integreren in de maatschappij. Ook de financiële onafhankelijkheid die men erdoor verwerft, is een niet te onderschatten factor. Tewerkstelling zal ook een zekere structuur brengen binnen het leven van de mensen. Langs de andere kant brengt tewerkstelling natuurlijk ook negatieve effecten met zich mee, zoals bijvoorbeeld stress, werk- en prestatiedruk. Deze negatieve factoren zouden tevens moeten ingecalculeerd worden, want ze kunnen het werkloos zijn in bepaalde situaties en voor bepaalde mensen aantrekkelijker maken. (Atkinson A.B., 1993(a), blz. 20)

Een eveneens bekende kritiek op dit theoretische model is het feit dat het slechts een partieel- partiële analyse is.

De eerstgenoemde partieel verwijst naar de verwaarlozing van de werkgeverszijde van de markt, namelijk enkel de beslissingszijde van de werknemer wordt in beschouwing genomen. (Atkinson A. B., 1993(a), blz. 22)

Men gaat ervan uit dat elke werkloze regelmatig een job krijgt aangeboden, waarbij deze vervolgens de keuze heeft de baan te weigeren of te aanvaarden. Er wordt echter onvoldoende rekening gehouden met de algemene beschikbaarheid van banen en met de aanwezigheid van de gepaste kwalificaties en karakteristieken bij de werkloze om in de mogelijkheid te zijn de job te aanvaarden. In realiteit merken we echter een tekort aan werkgelegenheid op, zeker wat betreft laaggeschoolde jobs.

De te observeren samenhang van enerzijds hoge werkloosheid en anderzijds onbeantwoorde vacatures wijst op een gebrekkige afstemming tussen de vraag naar en het aanbod van arbeid. In de literatuur wordt dit fenomeen aangeduid door de zogenaamde 'paradox van de arbeidsmarkt'. Als fundamentele oorzaken kan men de groeiende veeleisendheid van de werkgevers ten opzichte van zijn werknemers en het betrekkelijk lage competentie- en kundigheidniveau van de werklozen aanduiden. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 13-14)

De tweede partieel verwijst naar het feit dat de analyse van een enkele markt, zoals in deze context de arbeidsmarkt, slechts een onderdeel is van het macro-economische evenwicht in de economie. Veranderingen in de arbeidsmarkt hebben namelijk tevens effecten op de andere aspecten van de economie. (Atkinson A. B., 1993(a), blz. 22)

Eveneens kunnen de zogenaamde 'entitlement effecten' optreden, die de participatie in de arbeidsmarkt aantrekkelijker maken. Deze effecten kunnen mensen, althans theoretisch, motiveren om tijdelijk deel te nemen aan het arbeidsproces, dit enkel en alleen om de

mogelijkheid te ontwikkelen in de toekomst te kunnen genieten van werkloosheidsvergoedingen. Dit element is niet opgenomen in het bovenstaande theoretische model. (Danzinger S., Havemen R., Plotnick R., 1981, blz. 980)

Men moet eveneens in rekening brengen dat de mate waarin potentiële demotiverende factoren van belang zijn, mede beïnvloed wordt door de sterkte van de administratieve controles op de bereidheid tot het aanvaarden van een gepaste baan en door het voeren van een al dan niet actief gericht tewerkstellingsbeleid. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 14)

Ondanks de geformuleerde kritieken en de vereenvoudigingen van het uitgewerkte theoretische model, vormt het toch een nuttig en bruikbaar vertrekpunt bij de studie van de relatie tussen het werkloosheidssysteem en het arbeidsaanbod. Eveneens heeft men een uitbreiding van dit standaardmodel doorgevoerd, waarvoor verwezen kan worden naar Atkinson. Dit valt echter buiten het bereik van deze thesis.

4.4 Besluit

In dit gedeelte werd het begrip ‘werkloosheidsval’ verduidelijkt en in zijn ruimere context geplaatst. Daarbij werd een onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële werkloosheidsvallen. In deze scriptie zal de nadruk voornamelijk gelegd worden op de financiële werkloosheidsval en wordt de niet-financiële werkloosheidsval eerder ter zijde gelaten, alhoewel het belang ervan niet geminimaliseerd mag worden. Tevens werd op een theoretische manier, aan de hand van het standaardtextboekmodel van het arbeidsaanbod, ingegaan op de relatie tussen het systeem van de werkloosheidsvergoedingen en het arbeidsaanbod.

Na deze theoretische benadering van de problematiek van de werkloosheidsval volgt in een derde gedeelte een eerder empirische benadering. Vooreerst volgt een analyse omtrent de generositeit van het Belgische werkloosheidsstelsel. Om zich hieromtrent een beter beeld te kunnen vormen, wordt tevens een internationale vergelijking uitgevoerd. Nadien wordt het bestaan van de werkloosheidsvallen empirisch gesitueerd. Tenslotte belicht het laatste

hoofdstuk, aan de hand van standaardsimulaties, bij welke typegevallen en in welke situaties werkloosheidsvallen zich voordien. Hierbij wordt tevens de invloed van de recentste maatregelen op het bestaan van de werkloosheidsvallen nagegaan.

DEEL 3: Empirische benadering

Hoofdstuk 5: De generositeit van het Belgische werkloosheidsstelsel in internationaal vergelijkend perspectief

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de generositeit van het Belgische werkloosheidsstelsel en wordt deze internationaal vergeleken.

Er wordt nagegaan of de werkloosheidsuitkeringen een al dan niet (te) aantrekkelijk alternatief bieden voor tewerkstelling en op die manier mensen te weinig aansporen om op zoek te gaan naar werk en over te gaan tot participatie op de arbeidsmarkt.

In een eerste paragraaf wordt de aandacht gericht op de doelmatigheid van het Belgische werkloosheidsstelsel, welk eigenlijk twee aspecten omvat: namelijk zoveel mogelijk mensen behoeden voor armoede en de mogelijkheid bieden aan de werklozen tot actieve reïntegratie in de arbeidsmarkt (de actieve welvaartsstaat).

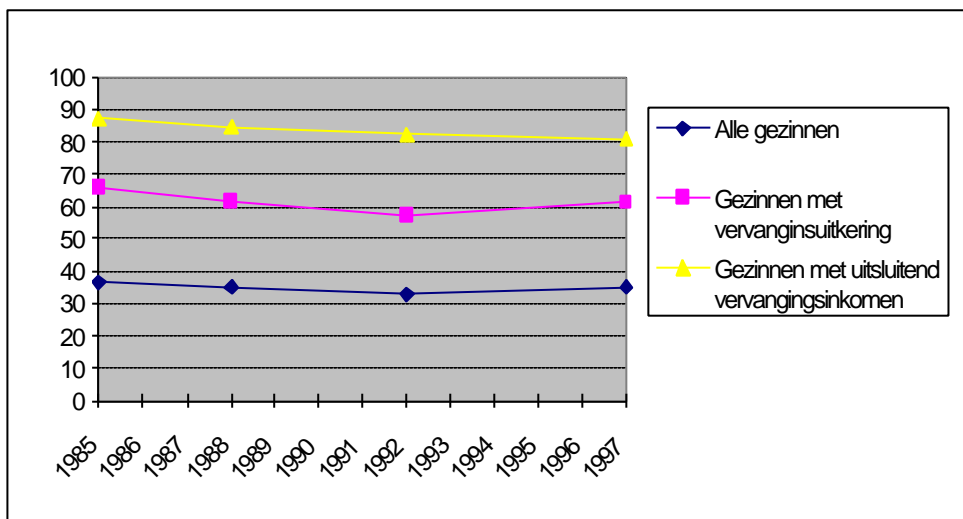
Een tweede paragraaf analyseert de mate van sociale bescherming van het Belgische werkloosheidsstelsel. Om hierin een concreet inzicht te verwerven is het onontbeerlijk een vergelijking te maken tussen de Europese werkloosheidsstelsels. Hiervoor wordt een analyse doorgevoerd van de dekkinggraad van de werkloosheidsstelsels, het niveau van de werkloosheidsuitkeringen en de (netto)vervangingsratio's voor verschillende typegevallen bij kortdurige en langdurige werkloosheid.

Tenslotte wordt in een derde paragraaf, om de analyse omtrent de generositeit van het werkloosheidsstelsel te vervolledigen, de uitkeringsafhankelijkheidsratio besproken. De prognose van deze ratio, gemaakt door het Ministerie van Sociale Zaken, tot in het jaar 2050 schetst hierbij een toekomstgericht beeld.

5.2 De doelmatigheid van de werkloosheidsuitkering en de werkloosheidsverzekering

Het sociaal zekerheidsstelsel en het werkloosheidsstelsel in het bijzonder, kent een relatief grote doelmatigheid vanuit het armoedeperspectief. Dankzij het sociaal zekerheidsstelsel hebben heel wat gezinnen (35% =>zie onderstaande figuur) de mogelijkheid uit de armoede te ontsnappen. Ondanks de grote uitkeringsafhankelijkheid (zie paragraaf 5.4) en de lage uitkeringsniveaus (zie paragraaf 5.3.2) waardoor het Belgische werkloosheidsstelsel wordt gekenmerkt, blijft het armoedepercentage beperkt (7,7% in 1997, zie tabel 5.1).

Figuur 5.1: Percentage van Belgische huishoudens die kunnen ontsnappen aan de armoede dankzij de sociale zekerheid (1985-1997).

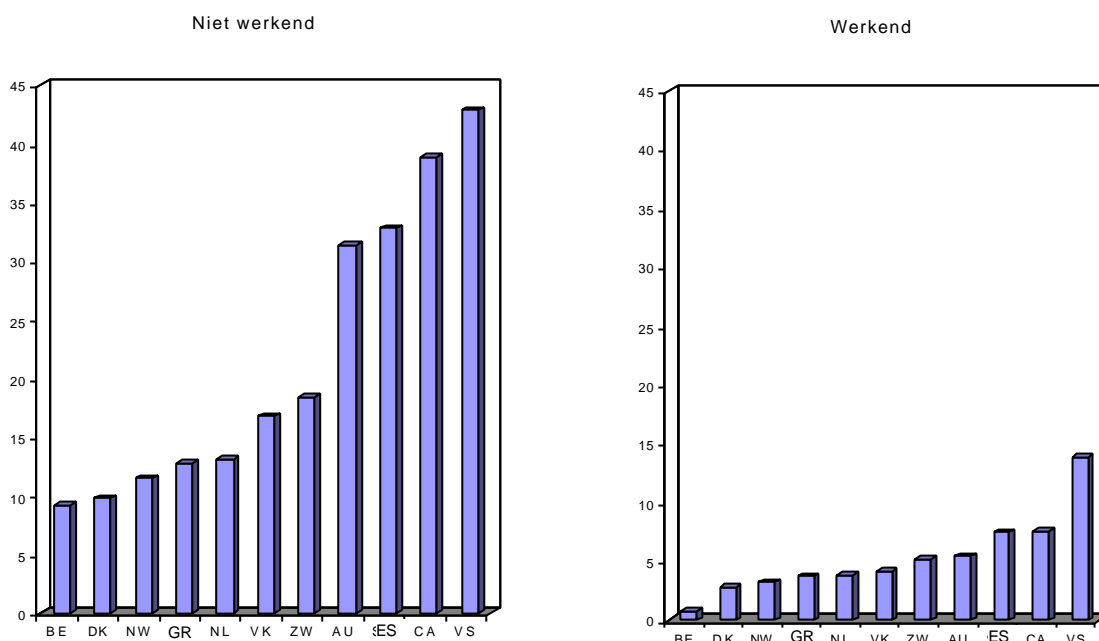

Bron: Cantillon B., De Lathouwer L., Marx I., Van Dam R. en Van den Bosch K., 1999, blz. 22.

Armoede komt in België relatief weinig voor, dankzij enerzijds de relatief hoge lonen voor de werkenden, maar anderzijds ook via de uitgebreide bescherming voor de niet-werkenden. Het Belgisch sociaal zekerheidsstelsel biedt immers een behoorlijk vangnet van werkloosheidsuitkeringen voor al wie het ongeluk heeft zijn job op een onvrijwillige manier te verliezen. Deze genereuze sociale bescherming voor de werklozen biedt de mogelijkheid om de lage Belgische tewerkstellingsgraad (zie paragraaf 2.6) te combineren met een lage armoedegraad. (De Lathouwer L., 2001(a), blz. 15)

Figuur 5.2: Percentage armen op actieve leeftijd in enkele OESO-landen (begin jaren '90)

Bron: De Lathouwer L., 2001(a), blz. 15.

Uit bovenstaande figuren kan men besluiten dat het percentage van armen zowel voor de niet-werkenden als voor de werkenden grote internationale verschillen kent. België kent in internationale vergelijking, zowel voor de werkenden als voor de niet-werkenden, het laagste percentage van arme mensen, in tegenstelling tot de Angelsaksische landen.

Er blijkt dus duidelijk een verband te bestaan tussen de armoedegrade en de hoogte van de sociale uitgaven. De Angelsaksische landen, die een hoog armoederisico kennen, worden namelijk gekenmerkt door een beperkt stelsel van sociale zekerheid. België daarentegen dat een relatief lage armoedegrade kent, wordt gekenmerkt door een ruime sociale zekerheid. (De Lathouwer L., 2001(a), blz. 15)

Een feit is wel dat het lage armoederisico niet voor alle Belgische gezinnen van toepassing is. Er vindt namelijk een scherpe tweedeling plaats tussen de gezinnen die van één inkomen of uitsluitend van de sociale zekerheid moeten leven en de tweeverdieners. (Commissie voor de Sociale Aangelegenheden, 1997, blz. 9) Deze problematiek stelt zich bijzonder sterk bij de werkloosheidsuitkeringen, waar het financieel risico in mindere mate wordt opgevangen, dan in de andere takken van de sociale zekerheid. (zie onderstaande tabel)

Tabel 5.1: Armoederisico voor werkende en niet-werkende gezinnen, 1985-1997, België.

	1985	1988	1992	1997
Gezinnen met vervangingsinkomen	7,1	8,4	8,3	12,5
Gezinnen zonder vervangingsinkomen	2,8	1,6	3,1	1,9
Gezinnen met:				
*Uitsluitend een werkloosheidsuitkering	30,7	39,6	52,0	59,1
*Uitsluitend een vervangingsuitkering ander dan werkloosheid	9,4	15,0	19,5	20,8
*Werkloosheid en andere inkomens	2,2	1,9	2,8	2,2
Alle gezinnen	6,0	5,9	7,2	7,7

Bron: De Lathouwer L., 2001(b), blz. 11

Uit tabel 5.1 blijkt dat het armoederisico voor gezinnen die hun werkloosheidsuitkering kunnen combineren met andere inkomens slechts 2,2% bedraagt, terwijl het armoederisico van gezinnen met uitsluitend een werkloosheidsuitkering oploopt tot 59,1%. Gezinnen die uitsluitend van de sociale zekerheid moeten rondkomen zagen hun armoederisico doorheen de tijd ook voortdurend stijgen. Voor hen is de sociale zekerheid dus ondoeltreffend.

Men kan dus wel zeggen dat het sociaal zekerheidsstelsel een grote doelmatigheid heeft in termen van armoedebestrijding, toch zal het participeren op de arbeidsmarkt in de meeste gevallen de beste garantie bieden voor een hoge levensstandaard. Het armoederisico voor werklozen nam namelijk toe doorheen de jaren, terwijl het voor werkenden en meerinkomensgezinnen afnam. (De Lathouwer L. en Thirion A., 2000, blz. 347)

Men kan eveneens waarnemen uit bovenstaande tabel dat de doelmatigheid van het werkloosheidsstelsel vanuit armoedeperspectief geleidelijk afgenomen is sedert 1985. Het armoederisico voor gezinnen met een vervangingsinkomen, in het bijzonder een werkloosheidsuitkering, is namelijk toegenomen van 1985 tot 1997, terwijl dit voor de gezinnen zonder vervangingsinkomen is afgenomen.

Er dient wel opgemerkt te worden dat het stijgende armoederisico en dus de dalende doelmatigheid van het werkloosheidsstelsel zich enkel zal voltrekken voor gezinnen waarvoor de werkloosheidsuitkering de enige bron van inkomsten biedt, dus voor alleenstaanden en gezinshoofden die hun werkloosheidsvergoeding niet kunnen aanvullen met inkomens van andere gezinsleden. (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 21)

De reden voor deze afnemende doelmatigheid van het werkloosheidsstelsel is tweërlei. Vooreerst is er een stijgend armoederisico, dus minder toereikende vergoedingen, voor de werklozen die enkel van hun uitkering moeten rondkomen. Ten tweede is er eveneens een verschuiving in de samenstelling van de groep werklozen. Het aandeel van de werkloze ééninkomensgezinnen neemt namelijk toe. (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 21)

De sociale zekerheid zal het in de huidige maatschappij, waar tweeverdienerschap de welvaartnorm is (Commissie voor de Sociale Aangelegenheden, 1997, blz. 9), dus steeds moeilijker krijgen om gezinnen die uitsluitend van een uitkering moeten leven van een voldoende groot inkomen te voorzien.

De doelmatigheid van het werkloosheidsstelsel bestaat vandaag de dag echter niet enkel en alleen meer uit het verschaffen van een voldoende hoog inkomen voor de werklozen en het dekken van het armoederisico, maar eveneens uit het bieden van de mogelijkheid aan de werkloze tot actieve reïntegratie in de arbeidsmarkt.

Men verweet de welvaartsstaat dat men teveel de passieve verstrekker was van uitkeringen en hierdoor het ontstaan van de werkloosheidsvallen zelf in hand werkte. Er was namelijk een éézijdige nadruk op de inkomensverschaffing, waarbij men het stimuleren van de arbeidsparticipatie voor werkzoekenden uit het oog verloor. Vandaar dat men vandaag de dag in het sociaal en economisch beleid stelt dat men niet langer een passieve welvaartsstaat wil zijn, maar dat men geleidelijk aan de overgang wil maken naar een meer actieve welvaartsstaat, waar naast het verschaffen van een inkomenszekerheid het stimuleren van de maatschappelijke participatie centraal staat. (Zie paragraaf 1.2.1)

5.3 Een Europese vergelijking van de sociale bescherming van de werkloosheidsstelsels

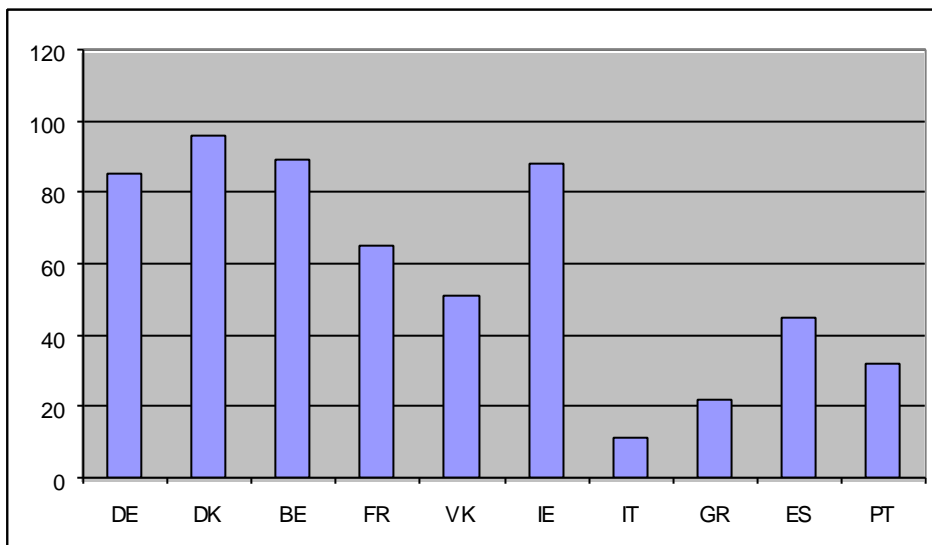
Om een inzicht te verwerven in de mate van sociale bescherming dat het Belgische werkloosheidsstelsel biedt, is een Europese vergelijking tussen de werkloosheidsstelsels aangewezen. Daarbij kunnen drie belangrijke aspecten bestudeerd worden, namelijk de dekkinggraad van het werkloosheidsstelsel (5.3.1), het niveau van de werkloosheidsuitkeringen (5.3.2) en de vervangingratio's (5.3.3).

Bij gebrek aan Europees vergelijkbaar materiaal (uitgedrukt in dezelfde eenheid) wordt in deze paragraaf voor de Europese vergelijking grotendeels gebruik gemaakt van de cijfermatige en grafische gegevens (1994-1995) van een studie van het Centrum voor Sociaal Beleid (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), 31-44)

5.3.1 De dekkinggraad van de werkloosheidsstelsels

Met betrekking tot het niveau van sociale bescherming ingeval van werkloosheid kan men in de eerste plaats voor de verschillende EU-landen een blik werpen op het percentage werklozen dat een werkloosheidsvergoeding ontvangt. Deze ratio wordt de dekkinggraad van het werkloosheidsstelsel genoemd. (Ghysels J., 2000, blz. 154)

Figuur 5.3: De dekingsgraad van het werkloosheidsstelsel voor 10 Europese landen (1994-1995).

Bron: Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 32.

Men kan vaststellen uit bovenstaande figuur dat de dekingsgraad van het werkloosheidsstelsel Europees grote verschillen kent.

Globaal gezien kunnen Europees drie groepen onderscheiden worden voor wat betreft de dekingsgraad. (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 32) De landen die aan minimum 80% van hun werklozen een werkloosheidsvergoeding toekennen (Denemarken, België, Ierland en Duitsland), degenen die aan ongeveer 50% van hun werklozen een werkloosheidsvergoeding verschaffen (Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Spanje) en tenslotte de landen waarbij maximaal slechts 30% van de werklozen een werkloosheidsvergoeding ontvangen (Portugal, Griekenland en Italië).

In België ontvangt ongeveer 85% van de werklozen een werkloosheidsvergoeding en kent hierdoor, na Denemarken, de tweede grote dekingsgraad van de onderzochte Europese landen. De overige 15% werklozen heeft geen recht op een werkloosheidsuitkering (zie toelatings- en toekenningsvoorwaarden in paragraaf 2.2) of maakt geen gebruik van zijn recht op een uitkering.

Men kan dus besluiten dat België in vergelijking met vele andere Europese landen relatief lage toetrededrempels kent om het recht tot een werkloosheidsvergoeding te verwerven.

Daarenboven wordt het Belgisch werkloosheidsstelsel eveneens gekenmerkt door een onbeperkte uitkeringsduur van de werkloosheidsuitkeringen¹¹, terwijl het recht op werkloosheidsuitkeringen in de meeste andere Europese landen beperkt is in de tijd. (Van Waterschoot J., 1998, blz. 5) Het Belgisch werkloosheidssysteem kan dus als een vrij breed vangnet worden beschouwd.

Enkele karakteristieken van de werklozen, zoals het geslacht, de leeftijd, het onderwijsniveau, het gezinstype en de vroegere arbeidsduur kunnen echter grote verschillen teweegbrengen voor wat betreft de dekkingsgraad.

Concreet voor België:

- Jonge werklozen (16-24 jaar) kennen duidelijk een lagere dekkingsgraad dan oudere werklozen (25-54 jaar).
- Voor vrouwen is de dekkingsgraad hoger dan voor mannen, maar deze kloof is echter heel gering.
- Voor de vroeger voltijds tewerkgestelden is de dekkingsgraad hoger dan voor de vroeger deeltijds tewerkgestelden, maar ook hier is het verschil tussen beide groepen heel miniem.
- Voor alleenstaanden en éénundergezinnen is de dekkingsgraad merkelijk hoger dan voor koppels.
- Het opleidingsniveau van de werkloze heeft een verwaarloosbaar effect op de dekkingsgraad.

(Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 33-37)

5.3.2 Het niveau van de werkloosheidsuitkeringen

Een tweede dimensie, naast de dekkingsgraad van het werkloosheidsstelsel, die kan aangehaald worden om een vergelijking van de mate van sociale bescherming tussen Europese landen uit te voeren, is de hoogte van het bedrag van de werkloosheidsuitkeringen.

---

¹¹ Schorsing van het recht tot een werkloosheidsuitkering is tot op heden enkel mogelijk ingeval van “abnormale langdurige werkloosheid” (in vergelijking met hun geslachts- en leeftijdsgenoten in de regio), tenzij de werkloze zelf het bewijs kan leveren van actief zoekgedrag naar werk en het actief volgen van bijscholingen. (Vlaams Economisch Verbond, 2002, blz. 31)

Tabel 5.2: Gemiddeld uitkeringsbedrag in geval van werkloosheid voor 10 Europese landen (1994-1995).

	DE	DK	BE	FR	VK	IE	IT	GR	ES	PT
Gemiddeld uitkeringsbedrag in ECU-PPP (a)	652	690	539	558	296	522	492	178	438	379
Standaardafwijking	27	12	17	16	16	12	39	13	8	15
Uitkeringsbedrag in % van het gemiddeld loon	53	61	42	43	23	44	45	20	42	47

(a) European Currency Unit-Purchasing Power Parity.

Bron: Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 38.

Uit bovenstaande tabel kan men afleiden dat ook het niveau van de werkloosheidsuitkeringen Europees grote verschillen kent.

De twee uitersten zijn Griekenland en Denemarken met een respectievelijk uitkeringsniveau van 178 ECU-PPP en van 690 ECU-PPP.

Wanneer men bovenstaande tabel relateert met de hiervoor besproken dekkingsgraad, neemt men waar dat Griekenland en Denemarken gekenmerkt worden door tegenovergestelde dimensies van sociale bescherming. Griekenland combineert namelijk een lage dekkingsgraad met een laag niveau van werkloosheidsuitkeringen, terwijl Denemarken een hoge dekkingsgraad combineert met een hoog niveau van werkloosheidsuitkeringen.

België kent een duidelijk lager uitkeringsniveau dan Duitsland en Denemarken en situeert zich eerder op het niveau van Frankrijk en Ierland.

Het loon dat men verkrijgt ingeval van tewerkstelling kent Europees gezien ook grote verschillen (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 37), vandaar dat men in bovenstaande tabel het uitkeringsniveau eveneens relateert aan het niveau van het gemiddeld loon, door het uitkeringsbedrag uit te drukken in % van het gemiddeld loon. Deze ratio zal een betere indicator vormen dan het loutere uitkeringsbedrag, daar men bij een Europese vergelijking van de intensiteit van sociale bescherming rekening moet houden met de verschillen in welvaart tussen de betrokken landen. Uit de tabel stelt men vast dat dit percentage varieert tussen 20% (Griekenland) en 61% (Denemarken) en dat dus Griekenland

en Denemarken ook hier de twee uitersten vormen. België kent een uitkeringsbedrag dat 42% van het gemiddeld loon bedraagt.

Algemeen kan men dus besluiten dat een hoog uitkeringsniveau normaal gezien samen gaat met een hoog percentage van het gemiddeld loon. (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 37)

Wanneer men een blik werpt op het uitkeringsbedrag in % van het gemiddeld loon komt men tot de conclusie dat België dus niet echt guller is dan de omringende Europese landen (Van Waterschoot, 1998, blz. 5), maar eerder wordt gekenmerkt door een relatief laag niveau van werkloosheidsuitkeringen (De Lathouwer, 1997, blz. 209). Met 42% komt België, samen met Spanje, namelijk maar op de 6de /7de plaats van de 10 betrokken Europese landen.

In de tabel wordt eveneens de standaardafwijking vermeld. Deze is van belang omdat de bovenstaande uitkeringsbedragen gemiddelden zijn en dus een grote variatie kunnen bevatten. Algemeen kan men hierbij besluiten dat landen met een laag gemiddeld uitkeringsbedrag, een lage standaardafwijking en dus weinig variatie in het niveau van hun uitkeringen kennen. Men kan eveneens stellen dat hoe hoger het gemiddeld uitkeringsbedrag van een land, hoe meer variatie hun uitkeringsniveau zal ondervinden. Twee grote uitzonderingen op deze algemene regel vormen Denemarken en Italië. Denemarken kent hoge uitkeringsniveaus voor ongeveer al haar werklozen, terwijl Italië een enorme spreiding kent in haar uitkeringsniveaus. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 38)

Opnieuw kunnen enkele karakteristieken van de werklozen, zoals het geslacht, de leeftijd, het onderwijsniveau, het gezinstype, de vroegere arbeidsduur en de werkloosheidsduur grote verschillen teweegbrengen voor wat betreft het niveau van de werkloosheidsvergoeding.

Concreet voor België:

- Vrouwen ontvangen duidelijk een lagere werkloosheidsuitkering dan mannen.
- De jonge werklozen (16-24 jaar) ontvangen eveneens duidelijk een lagere werkloosheidsuitkeringen dan de oudere werklozen (25-54 jaar).
- De vroeger gepresteerde arbeidsduur (deeltijds of voltijds werkende) heeft een verwaarloosbaar effect op het uitkeringsniveau.
- Eenoudergezinnen genieten duidelijk hogere uitkeringen dan alleenstaanden en koppels.

- De positieve relatie tussen het onderwijsniveau en de uitkeringshoogte (namelijk hoe hoger het onderwijsniveau, hoe hoger het niveau van de uitkering) is heel gering.
- Het niveau van de werkloosheidsuitkering neemt af naarmate men langer werkloos is.

(Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 39-44)

5.3.3 De vervangingsratio's

Om na te gaan in welke mate het werkloosheidsstelsel een voldoende garantie biedt tegen het verlies van een inkomen uit arbeid, maakt men gebruik van vervangingsratio's. Door het gebruik van deze ratio's slaagt men erin de relatie te leggen tussen het niveau van het vroegere arbeidsinkomen en het niveau van de huidige werkloosheidsvergoeding.

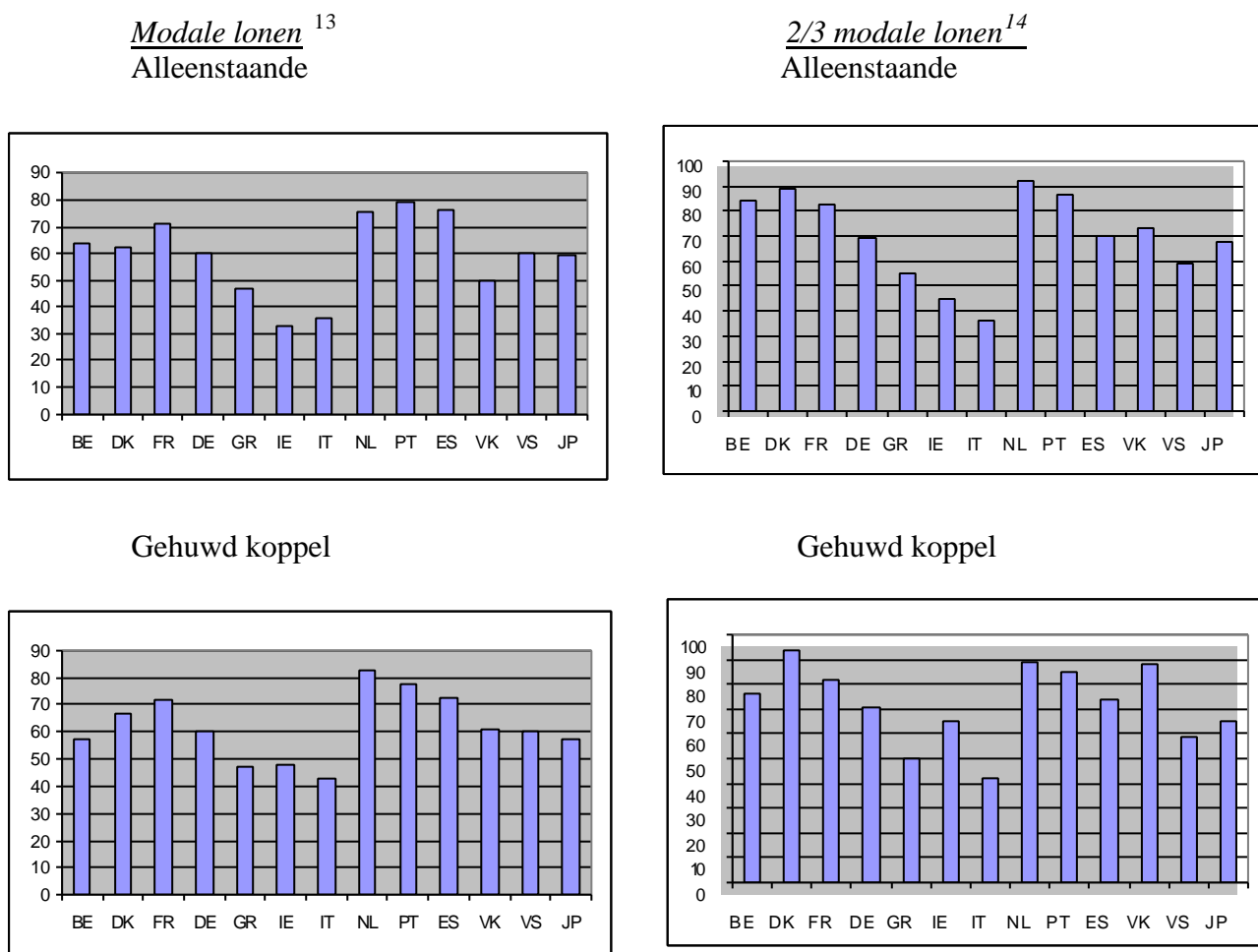
Vervangingsratio's geven namelijk het percentage of deel weer dat men overhoudt van zijn vroegere arbeidsinkomen, wanneer men terechtkomt in een werkloosheidssituatie en dus een werkloosheidsvergoeding ontvangt. Hoe hoger dergelijke ratio, hoe kleiner de financiële prikkel is om over te gaan tot participatie op de arbeidsmarkt en dus hoe groter de kans is dat men terechtkomt in de werkloosheidsval. Het is hier dan ook duidelijk dat het probleem omtrent de werkloosheidsval zich dan ook het sterkst laat voelen waar de laagste lonen uitbetaald worden, namelijk aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Deze categorie van laaggeschoolden zal immers een hoge vervangingsgraad kennen van het loon door een uitkering. (Van Waterschoot J., 1998, blz. 2)

In praktijk wordt echter een onderscheid gemaakt tussen bruto- en netto-vervangingsratio's. Bruto-vervangingsratio's geven de verhouding weer tussen bruto werkloosheidsvergoedingen en brutolonen, terwijl netto-vervangingsratio's de verhouding weergeven tussen het netto-inkomen ingeval van werkloosheid en de nettolonen ingeval van tewerkstelling. De netto-vervangingsratio's vormen uiteraard een veel preciezere weergave van de financiële vallen, daar er in deze ratio rekening wordt gehouden met bijkomende elementen zoals de fiscaliteit, de parafiscaliteit, de kinderbijslagen, ... (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 14) Eveneens kunnen een aantal sociaal bedoelde tegemoetkomingen, zoals bijvoorbeeld de verhoogde kinderbijslag voor langdurig werklozen, de speciale belastingvermindering voor werklozen, ... het de werkloze nog moeilijker maken om uit de werkloosheidsval te geraken. (Van Waterschoot J., 1998, blz. 2)

Om deze redenen wordt in deze thesis dan ook enkel verder ingegaan op de netto-vervangingsratio's en niet op de bruto-vervangingsratio's.

Netto-vervangingsratio's kunnen eveneens gebruikt worden als een indicator van de voldoening die men verkrijgt door het inkomen verkregen ingeval van werkloosheid. Deze voldoening wordt mede bepaald door de tijd gedurende dewelke de werkloze het recht op een werkloosheidsvergoeding behoudt. Lage uitkeringen die voor een onbeperkte tijd worden uitgekeerd (zoals het geval is voor België) hebben immers een groter effect op het arbeidsmarktgedrag, dan hoge uitkeringen die men slechts voor enkele maanden ontvangt. (OECD, 1999, blz. 31)

Figuur 5.4: Netto-vervangingsratio's¹² voor vier gezinstypes bij kortdurige werkloosheid voor twee inkomensniveaus (modale lonen en 2/3 modale lonen).

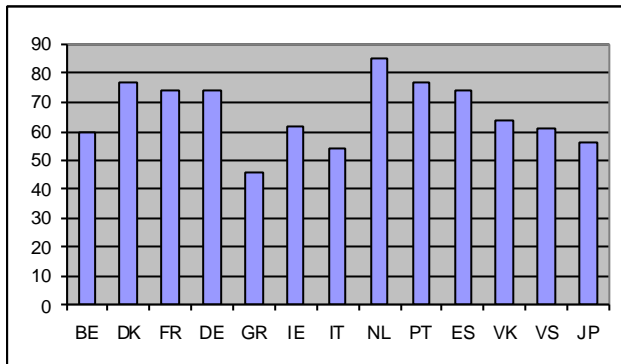
¹² De netto-vervangingsratio's berekend door de OECD worden bekomen door de volgende formule toe te passen:

$$\frac{\text{(uitkeringsinkomen dat het gezin ontvangt ingeval van werkloosheid - belastingen op dit uitkeringsinkomen)}}{\text{(ontvangen arbeidsinkomen ingeval van tewerkstelling + uitkeringsinkomen dat het gezin ontvangt ingeval van tewerkstelling - belastingen op dit arbeidsinkomen en dit uitkeringsinkomen)}}$$

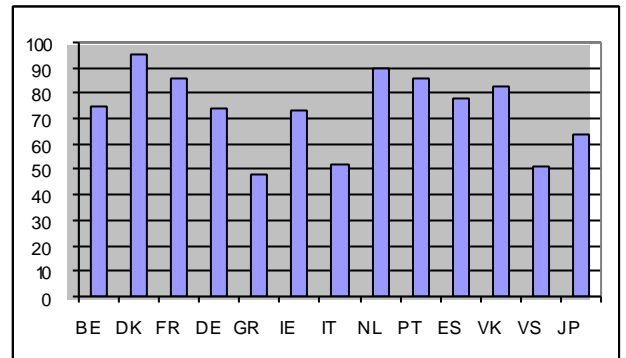
¹³ Voor het modale loon wordt meestal en ook hier gebruik gemaakt van het APW-level. De Average Production Worker verwijst naar het gemiddeld loon voor een voltijds tewerkgestelde industrie arbeider (inclusief vakantiegeld). Het jaarlijks APW wordt berekend door het (interprofessioneel) minimumloon te vermenigvuldigen met 1,9. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 16)

¹⁴ 2/3 modaal loon (2/3 APW) representeert 128% van het minimumloon. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 16)

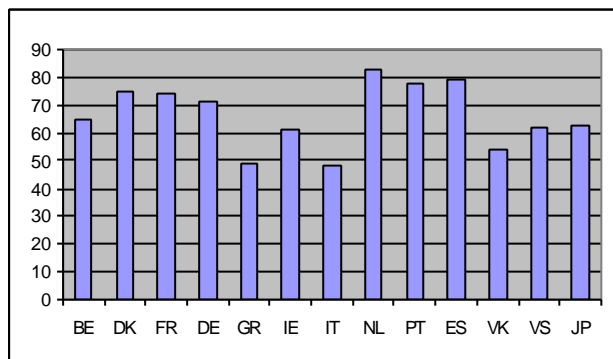
Koppel met 2 kinderen

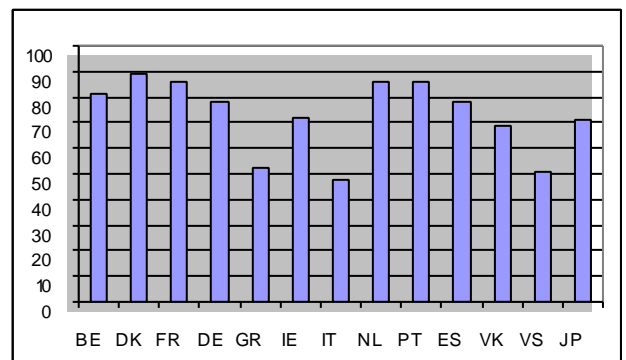
Koppel met 2 kinderen

Eenoudergezin met 2 kinderen

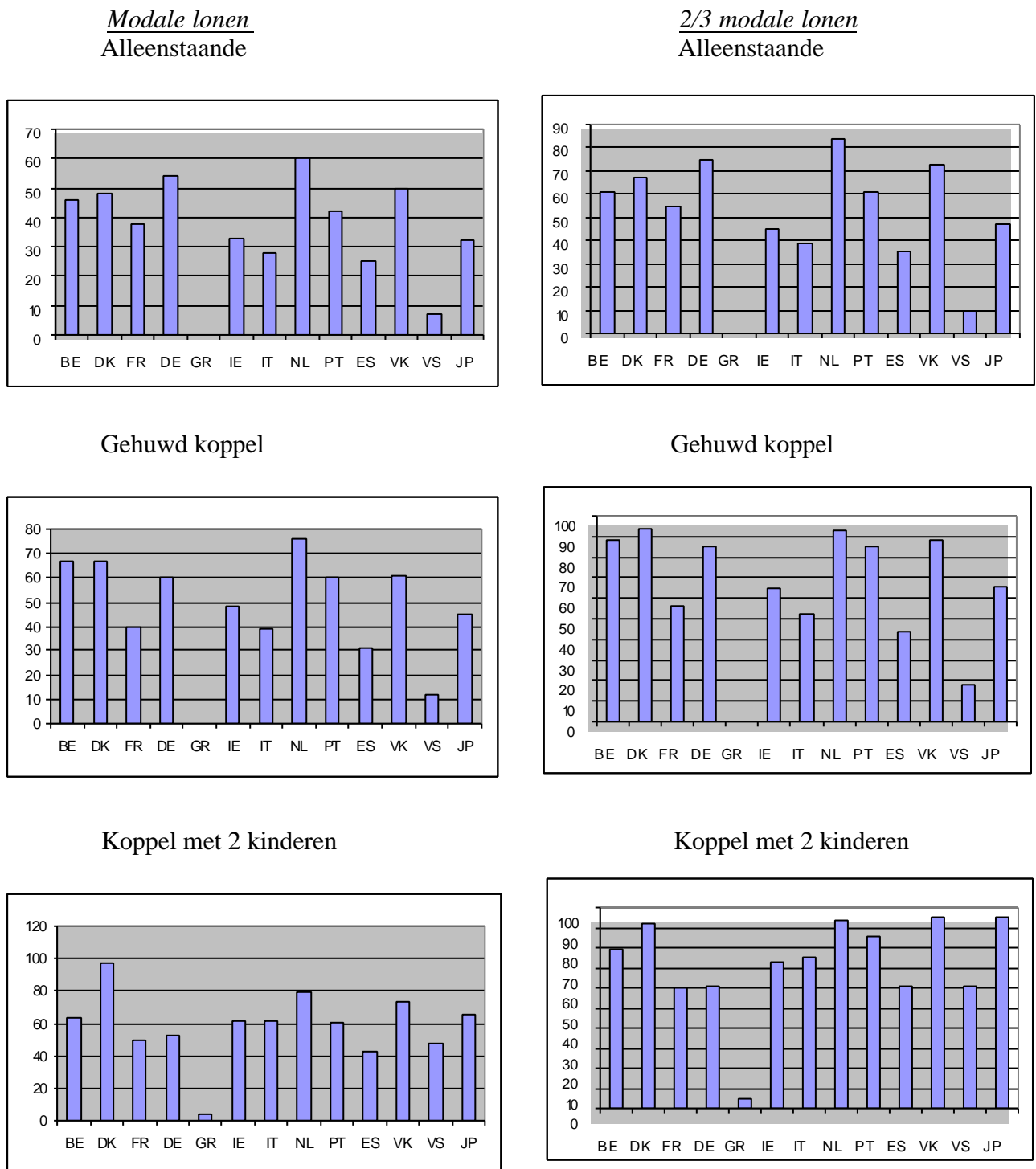

Eenoudergezin met 2 kinderen

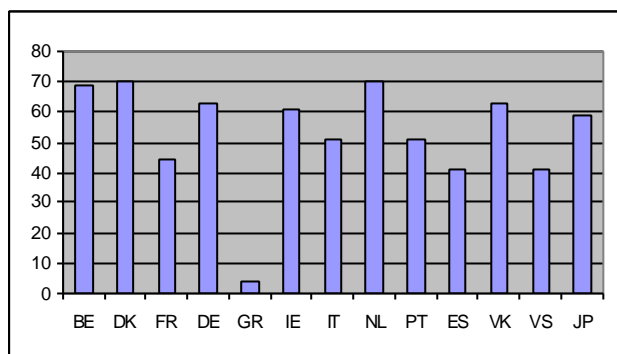

Bron: OECD, 1999, blz. 34.

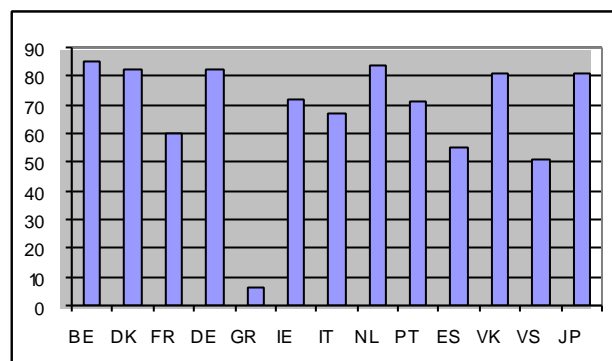
Figuur 5.5: Netto-vervangingsratio's voor vier gezinstypes bij langdurige werkloosheid voor twee inkomensniveaus (modale lonen en 2/3 modale lonen).

Eenoudergezin met 2 kinderen

Eenoudergezin met 2 kinderen

Bron: OECD, 1999, blz. 37.

Uit bovenstaande figuren kan men besluiten dat België voor wat betreft de kortdurige werklozen die werken aan een modaal loon, een netto-vervangingsratio kent van ongeveer 60%. Met deze ratio positioneert België zich eerder bij de landen gekenmerkt door een zwakke vervangingsgraad. Deze vaststelling is echter te wijten aan het zwakke verzekeringskarakter waardoor het Belgische werkloosheidsstelsel gekenmerkt wordt. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 14)

Het zwakke verzekeringskarakter verwijst naar de zwakke relatie tussen de uitkering en het verloren loon. Hierdoor ontstaan lage wettelijke vervangingsratio's (60% voor gezinshoofden en alleenstaanden en 55% voor samenwonenden bij een werkloosheid tot 1 jaar) en lage loongrenzen voor de uitkeringsberekening. De werkloze bereikt in het Belgische werkloosheidsstelsel immers de loongrens met een loon a rato van 78% van het modale loon. In het Nederlandse, Duitse en Franse werkloosheidsstelsel daarentegen liggen de loongrenzen veel hoger, namelijk respectievelijk op 150%, 170% en 600% van het modale loon. In het Belgische werkloosheidsstelsel bevinden de netto-vervangingsratio's voor de hogere inkomensklasse zich hierdoor dan ook duidelijk onder deze van de omringende landen. (De Lathouwer L., 1996, blz. 1-2)

In het Belgische werkloosheidssysteem wordt voor de werkloosheidsuitkeringen eveneens het principe van de gezinsmodulering toegepast. Dit houdt in dat het niveau van de werkloosheidsuitkering sterk gekoppeld is aan de gezinssituatie, waarbij men vertrekt van de 'veronderstelde behoeften' om de uitkeringshoogte te bepalen. (De Lathouwer L., 1996, blz. 1-2) Hierdoor ontstaat duidelijk een lager niveau van uitkeringen voor langdurig werkloze

alleenstaanden en samenwonende werklozen. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 14)

Uit bovenstaande figuren kan men eveneens vaststellen dat België voor de langdurig werklozen die aan 2/3 van het modaal loon (aan een laag loon dus) gaan werken daarentegen hogere netto-vervangingsratio's kent voor gezinnen en in het bijzonder voor gezinnen met kinderen. De netto-vervangingsratio's voor éénoudergezinnen met kinderen, gehuwde koppels en koppels met kinderen bedragen namelijk respectievelijk 85%, 88% en 79%, terwijl de vervangingsratio voor de alleenstaanden slechts 61% bedraagt. Ook in internationale vergelijking scoort België hoog, maar bekleedt voor de bescherming van deze categorieën toch geen koploperspositie. Deze wordt ingenomen door Nederland en Denemarken.

Eveneens belangrijk op te merken is dat in bepaalde landen (zoals bijvoorbeeld Griekenland) de financiële prikkel om langdurig werkloos te blijven heel gering of zelfs onbestaande is, daar het recht op een werkloosheidsuitkering beperkt is in de tijd, wat daarentegen in België niet het geval is daar de werkloosheidsvergoeding voor onbeperkte tijd wordt verstrekt.

Schorsing van het recht tot een werkloosheidsvergoeding is in België, zoals hiervoor reeds vermeld, tot op heden enkel mogelijk in geval van 'abnormale langdurige werkloosheid' in vergelijking met de geslachts- en leeftijdsgenoten uit de regio, tenzij de werkloze zelf het bewijs kan leveren van actief zoekgedrag naar werk en het actief volgen van bijscholingen. Deze onbeperkte uitkeringsduur van de werkloosheidsuitkeringen vergroot bijgevolg het gevaar op werkloosheidsvallen in België (Van Waterschoot J., 1998, blz. 5), in het bijzonder dan voor de langdurig werklozen.

Algemeen en internationaal stelt men vast dat de interactie tussen het belastings- en het uitkeringssysteem er normaal gezien voor zorgt dat de vervangingsratio's hoger zijn voor koppels waarbij één van beide echtgenoten niet tewerkgesteld is, dan voor alleenstaanden. Bovendien geldt eveneens dat de netto-vervangingsratio's in de meeste gevallen ook hoger zijn voor gezinnen met kinderen sinds het uitkeringssysteem zich in het bijzonder richt op de bescherming van kinderen. (OECD, 1999, blz. 34)

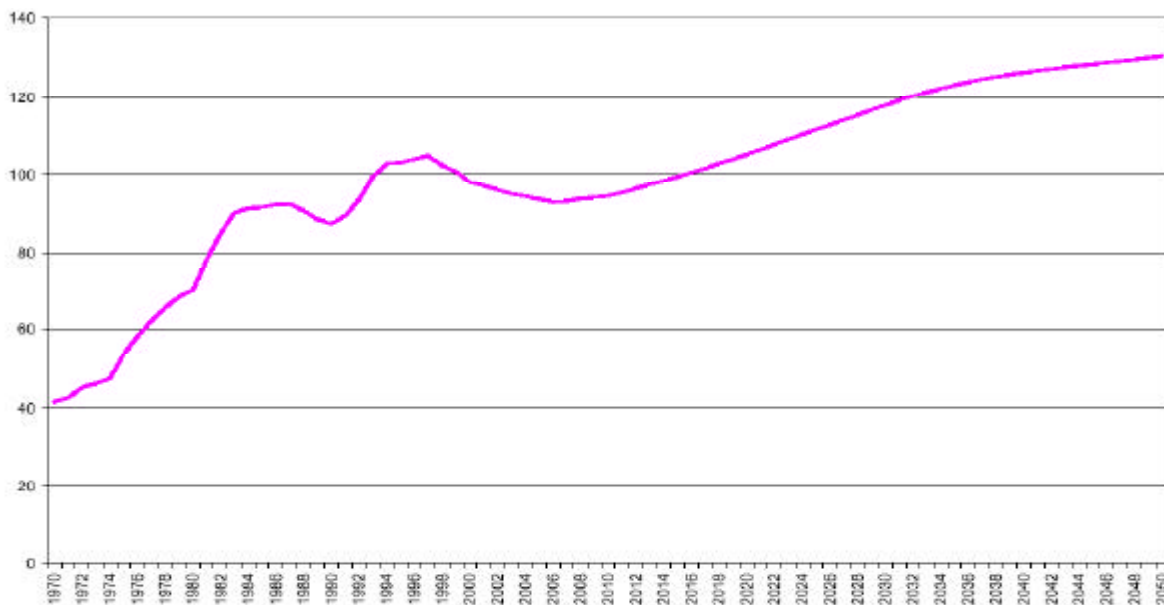
5.4 De uitkeringsafhankelijkheidsratio

Wanneer men een inzicht wenst te verwerven omtrent de generositeit van de sociale zekerheid en het werkloosheidsstelsel in het bijzonder, kan men naast de intensiteit van de sociale bescherming eveneens een blik werpen op de uitkeringsafhankelijkheidsratio.

De uitkeringsafhankelijkheidsratio geeft de verhouding weer van het aantal uitkeringstrekkers¹⁵ en het aantal werkenden en wordt meestal uitgedrukt als het aantal uitkeringstrekkers per 100 werkenden. (Vandenbroucke F., 2000, blz. 14)

“De ratio geeft eigenlijk een indicatie van de financiële houdbaarheid van het sociaal zekerheidssysteem. Hoe hoger dergelijke ratio, hoe groter namelijk het aantal personen van wie de uitkering moet gefinancierd worden door een gegeven aantal werkenden. (Ministerie van Sociale Zaken, 2001, blz. 16)”

Figuur 5.6: Evolutie van de uitkeringsafhankelijkheidsratio van 1970 tot 2050, België.

Bron: Ministerie van Sociale Zaken, 2001, blz. 18.

Uit bovenstaande figuur kan men vaststellen dat zich een trendmatige stijging van de uitkeringsafhankelijkheidsratio heeft voorgedaan. Terwijl er in 1970 nog meer dan twee werkenden per uitkeringstrekker waren, was er in 2000 nog slechts één loontrekkende per

¹⁵ Het betreft hier alle uitkeringstrekkers en dus niet enkel de werklozen.

uitkeringstrekker. Hoewel deze stijgende uitkeringsafhankelijkheid zowel optreedt bij de invaliden, als bij de uitkeringsgerechtigden werklozen (RVA) en de gepensioneerden, is de toename van de ratio het sterkst vertegenwoordigd bij de twee laatstgenoemde categorieën. (Vandenbroucke F., 2000, blz. 14)

De ratio steeg aanhoudend van 1970 tot 1986-1987 en kende in de periode 1987-1990 een lichte daling als gevolg van de heropleving van de conjunctuur. Deze lichte daling is in hoofdzaak te verklaren door een afname van het aantal werklozen en een overeenstemmende toename van het aantal werkenden. Vanaf 1990 kende de ratio opnieuw een stijgende trend, ditmaal als gevolg van de economisch recessie (toename van de werkloosheid). In 1997 werd het tot op heden toe behaalde maximum bereikt van 105 uitkeringstrekkers per 100 werknemers. (Ministerie van Sociale Zaken, 2001, blz. 18)

Vandaag de dag kennen we echter een heel licht dalende trend van de uitkeringsafhankelijkheidsratio, maar volgens het Ministerie van Sociale Zaken zal deze lichte verbetering echter niet lang stand houden. Volgens hun prognose zal het aantal uitkeringstrekkers per 100 werklozen opnieuw een stijgende trend¹⁶ ondergaan vanaf 2007¹⁷. Zij voorspellen dat deze toename continu zal aanhouden tot in 2050. Men verwacht dat er in dit jaar per 100 werkenden al 130 uitkeringsgerechtigden zullen zijn.

Men kan dus besluiten dat de tendens van groeiende afhankelijkheid zich ook in de toekomst zal verder zetten. Er zal dus nood zijn aan een toenemende sociale bescherming. Dit wordt niet enkel veroorzaakt door het intensievere middelenvergende karakter van de traditionele activiteiten (vb. pensioenen, werkloosheid, ziekteverzekering,...), maar eveneens door de nieuwe sociale risico's en behoeften (vb. de combinatie van het professionele leven met het gezinsleven) waar men reeds vandaag de dag en zeker in de toekomst in toenemende mate mee geconfronteerd wordt. (Vandenbroucke F., 2000, blz. 14-15)

Om een goed inzicht te verwerven omtrent de Belgische uitkeringsafhankelijkheidsratio, is een internationale vergelijking van deze ratio aangewezen.

---

¹⁶ Volgens de prognose van het Ministerie van Sociale Zaken zal zich in de periode 2007-2050 een heel sterke stijging voordoen van het aantal gepensioneerden, een lichte toename van het aantal invaliden en een matige daling van het aantal werklozen per 100 werkenden. (Ministerie van Sociale Zaken, 2001, blz. 18-19)

¹⁷ De gebeurtenissen op 11 september 2001 in New York zullen er wellicht toe bijdragen dat de stijgende trend zich vanaf heden al manifesteert.

Tabel 5.3: Evolutie en internationale vergelijking van de algemene uitkeringsafhankelijkheidsratio¹⁸ voor de periode 1980-1997.

	1980	1985	1990	1995	1997
<i>België</i>	83,4	99,1	102,5	103,5	103,0
<i>Frankrijk</i>	61,9	75,3	80,8	92,0	94,1
<i>Zweden</i>	67,2	69,7	72,2	94,5	89,1
<i>Duitsland</i>	71,0	76,8	72,5	80,4	88,3
<i>Oostenrijk</i>	77,0	77,0	79,0	83,6	83,3
<i>Verenigd Koninkrijk</i>	61,6	74,5	68,9	83,0	79,4
<i>Denemarken</i>	72,1	73,9	76,8	82,0	78,6
<i>Spanje</i>	53,7	71,3	70,9	82,3	78,1
<i>Nederland</i>	67,2	83,8	82,4	83,2	77,5
<i>Japan</i>	-	-	53,3	64,0	69,1
<i>Verenigde Staten</i>	54,2	52,4	50,7	52,6	50,8

Bron: Ministerie van Sociale Zaken, 2001, blz. 20

Uit tabel 5.3 kan men besluiten dat de twee uitersten België en de Verenigde Staten zijn. Van de onderzochte landen wordt België namelijk gekenmerkt in 1997 door de hoogste uitkeringsafhankelijkheidsratio van 103, terwijl de Verenigde Staten de laagste ratio heeft van 50,8. België kent niet enkel voor 1997 duidelijk de hoogste ratio van de betrokken landen, maar eveneens voor de volledige onderzochte periode (1980-1997). Men kan dus besluiten dat België internationaal vergeleken een zeer grote uitkeringsafhankelijkheid kent.

België is dan ook het enige land ter wereld waar het aantal uitkeringstrekkers groter is dan het aantal werkenden. Dit bedreigt echter de betaalbaarheid van de sociale zekerheid en zorgt voor een hoge fiscale en parafiscale druk. Het werkt eveneens een zorgenwekkende daling van de waarde van de gemiddelde uitkering in de hand (vervangingratio), waardoor een

¹⁸ “ De algemene uitkeringsafhankelijkheidsratio geeft de verhouding weer tussen het aantal uitkeringsjaren voor mensen ouder dan 15 jaar (teller) per honderd arbeidsjaren voor mensen ouder dan 15 jaar (noemer) (Ministerie van Sociale Zaken, 2001, blz. 20)” Deze ratio moet dus met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd en mag niet eenvoudigweg vergeleken worden met de hierboven vernoemde uitkeringsafhankelijkheidsratio voor België.

groeidend aantal uitkeringstrekkers onder de armoedegrens dreigt terecht te komen. (N.B., 2001(a), blz. 1)

5.5 Conclusie

België wordt in internationaal vergelijkend perspectief gekenmerkt door een hoge dekkingsgraad, lage toetrededrempels, een onbeperkte uitkeringsduur, relatief lage uitkeringsniveaus en een grote uitkeringsafhankelijkheid. Voor de kortdurig werklozen kent België relatief lage vervangingsratio's, terwijl deze voor bepaalde typegevallen langdurig werklozen zich op een hoger niveau bevinden.

Hoofdstuk 6: Empirische situering van de werkloosheidsvallen

6.1 Inleiding

Het werkloosheidsprobleem en de problematiek omtrent de werkloosheidsvallen en de afhankelijkheidsvallen laat zich het sterkst voelen bij de langdurig werklozen en bij de laaggeschoolden. Het zijn voornamelijk deze mensen die het sterkst de concurrentie van de werkloosheidsuitkering voelen. Voor hen zal dus de afstand tussen het lage loon dat ze kunnen ontvangen ingeval van tewerkstelling en de werkloosheidsuitkering dan ook het laagst zijn of kennen ze met andere woorden een hoge vervangingsgraad van het loon door een uitkering.

Vandaar dat de aandacht in dit hoofdstuk voornamelijk toegespitst wordt op de langdurig en laaggeschoolde werklozen, dus de groep die zich aan de onderkant van de arbeidsmarkt bevindt.

In een eerste paragraaf wordt nagegaan of het vraagstuk omtrent de werkloosheidsval een typische Belgische problematiek is of zich veeleer internationaal manifesteert.

In een tweede paragraaf worden een aantal verduidelijkende aspecten aangehaald waarom de werkloosheidsvallen zich voornamelijk voordoen aan de onderkant van de arbeidsmarkt en wordt dieper ingegaan op de grote voorraad langdurig werklozen waarover België beschikt.

In een derde paragraaf tenslotte worden de (langdurig) werklozen ingedeeld op basis van drie onderling verbonden criteria, namelijk hun arbeidsmarktgerichtheid, de intensiteit van hun zoekgedrag en de beleving van hun werkloosheidstoestand. Op deze manier wordt een onderscheid gemaakt tussen de optimisten, de wanhopigen, de ontmoedigden, de aangepasten en de teruggetrokkenenen. Deze laatste categorie kan op basis van de dimensie arbeidsmarktgerichtheid verder onderverdeeld worden in de permanenten, de wanhopigen, de onzekere werkwilligen en de zoekers. Op basis van deze indeling zal men kunnen

vaststellen dat niet alle werklozen effectief op zoek zijn naar werk en dat sommigen de werkloosheid zelfs als positief ervaren.

6.2 Het probleem van de werkloosheidsval (in ruime zin) is geen typisch Belgisch probleem

Niet enkel en alleen in België, maar in alle rijke welvaartsstaten doet zich het probleem voor van het optreden van werkloosheidsvallen of afgeleiden ervan. Maar hoe sterk het probleem omtrent de werkloosheidsval naar voor treedt of welk soort val domineert wordt bepaald door de keuzes die het desbetreffende land maakt met betrekking tot het creëren van jobs op de arbeidsmarkt, het fiscale en het sociale stelsel.

(Eyssen H., 2001, <<http://club.euronet.be/eyssen.hans/werkloosheidsval.htm>>,10/09/01)

In landen gekenmerkt door relatief hoge uitkeringen en lage minimumlonen zal de zuivere werkloosheidsval sterker naar voor treden (Eyssen H., 2001, <<http://club.euronet.be/eyssen.hans/werkloosheidsval.htm>>, 10/09/01) Logischerwijs zal in deze landen de motivatie om de overgang te maken van een werkloosheidssituatie naar een participatie op de arbeidsmarkt betrekkelijk laag liggen. Men zal immers in mindere mate bereid zijn de relatief hoge werkloosheidsuitkering te ruilen voor een relatief laag arbeidsloon.

Landen gekenmerkt door lage uitkeringen en lage minimumlonen, zoals Griekenland, worden daarentegen eerder geconfronteerd met een hogere armoederisico. (Eyssen H., 2001, <<http://club.euronet.be/eyssen.hans/werkloosheidsval.htm>>, 10/09/01)

Concreet voor België blijkt uit paragraaf 5.3.2 dat het Belgische werkloosheidssysteem gekenmerkt wordt door een relatief laag niveau van werkloosheidsuitkeringen, waardoor België dus zeker niet guller is dan zijn omringende landen.

Tabel 6.1: Maandelijks minimumlonen¹⁹ uitgedrukt in EURO (januari 2001).

BE	GR	ES	FR	IE	LU	NL	PT	VK	VS
1118	458	506	1083	983	1259	1154	390	1062	1010

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek, 2001, <<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/nieuwsarch/2001februari/lonen.htm>>, 13/03/02.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de hoogte van de minimumlonen, dus het beloningsniveau aan de onderkant van de arbeidsmarkt, eerder boven de niveaus van de omringende landen uitspringt. Van de tien onderzochte landen komt België namelijk met een minimumloon van 1118 € op de derde plaats, voorafgegaan door Luxemburg en Nederland.

De combinatie van een relatief laag niveau van werkloosheidsuitkeringen en de relatief hoge minimumlonen betekent dat het probleem omtrent de financiële val voor het geheel van de arbeidsmarkt geen groter obstakel is dan elders, maar zelfs eerder een geringere rol speelt. (De Lathouwer L. en Thirion A., 2000, blz. 330)

De onbeperkte uitkeringsduur, waardoor het Belgische werkloosheidstelsel gekenmerkt wordt, heeft echter wel bijzondere implicaties op de motivatie tot het zoeken van werk (in het bijzonder voor de langdurig werklozen). Men zal immers minder geneigd zijn gericht te zoeken naar een job, indien men weet dat men zich onbeperkt in de tijd kan beroepen op het werkloosheidstelsel. (Zie paragraaf 5.3.3)

In België krijgen we vooral met het optreden van de productiviteitsval af te rekenen. Een combinatie van het hoge niveau van de minimumlonen en de hoge loonwage, zorgen er immers voor dat werknemers onvoldoende productief zijn om de hoge loonkosten van de werkgever te compenseren.

(Eyssen H., 2001, <<http://club.euronet.be/eyssen.hans/werkloosheidsval.Htm>>. 10/09/01)

---

¹⁹ Deze maandelijks minimumlonen zijn brutobedragen, dit wil zeggen vóór aftrek van sociale zekerheidsbijdragen en inkomensbelastingen. Ook voor wat de netto-minimumlonen betreft komt België op de derde plaats.

Maar naast de productiviteitsval wordt men in België ook geconfronteerd met de werkloosheidsval. In landen gekenmerkt door een laag niveau van minimumlonen (zoals bijvoorbeeld Portugal) zal deze val echter nog sterker naar voren treden.

Volgens het Vlaams Economisch Verbond prefereert in België namelijk ongeveer 20% van de mensen die een volledige werkloosheidsvergoeding ontvangen, de werkloosheidssituatie boven een participatie op de arbeidsmarkt. Dit percentage loopt zelfs op tot ongeveer 40%, wanneer men naast de volledig uitkeringsgerechtigden eveneens rekening houdt met de gedeeltelijke uitkeringsgerechtigden. Bij deze mensen zal het uitoefenen van een job geen of slechts een beperkte koopkrachtwinst opleveren ten opzichte van de uitkering die ze ontvangen ingeval van werkloosheid. Hierdoor is de financiële prikkel tot het aanvaarden van een job klein of zelfs onbestaande. (Vlaams Economisch Verbond, 1999, blz. 14)

Dit probleem van de werkloosheidsval doet zich voornamelijk voor aan de onderkant van de arbeidsmarkt. België wordt eveneens opmerkelijk gekenmerkt door een grote voorraad langdurig werklozen, wat een niet te onderschatten aandachtspunt vormt.

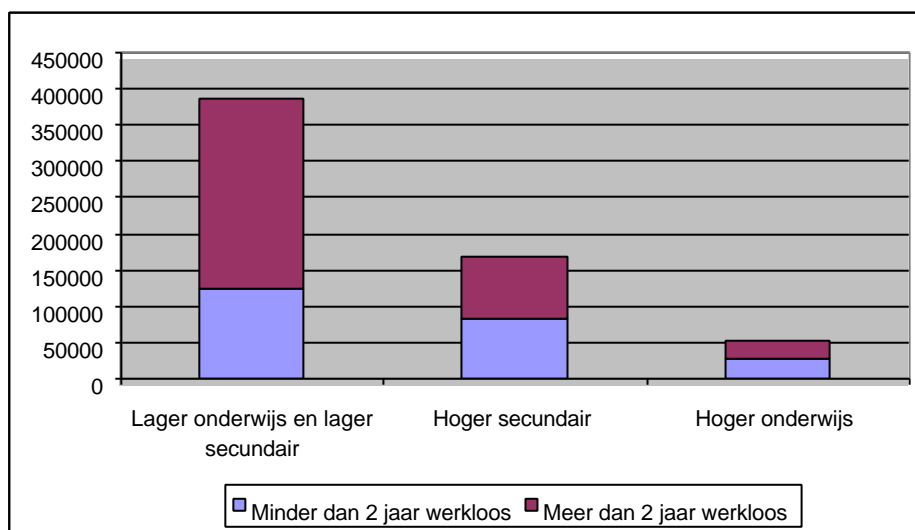
6.3 Langdurig, laaggeschoolde werklozen en de werkloosheidsval

Werkloosheidsvallen komen voornamelijk voor bij de laaggeschoolden, die in het geval van arbeidsparticipatie lage lonen zullen ontvangen. Bij deze groep aan de onderkant van de arbeidsmarkt is het verschil tussen een arbeidsloon en een werkloosheidsuitkering dan ook het kleinst. (De Lathouwer L. en Thirion A., 2000, blz. 330) Het is vooral voor deze laaggeschoolden dat de financiële prikkel om de overgang te maken van een werkloosheidssituatie naar een tewerkstelling het kleinst is.

De factoren die eveneens een verklaring bieden voor het terechtkomen van deze groep in de werkloosheid kunnen voornamelijk gezocht worden aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld de globalisering van de economie, de automatisering, de informatisering, ... (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(c), blz. 125)

Door de soms gebrekkige werking van een voldoende actief gericht vraag- en aanbodbeleid kunnen deze laaggeschoolden vaak nog moeilijk wegraken uit hun werkloosheidssituatie en belanden als gevolg daarvan in de langdurige werkloosheid. (Leroy F., 1998, blz. 32)

Figuur 6.1: Verdeling van de werkloosheid naar studieniveau en werkloosheidsduur, februari 2001, België.

Bron: Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 2002, <http://www.meta.fgov.be/pa/nla_index.htm>, 10/03/02.

De problematiek omtrent de werkloosheidsval zal zich dan ook niet enkel sterk laten voelen bij de laaggeschoolden, maar zal eveneens sterker naar voor treden bij de langdurige werklozen dan bij de kortstondige werklozen. (De Lathouwer L., Thirion A., 2000, blz. 330)

Hoe langer men namelijk afgesloten is van de arbeidsmarkt, hoe moeilijker het zal zijn om opnieuw een job op zich te nemen. De langdurige werkloosheid heeft namelijk een zelfbestendigend effect en voornamelijk de arbeidsduur vormt de grote hinderpaal om de mogelijkheid te hebben te ontsnappen uit de werkloosheid.²⁰

Zoals reeds aangehaald schuilt eveneens in de onbeperkte uitkeringsduur een gevaar.

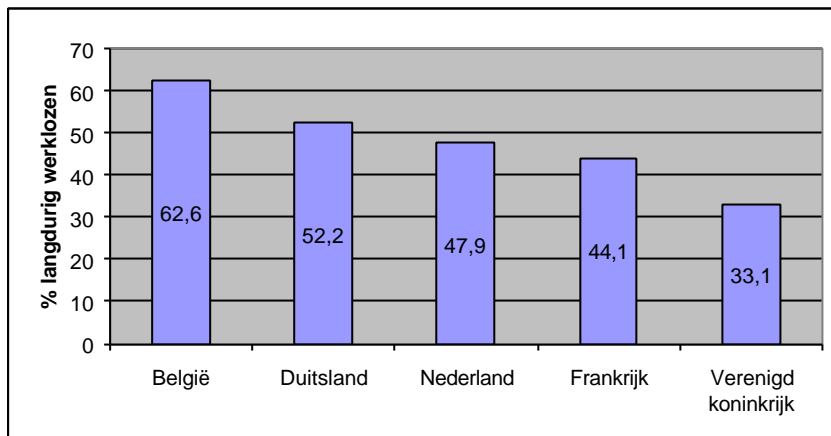
Uit onderstaande figuur 6.2 kan men waarnemen dat mensen in België een grotere kans hebben tot langdurige uitsluiting van de arbeidsmarkt dan in de omliggende landen. België beschikt dan ook over een grote voorraad van langdurige werklozen, 62,6% van de totale

²⁰ Hiertoe kan verwezen worden naar het optreden van de val van de langdurige werkloosheid (paragraaf 3.3).

werkloosheidsgraad bestaat er namelijk uit langdurig werklozen. Hieronder verstaat men mensen die langer dan één jaar werkloos zijn. Deze groep langdurig werklozen omvat een aantal risicogroepen, waaronder voornamelijk vrouwen en laaggeschoolden.

Figuur 6.2: Percentage langdurig werklozen van de totale werkloosheidsgraad

Bron: Vlaams Economisch Verbond, 2000, <<http://www.vev.be/infotheek/arbs2005.htm>>, 07/09/01.

De hoge graad van langdurige werkloosheid in België wordt voornamelijk veroorzaakt door de kleine uitstroomkans uit de werkloosheid en niet zozeer door de hoge instroom in de werkloosheid. Er zal slechts een klein percentage van de beroepsbevolking in de werkloosheid terechtkomen, maar eenmaal men in een werkloosheidssituatie verzeild geraakt zal het moeilijker zijn dan in de omringende landen om uit deze situatie weg te komen en terug een job op zich te nemen. Naarmate men langer werkloos is, zal de uitstroomkans dan ook degressief afnemen. In de eerste maand van zijn werkloosheidstoestand heeft de werkloze nog 50% kans om uit deze toestand te ontglippen. Na zes maanden is de kans echter verlaagd tot 6% en na één jaar zal dit percentage zelfs gedaald zijn tot 4%. (Cantillon B., De Lathouwer L., Thirion A., 1999(b), blz. 9)

Het is dus van belang de langdurig werklozen in voldoende mate en vroegtijdig te begeleiden en aan te spreken om hen opnieuw te motiveren de overgang te maken naar arbeidsparticipatie. Het aanbieden van de mogelijkheid tot het volgen van opleidingen moet ervoor zorgen dat de werklozen de aansluiting met de arbeidsmarkt niet verliezen. Eveneens de schorsing van het recht op een werkloosheidsuitkering wegens een 'abnormale langdurige werkloosheid' kan een reactivering van langdurig werklozen in de hand werken. Momenteel

kan dergelijke schorsing echter enkel toegepast worden voor werklozen die samenwonen met gezinsleden die zelf in hun eigen inkomen voorzien. (Vlaams Economisch Verbond, 2002, blz. 31)

Maar tegelijkertijd zal de werkloze zelf voldoende inspanning moeten leveren om een gepaste job te vinden en dus niet verankerd te geraken in een situatie van aanhoudende werkloosheid.

Bij langdurige werkloosheid schuilt vaak het gevaar op sociale uitsluiting, wat dan het socio-psychologische profiel van deze werklozen in grote mate zal beïnvloeden. De werkloze krijgt immers het gevoel niet meer thuis te horen op de arbeidsmarkt en daardoor de banden met de samenleving in grote mate te verliezen. Het financieel ontmoedigen van arbeidsparticipatie en dus het verzeild geraken in de werkloosheid heeft voor bepaalde groepen werklozen zware sociale en psychologische gevolgen. (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 9)

6.3.1 Socio-psychologische typologie van de langdurig werklozen

Deze paragraaf heeft tot doel duidelijk te maken dat niet alle werklozen effectief op zoek zijn naar een job. Men kan namelijk werklozen indelen op basis van hun reactiepatronen op een werkloosheidssituatie. Deze indeling is niet bedoeld om groepen werklozen te etiketteren op basis van hun persoonlijkheidskenmerken, maar wel om verschillende beleving- en behoeftepatronen te onderscheiden naargelang de achtergrondsituaties waarin de werklozen zich bevinden.

Er wordt hier specifiek ingegaan op de langdurig werklozen, daar zij inzake motivatie en inzetbaarheid de meest kwetsbare groep vormen.

Volgens het Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA) (De Witte H., 1992, blz. 31-47) kunnen vijf typeerbare intern homogene groepen van langdurig werklozen worden onderscheiden met elk hun eigen psychologisch profiel, namelijk de optimisten, de wanhopigen, de ontmoedigden, de aangepasten en de teruggetrokkenenen. Deze indeling is gebaseerd op drie onderling verbonden criteria. Ten eerste het belang van arbeid in het levensperspectief van de werkloze, ten tweede de intensiteit van het zoekgedrag naar werk en ten derde de ervaring van de werkloosheidstoestand.

Tabel 6.2: Inhoudelijke typering van de vijf categorieën van langdurig werklozen. (a)

<i>Types</i>	<i>Percentage</i>	<i>Arbeidsgerichtheid</i>	<i>Intensiteit zoekgedrag</i>	<i>Beleving werkloosheid</i>
Optimisten	28,3	+-	+	+-
Wanhopigen	11,2	++	+	--
Ontmoedigden	13,6	++	+-	-
Aangepasten	16,9	+	-	+
Teruggetrokkenen	29,9	-	--	+
<i>Totaal</i>	<i>100,0</i>			

(a) In bijlage 6.1 wordt een korte verduidelijking gegeven betreffende de constructie van de typologieën.

Bron: De Witte H., 1992, blz. 33.

Een eerste categorie zijn de *optimisten*, die 28,3% uitmaken van de totale groep van de langdurig werklozen. De optimisten worden gekenmerkt door een gematigde betrokkenheid op arbeid, een actief zoekgedrag naar tewerkstelling en ervaren hun werkloosheidstoestand niet als bijzonder problematisch.

De meeste onder hen willen tamelijk vlug aan het werk en schatten hun kans op toekomstige tewerkstelling dan ook relatief hoog in. Hun optimisme is deels ingegeven door hun achtergrondkenmerken. Het betreft hier nog vrij kortstondige werklozen met een relatief jonge leeftijd, een hoge scholingsbereidheid en een hoger dan gemiddeld zoekgedrag. Ze gaan ervan uit dat ze de mogelijkheid hebben om op eigen houtje werk te vinden en zien dan ook weinig belemmeringen om te participeren op de arbeidsmarkt. Opvallend is dat deze categorie meer vrouwen (voornamelijk meer gehuwde vrouwen met kinderen ten laste) omvat dan de hiernavolgende types.

Een tweede categorie wordt gevormd door een relatief beperkte groep (11,2%) van *wanhopigen*. Deze werklozen vertonen een sterke betrokkenheid op arbeid en zijn zeer actief op zoek naar werk. Ze beleven de werkloosheid dan ook als extreem negatief. Hun sterk verlangen naar tewerkstelling staat in tegenstelling tot hun perceptie van een lage kans op toekomstige tewerkstelling. Ze zijn zich dan ook bewust van de vele structurele hindernissen die hun herintrede in de arbeidsmarkt kan bemoeilijken. Hierdoor vragen ze in hun zoektocht naar werk om hulp en begeleiding en vertonen ze een grote offerbereidheid om een job te

vinden. Hun achtergrondkenmerken zijn eigenlijk tegengesteld aan deze van de optimisten. Ze behoren namelijk tot een middelleeftijdscategorie, zijn lager geschoold en kennen eerder een gemiddelde werkloosheidsduur.

Een derde categorie zijn de *ontmoedigden*, die 13,6% van de langdurig werklozen omvatten. Zij zijn net als de vorige categorie sterk gericht op arbeid, maar zoeken er minder intensief naar. Zij ervaren de werkloosheid eveneens als problematisch, maar in mindere mate dan de wanhopigen. Deze groep wordt voornamelijk gekenmerkt door pessimisme, daar hun vele inspanningen in het verleden om een job te bemachtigen niet de gewenste vruchten hebben afgeworpen. Qua achtergrondkenmerken stemt deze groep eigenlijk overeen met de voorgaande categorie.

De vierde categorie zijn de *aangepasten* (16,9%), die eveneens vrij sterk gericht zijn op tewerkstelling, maar quasi geen inspanningen meer leveren om een job te vinden. Kenmerkend is hun positieve beleving van de werkloosheid. Doorheen de tijd hebben ze zich immers aangepast aan hun werkloosheidssituatie en hebben geleerd ermee te leven. Door deze aanpassing zal hun welzijnsniveau vaak dit van de werkenden evenaren. Hun achtergrondkenmerken vertonen een grote overeenstemming met deze van de ontmoedigden en de wanhopigen.

Een laatste categorie zijn tenslotte de *teruggetrokkenen*, die een grote groep vormen (29,9%) binnen de langdurig werklozen en gekenmerkt worden door het tegengestelde profiel van de wanhopigen. Zij vertonen een lage betrokkenheid op arbeid, zoeken weinig of niet naar een job en ervaren de werkloosheid als vrij positief. Ze appreciëren hun toegenomen vrije tijd en de mogelijkheid om hierdoor meer aandacht en tijd te besteden aan hun gezin. Ze worden gekenmerkt door een lage tewerkstellingswens en een lage offerbereidheid om een job te vinden. Hun geringe gerichtheid op arbeid blijkt voornamelijk uit hun grote interesse voor het aanvragen van een 'vrijstelling van tewerkstelling om familiale of sociale redenen'.

Nader onderzoek uitgevoerd door het Hoger Instituut voor de Arbeid (Hooge J. en De Witte H., 1997, blz. 272) toont aan dat deze homogene groep teruggetrokkenen evolueert in de tijd. Hierdoor kan deze groep opgedeeld worden in vier subtypes die zich onderscheiden op basis van de dimensie arbeidsmarktgerichtheid (arbeidsbetrokkenheid en zoekgedrag).

Een eerste subtype zijn de *permanenten*, die eigenlijk de 'harde kern' van de teruggetrokken vormen. Deze groep ondergaat echter geen evolutie doorheen de tijd en blijft de werkloosheid dus als weinig problematisch ervaren. Voor hen zijn de voordelen van het werkloos zijn nog steeds groter dan de nadelen.

Een tweede subtype zijn de *wanhopigen*, die sterk gericht zijn op arbeid, intensief op zoek zijn naar werk, de werkloosheid als problematisch ervaren en dus een duidelijke evolutie doorgemaakt hebben doorheen de tijd.

Deze twee bovenstaande subtypes zijn de extremen, waartussen de twee volgende subtypes zich bevinden.

Een derde subtype zijn de *onzekere werkwilligen*. Deze werklozen hebben een grote tewerkstellingswens, maar doen weinig of geen inspanning om werk te vinden. Een oorzaak hiervan kan de onzekerheid zijn omtrent hun sollicitatievaardigheden.

Een vierde subtype zijn tenslotte de *zoekers*, die gelijkaardigheden vertonen met de hiervoor vernoemde optimisten, doordat ze hun tewerkstellingskansen vrij hoog inschatten. Alhoewel deze werklozen intensief op zoek zijn naar werk, ervaren ze de werkloosheid niet echt als problematisch en vinden ze het uitoefenen van een job dan ook niet uiterst noodzakelijk.

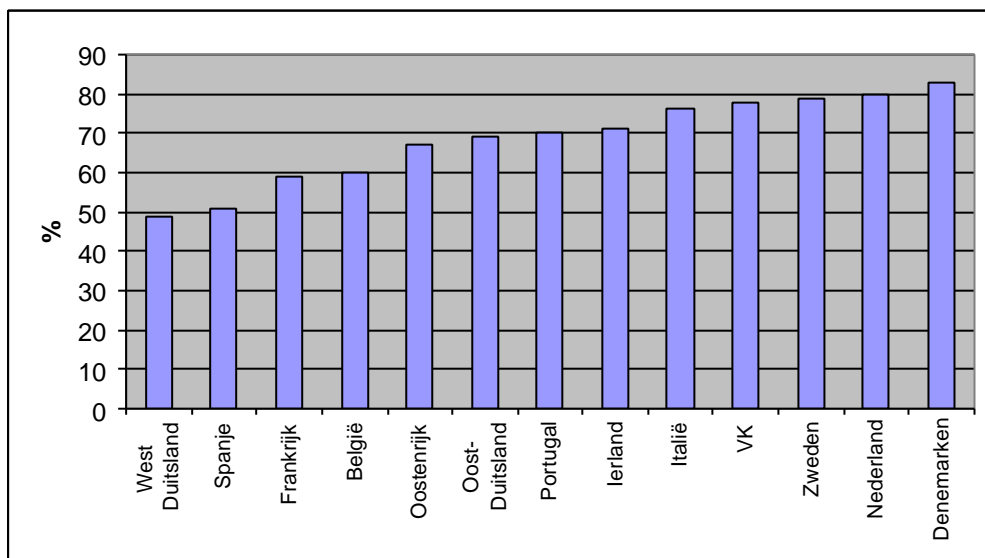
Een belangrijke onderscheidende dimensie bij bovenstaande categorieën van (langdurig) werklozen is het zoekgedrag en de (dis)incentive om een job te vinden en een betaalde baan op zich te nemen.

Bovenstaande categorieën van (langdurig) werklozen worden, de één sterker dan de ander, zowel financieel als sociaal psychologisch ontmoedigd om effectief op zoek te gaan naar een job. De oorzaken die men hiervoor kan aanhalen zijn de hoge vervangingsratio's voor personen die een laag verdienpotentieel kennen (zie paragraaf 5.3.3), de onbeperkte uitkeringsduur van de werkloosheidsuitkeringen en het vaak passieve karakter ervan. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 5) De intensiteit van deze financiële en sociaal psychologische ontmoediging bepaalt dan de kans die men heeft om terecht te komen in de werkloosheidsval. Vele van de langdurig werklozen (ongeveer 50%) hebben zich immers teruggetrokken van de arbeidsmarkt of hebben zich aangepast aan hun werkloosheidssituatie en zijn dus niet meer op zoek naar werk. Voor deze personen zal de (financiële) prikkel om de overgang te maken van een werkloosheidssituatie naar een tewerkstelling ontoereikend

zijn. Zij zullen in staat zijn een psychisch welzijnsniveau te bereiken dat dit van de werkenden evenaart.

Het is dus duidelijk dat niet alle werklozen effectief op zoek zijn naar werk. Dit blijkt eveneens uit het feit dat het aantal werkzoekenden volgens de ILO-definitie een stuk lager ligt dan het aantal uitkeringsgerechtigden (administratieve werkloosheid). Heel wat van de geregistreerde werklozen ontvangen dus een werkloosheidsvergoeding, maar zijn eigenlijk niet werkzoekend. Het blijkt voor België dat slechts 6,8% van de beroepsbevolking op zoek is naar werk, terwijl de geregistreerde werkloosheid (administratieve werkloosheid) 10,2% bedraagt. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 5)

Figuur 6.3: Percentage van de werklozen dat bereid is te participeren op de arbeidsmarkt.

Bron: De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 6

Uit bovenstaande figuur blijkt dat België in internationale vergelijking over een relatief groot aandeel werklozen beschikt dat niet langer gericht en betrokken is op arbeid. Slechts 60% van de werklozen in België is bereid te werken. Dit percentage ligt veel lager dan bijvoorbeeld in de Scandinavische landen. Daar wordt de grotere arbeidsgerichtheid vooral in de hand gewerkt door de actieve begeleiding van de werklozen, de werkervaring, de vorming en de controle. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 6-7)

Hoofdstuk 7: De financiële werkloosheidsvallen in België.

7.1 Inleiding

Het laatste hoofdstuk van deze thesis belicht aan de hand van standaardsimulaties welke typegevallen en in welke situaties de problematiek omtrent de werkloosheidsvallen het sterkst naar voor treedt.

In een eerste paragraaf wordt dieper ingegaan op het begrip drempelloon en op de noodzakelijke inkomensstijging om de overgang tot arbeidsparticipatie financieel aantrekkelijk te maken.

In de tweede paragraaf wordt nagegaan hoe groot de financiële werkloosheidsvallen zijn in België. Vooreerst volgt een verduidelijking van de techniek van de standaardsimulaties en nadien wordt dieper ingegaan op de resultaten hiervan. Om de impact van de recentste hervormingen duidelijk te kunnen maken, welke ook kort toegelicht worden, wordt een onderscheid gemaakt tussen de resultaten voor de periode 1989-1999 en de periode 1999-2001.

In een derde gedeelte worden tenslotte enkele specifieke uitkeringssystemen in het daglicht geplaatst en wordt voor elk de impact op het bestaan van de financiële vallen kort geschetst.

7.2 Het drempelloon of reserveringsloon

Onder het drempelloon (ook het reserveringsloon genoemd) verstaat men het minimale loon waartegen een persoon bereid is te participeren op de arbeidsmarkt. In de problematiek omtrent de financiële werkloosheidsvallen is het begrip 'drempelloon' dan ook van fundamenteel belang. Men wil namelijk een inzicht verwerven in de grootte van het

noodzakelijke inkomensverschil tussen uitkeringsafhankelijkheid en tewerkstelling opdat de financiële prikkel tot participatie op de arbeidsmarkt voldoende groot zou zijn.

Zoals reeds eerder vermeld duiden financiële werkloosheidsvallen de situatie aan waarbij het te verwachten meerinkomen uit tewerkstelling relatief klein of zelfs onbestaande is, in vergelijking met het netto-inkomen in een uitkeringsafhankelijke situatie. De overgang van een uitkeringsafhankelijke situatie naar een tewerkstelling en dus het verwerven van een baan zal in dit geval geen of slechts een heel beperkte koopkrachtwinst opleveren. Het verschil tussen het te verwachten inkomen uit tewerkstelling en het drempelloon zal namelijk in bepaalde gevallen heel klein, nul of zelfs negatief zijn.

Een belangrijke component van het drempelloon zijn de wervingskosten. Dit zijn de kosten die verbonden zijn aan het aanvaarden van een job en die niet door de werkgever vergoed worden, maar ten laste vallen van de werknemer. (Larmuseau H. en Lelie P., 2001, blz. 9) Voorbeelden hiervan zijn kosten voor de aanschaf en het gebruik van een wagen noodzakelijk voor de verplaatsing van en naar het werk, de kosten voor kinderopvang, eigen kosten voor werkkledij,... . Het is duidelijk dat het gewenste drempelloon van de werknemer stijgt, naarmate deze wervingskosten toenemen.

Ook factoren zoals het tijdelijk karakter van de baan, supplementaire financiële tegemoetkomingen voor werklozen die toenemen of wegvallen ingeval van tewerkstelling (zoals bijvoorbeeld de verhoogde kinderbijslag voor bepaalde categorieën werklozen, de anciënniteitstoelagen voor oudere werklozen,...), de mogelijkheid voor de werkloze tot het verwerven van een inkomen via de informele arbeidsmarkt,... veroorzaken een opwaarts effect van het drempelloon, doordat ze het arbeidsaanbod beperken. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 8)

Hoe groot de gewenste inkomensstename (van werkloosheid naar tewerkstelling) precies moet zijn, opdat de financiële prikkel voldoende groot zou zijn om de overstap te maken van een werkloosheidssituatie naar een arbeidsparticipatie, is niet éénduidig en vaak persoonsgebonden. Hetzelfde netto-inkomensverschil kan namelijk voor personen die zich in een gelijkaardige situatie bevinden, voor de één een voldoende financiële prikkel geven om de overstap te maken naar arbeidsparticipatie, terwijl voor de ander deze financiële prikkel ontoereikend kan zijn.

Jongere personen zijn bijvoorbeeld vlug bereid een job op zich te nemen, die nauwelijks een inkomensverhoging oplevert ten opzichte van een uitkeringsafhankelijke situatie, indien deze baan goede toekomstperspectieven biedt. Oudere personen (vijftigers) daarentegen zullen vaak maar een job aanvaarden indien de overstap van werkloosheid naar tewerkstelling een duidelijke koopkrachtwinst oplevert en stellen dus hogere financiële eisen. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 17)

Over het algemeen gaat men ervan uit dat de koopkrachtstijging binnen het gezin dankzij het aanvaarden van een baan minimaal 15% moet bedragen (arbeidssurplusratio) om een voldoende financiële prikkel te leveren tot arbeidsparticipatie. Deze arbeidssurplusratio vormt eigenlijk het spiegelbeeld van de in paragraaf 5.3.3 besproken vervangingsratio, namelijk het percentage of deel dat men overhoudt van zijn vroegere arbeidsinkomen wanneer men terechtkomt in een werkloosheidssituatie. Een arbeidssurplusratio van 15% stemt dan ook overeen met een vervangingsratio van circa 87%. (Larmuseau H. en Lelie P., 2001, blz. 9-10)

Een belangrijke vraag is echter of de uitkeringstrekkers zelf in de mogelijkheid zijn de exacte rekenkundige bewerkingen uit te voeren om het inkomensverschil tussen werkloosheid en tewerkstelling te berekenen. (De Lathouwer L. en Thirion A., 2000, blz. 331) De huidige sociale zekerheid is een heel complex gegeven waardoor de meeste mensen niet over de noodzakelijke rekenkundige en intellectuele capaciteiten beschikken om de nodige berekeningen uit te voeren.

Bij de berekening dient er niet alleen rekening gehouden te worden met de werkloosheidsuitkeringen en het brutoloon ingeval van tewerkstelling, maar eveneens met 'communicerende institutionele arrangementen', zoals bijvoorbeeld de kinderbijlagen, subsidies voor kinderopvangkosten, de werkwijze van de fiscaliteit en de parafiscaliteit, de reële kosten verbonden aan werken... . (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 75)

Bovendien zullen bepaalde van deze 'communicerende institutionele arrangementen' maar na verloop van tijd een effect uitoefenen, zoals bijvoorbeeld de belastingen (deze hebben immers pas een 'volledig' zichtbaar effect bij de eindberekening van de personenbelasting). Ook is het meestal onmogelijk voor de betrokkene financiële opbrengsten op lange termijn,

zoals de toename van het arbeidsloon ingevolge van anciënniteit, van promotie,... in te calculeren. Met als gevolg dat de betrokkene persoon meestal niet in staat is om het exacte inkomensverschil tussen werkloosheid en tewerkstelling in te schatten op het moment dat een job zich aanbiedt. (De Lathouwer L. en Thirion A., 2000, blz. 331)

7.3 Grootte van de financiële werkloosheidsvallen in België

7.3.1 De techniek van de standaardsimulatie

Het berekenen van financiële werkloosheidsvallen is een complexe aangelegenheid, daar bij de berekening een diversiteit van factoren een belangrijke rol spelen. Bovendien kan men een groot aantal typegevallen onderscheiden, waardoor het aantal mogelijke situaties zeer groot wordt. Het is dan ook onmogelijk een algemene formule op te stellen om het inkomensverschil tussen tewerkstelling en werkloosheid eenvoudigweg te berekenen.

Logischerwijs voert men bij de berekening van dergelijke vallen wel een aantal vereenvoudigingen en hypothesen in.

De klassieke techniek om het inkomensverschil tussen werkloosheid en tewerkstelling en dus het bestaan van financiële werkloosheidsvallen te berekenen is de techniek van de standaardsimulatie.

“Standaardsimulaties berekenen namelijk voor een aantal hypothetische huishoudens de bruto-netto trajecten in geval van werken en niet-werken, om op deze manier een duidelijk inzicht te verwerven in de netto-opbrengst van tewerkstelling ten opzichte van werkloosheid (Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(a), blz. 4).”

De gegevens in deze thesis zijn gebaseerd op de recentste standaardsimulaties uitgevoerd door het Centrum voor Sociaal Beleid. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001)

De berekeningen van de bruto-netto trajecten worden op gezinsniveau uitgevoerd. De analyse wordt enkel gemaakt voor langdurig werklozen, daar zoals blijkt uit hoofdstuk 6 deze de meest kwetsbare groep vormen voor de werkloosheidsvallen. De kortdurig werklozen hebben immers een veel geringer risico om in de werkloosheidsval gevangen te

geraken, daar zij door hun ruimere inzetbaarheid en grotere productiviteit een groter verdienpotentieel hebben. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 19)

De bruto-netto trajecten worden door het Centrum voor Sociaal Beleid berekend volgens onderstaand schema:

bruto jaarinkomen
-sociale bijdragen
+bruto inkomensgarantie-uitkering of socio-professionele integratiepremie
-belastingen (inclusief fiscale aftrekken voor kinderen ten laste, kinderopvangkosten)
-gemeentebelastingen (aangerekend aan 8%)
-crisisbelasting
-bijzondere bijdrage sociale zekerheid
+(verhoogde) kinderbijslag
-kinderopvangkosten
+huur- en verwarmingstoelage
-----
netto beschikbaar inkomen

Bron: Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 64.

Uit bovenstaand schema blijkt dat het Centrum voor Sociaal Beleid naast de werkloosheidsvergoeding of het arbeidsinkomen in staat is rekening te houden met andere belangrijke factoren die mede de financiële positie van personen bepalen. Voorbeelden zoals de werking van de (para)fiscaliteit (huwelijksquotiënt, aftrek voor personen ten laste, aftrek voor kinderopvangkosten en beroepskosten,...), de uitgaven voor de kinderopvang, aanvullende financiële tegemoetkomingen (de verhoogde kinderbijslag, PWA-toeslagen, inkomensgarantie-uitkeringen,...) spelen namelijk mede een belangrijke rol in de beslissing al dan niet te participeren op de arbeidsmarkt.

7.3.2. De resultaten van de standaardsimulaties

De resultaten van de standaardsimulaties worden uitgedrukt in twee centrale parameters, namelijk de netto-vervangingsratio's en arbeidssurplusratio's. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 19)

De netto-vervangingsratio²¹ drukt het inkomen ingeval van werkloosheid uit als een percentage van het verloren arbeidsinkomen. Hoe hoger deze ratio, hoe kleiner de prikkel tot participatie op de arbeidsmarkt en dus hoe groter het risico om terecht te komen in de werkloosheidsval. (Zie paragraaf 5.3.3)

De arbeidssurplusratio daarentegen drukt het inkomen, ingeval van het aanvaarden van een baan, uit in procenten van het netto-inkomen in een uitkeringsafhankelijke situatie. Naarmate deze ratio zich op een hoger niveau bevindt, neemt het risico op het terechtkomen in de werkloosheidsval af.

7.3.2.1 De resultaten voor de periode 1989-1999

7.3.2.1.1 Overgang van langdurige werkloosheid naar een voltijdse tewerkstelling aan minimumloon

Uit tabel 7.1 en 7.2 kan men besluiten dat het bestaan van financiële werkloosheidsvallen voor werklozen die de overstap maken van langdurige werkloosheid naar een voltijdse baan aan minimumloon over de periode 1989-1999 quasi stabiel is gebleven.

De financiële werkloosheidsvallen namen lichtjes toe tot het begin van de jaren '90, vervolgens kenden ze een lichte daling, om nadien voor de rest van de jaren '90 stabiel te blijven. Begin van de jaren '90 stegen echter de werkloosheidsuitkeringen in sterkere mate dan de minimumlonen, waardoor het inkomensverschil van werkloosheid naar tewerkstelling lichtjes afnam. Hierdoor ontstond een lichte stijging van de netto-vervangingsratio's. In de

---

²¹ De netto-vervangingsratio's die in deze standaardsimulaties naar voren komen zijn niet vergelijkbaar met de netto-vervangingsratio's berekend door de OECD in paragraaf 5.3.3. De netto-vervangingsratio's berekend door de OECD werden enkel aangehaald om een internationale vergelijking mogelijk te maken, maar vertonen een aantal tekortkomingen om een goede berekening van de financiële vallen in België toe te laten. Zo wordt er bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de kosten voor de kinderopvang, worden geen netto-vervangingsratio's berekend voor de overgang naar een deeltijdse tewerkstelling,... De netto-vervangingsratio's bekomen door de standaardsimulatie proberen dan ook zo goed mogelijk aan deze tekortkomingen tegemoet te komen.

periode 1992-1999 kenden de uitkeringen een stagnatie. Dit leidde echter niet tot een afname van de financiële val, doordat de minimumlonen het stagnerende verloop van de uitkeringen gevolgd hebben. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 30)

Tabel 7.1: De evolutie van de netto-vervangingsratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een voltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1989-1999, België.

	Alleenstaande	Eenouder met kinderen ten laste	Kostwinner zonder kinderen ten laste	Kostwinner met kinderen ten laste	Tweeverdiener zonder kinderen ten laste	Tweeverdiener met kinderen ten laste
Vanuit een maximale werkloosheidsuitkering						
1989	69	103	93	94	76	85
1990	70	104	95	95	76	85
1991	70	105	95	96	76	85
1992	72	103	92	93	76	84
1993	72	104	92	92	75	84
1994	71	103	91	91	75	84
1995	71	103	91	91	75	84
1996	70	102	89	90	75	84
1997	71	104	90	92	76	84
1998	72	104	90	92	76	84
1999	71	104	90	91	76	85
Vanuit een minimale werkloosheidsuitkering						
1989	61	90	77	82	76	85
1990	62	91	79	83	76	85
1991	64	93	80	85	76	85
1992	63	93	80	83	76	84
1993	63	93	79	83	75	84
1994	63	93	79	82	75	84
1995	64	94	80	83	75	84
1996	63	92	78	82	75	84
1997	64	94	79	83	76	84
1998	64	95	79	83	76	84
1999	64	94	79	83	76	85

Bron: Vertrouwelijke CSB bron, bekomen van Kristel Bogaerts.

Tabel 7.2: De evolutie van de arbeidssurplusratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een voltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1989-1999, België.

	Alleenstaande	Eenouder met kinderen ten laste	Kostwinner zonder kinderen ten laste	Kostwinner met kinderen ten laste	Tweeverdiener zonder kinderen ten laste	Tweeverdiener met kinderen ten laste
Vanuit een maximale werkloosheidsuitkering						
1989	146	97	108	107	131	118
1990	143	96	106	105	131	118
1991	143	95	106	105	131	118
1992	140	97	109	108	131	118
1993	140	96	109	109	134	120
1994	140	97	110	109	133	119
1995	140	97	110	110	132	119
1996	142	98	112	11	132	119
1997	140	96	111	109	132	118
1998	140	96	111	109	132	119
1999	141	96	111	109	132	118
Vanuit een minimale werkloosheidsuitkering						
1989	163	111	129	122	131	118
1990	160	110	127	120	131	118
1991	157	108	124	118	131	118
1992	158	108	125	120	131	118
1993	157	107	126	121	134	120
1994	158	108	127	122	133	119
1995	156	107	126	121	132	119
1996	159	108	128	123	132	119
1997	156	106	126	120	132	118
1998	155	106	126	120	132	119
1999	157	106	127	121	132	118

Bron: Vertrouwelijke CSB bron, bekomen van Kristel Bogaerts.

Wanneer men de concrete situatie voor 1999 bestudeert, ziet men (tabel 7.1 en 7.2) dat de grootste risicogroepen voor de financiële werkloosheidsvallen bij een overstap van werkloosheid naar een voltijdse job aan minimumloon de éénoudergezinnen met kinderen en de kostwinners zijn.

Eenoudergezinnen met kinderen die vanuit een maximale werkloosheidsuitkering voltijds gaan werken aan het minimumloon kennen een netto-vervangingsratio van 104% en gaan er financieel op achteruit met 4% (arbeidssurplusratio van 96%). Ook wanneer de éénoudergezinnen een minimale uitkering ontvangen ingeval van werkloosheid is de overgang naar een arbeidsparticipatie tegen het minimumloon financieel onaantrekkelijk. De netto-vervangingsratio blijft immers op een hoog niveau van 94% en de inkomensstijging blijft beperkt tot slechts 6%. Deze groep wordt dan ook het sterkst getroffen door de financiële val.

Kostwinners worden voornamelijk getroffen door de financiële val bij de overstap vanuit een maximumuitkering ingeval van werkloosheid naar een voltijdse job tegen het minimumloon (slechts 9% à 11% inkomensvoortgang). De netto-vervangingsratio schommelt in dit geval tussen 90% (zonder kinderen) en 91% (met kinderen ten laste). Bij de overstap vanuit een minimale werkloosheidsuitkering naar een minimumloon schommelt de netto-vervangingsratio daarentegen tussen 79% en 83% en treedt dus het probleem van de financiële val minder sterk naar voor.

Alleenstaanden gaan er in relatieve termen het sterkst op vooruit bij de overstap van werkloosheid naar een laag betaalde voltijdse job, namelijk 41% vanuit een maximale en 57% vanuit een minimale werkloosheidsuitkering. Hun netto-vervangingsratio situeert zich dan ook tussen 64% (vanuit minimale uitkering) en 71% (vanuit maximale uitkering).

De overstap naar een voltijdse baan aan minimumloon vanuit de werkloosheid aan maximumuitkering levert voor een koppel met kinderen waarbij de partner tewerkgesteld is, een substantiële verbetering (18%) op. Deze relatieve verbetering is echter wel geringer dan bij de alleenstaanden. Hun netto-vervangingsratio situeert zich op 85% zowel vanuit een maximale als vanuit een minimale uitkering.

Ook voor tweeverdieners zonder kinderen ten laste levert de overstap naar een voltijdse reguliere tewerkstelling een behoorlijke inkomensstijging op. Zo stijgt het inkomen met 32% zowel gezien vanuit een maximale als vanuit een minimale werkloosheidsuitkering.

De financiële ontmoediging tot overgang naar laagbetaalde voltijdse arbeid werd in 1999 voornamelijk in de hand gewerkt door enerzijds de hoge belastingsdruk op het inkomen uit arbeid en de hoge kosten voor de kinderopvang ingeval van tewerkstelling (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 22) en anderzijds door de fiscale vrijstelling van werkloosheidsuitkeringen²² en de verhoogde kinderbijslag voor werkloze gezinnen met kinderen. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 23)

Als besluit kan men stellen dat financiële vallen toch nog beperkt blijven bij het aanvaarden van een voltijdse job, zelfs al is deze laagbetaald. Uitzonderingen hierop zijn de éénoudergezinnen met kinderen die in een situatie kunnen terechtkomen waarbij hun netto-inkomen ingeval van voltijdse tewerkstelling lager ligt dan ingeval van werkloosheid en de kostwinners, die niettegenstaande van een inkomensstijging genieten bij de overgang naar een voltijdse tewerkstelling, in de meeste gevallen toch de financiële prikkel te gering vinden om de overgang te maken naar een arbeidsparticipatie. Voor de andere typegevallen daarentegen is de overgang naar laagbetaald voltijds werk wel financieel aantrekkelijk.

7.3.2.1.2 De deeltijdse werknemers en de inkomensgarantie-uitkering

De problematiek omtrent de werkloosheidsval stelt zich in sterkere mate bij de overgang van werkloosheid naar laagbetaald deeltijds werk dan bij de overgang naar een voltijdse tewerkstelling.

Vooraleer na te gaan voor welke gezinstypes de overgang naar deeltijds werk aan minimumloon niet financieel aantrekkelijk is, volgt een korte bespreking van de inkomensgarantie-uitkering, daar deze bij de overgang van volledige uitkeringsgerechtigde werkloosheid naar een deeltijdse betrekking van groot belang is.

---

²² Deze fiscale vrijstelling is van toepassing indien het gezin tijdens de aanslagperiode geen ander inkomen dan deze werkloosheidsuitkering geniet. Indien het gezin naast een werkloosheidsuitkering nog van andere inkomsten geniet, treden er evenwel beperkende mechanismen in werking. Deze mechanismen zorgen er dus voor dat de fiscale druk van werklozen lager ligt dan deze van de werkenden. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage 2, blz. 1)

Wanneer een uitkeringsgerechtigde volledige werkloze een deeltijdse betrekking, met een arbeidsduur van tenminste 1/3 van deze van een voltijdse arbeidsbetrekking aanvaardt, kan hij/zij ingeval van een tijdige indiening van een aanvraag hiervoor het statuut van deeltijdse werknemer met behoud van rechten bekomen. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlage 1, blz. 8)

Indien deze werkloze vervolgens aan bepaalde voorwaarden voldoet kan hij/zij van een inkomensgarantie-uitkering genieten gedurende zijn/haar deeltijdse tewerkstelling.

Deze algemene voorwaarden (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(d), blz. 1) zijn:

- Men moet de VDAB op de hoogte brengen van de deeltijdse betrekking en ingeschreven blijven als voltijds werkzoekende voor een voltijdse baan.
- Men dient een aanvraag in te dienen bij de werkgever om bij voorrang een voltijdse baan te verwerven vanaf het moment er een desbetreffende betrekking vrij komt.
- Het bruto maandloon waarop men recht heeft mag niet hoger zijn dan 1140,24 €
- De gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de deeltijdse betrekking mag niet meer bedragen dan 4/5 van de arbeidsduur van een voltijdse baan.

Voor een bepaalde maand wordt de inkomensgarantie-uitkering vervolgens op basis van volgende formule (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(d), blz. 2) berekend:

$\text{Inkomensgarantie-uitkering} = (\text{referte-uitkering} + \text{maandtoeslag}) - \text{nettoloon} \quad (a)(b)(c)$

(a) Hierbij is de referte-uitkering 26 maal de dagelijkse vergoeding die de werkloze zou ontvangen ingeval van volledige werkloosheid. Voor samenwonenden wordt echter tijdens de eerste 12 maanden slechts 89,9% van de daguitkering in rekening genomen. Men moet ook rekening houden met het feit dat het niveau van de inkomensgarantie-uitkering naar boven begrensd is en dus maximaal 9/10 van deze referte-uitkering mag bedragen.

(b) De maandtoeslag is een forfaitair bedrag dat functie is van de gezinssituatie.

Tabel 7.3: Maandelijkse toeslag in functie van de gezinssituatie, 01/01/2002.

Werknemer met gezinslast	142,34 €
Alleenwonende	113,87 €
Samenwonende	85,40 €

Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(d), blz. 2.

(c) Het nettoloon wordt tenslotte berekend als volgt: (brutoloon – inhoudingen sociale zekerheid ten bedrage van 13,07%) – bedrijfsvoorheffing.

“Het mechanisme van de inkomensgarantie-uitkering is er op gericht de aanvaarding van een deeltijdse betrekking minder kostelijk te maken voor de werkloze. (Degreef I, 2000, blz. 284)” De inkomensgarantie-uitkering zorgt er namelijk voor dat geen enkel typegeval geconfronteerd wordt met een inkomensverlies bij de overgang van een werkloosheids-situatie naar een deeltijdse tewerkstelling en wil op deze manier werklozen aanzetten om tenminste een deeltijdse betrekking te aanvaarden. In deze optiek biedt dergelijke uitkering dan ook een oplossing voor de problematiek omtrent de financiële werkloosheidsvallen (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, aanbevelingen, blz. 14)

Spijtig genoeg is deze oplossing echter maar gedeeltelijk, daar de inkomensgarantie-uitkering ook een rem zet op de overgang van een deeltijdse naar een voltijdse tewerkstelling. De aanvullende uitkering valt namelijk onmiddellijk en volledig weg wanneer men een tewerkstelling aanvaardt die de grens van 4/5 van de arbeidsduur van een voltijdse betrekking overschrijdt. (Degreef I, 2000, blz. 287) Op deze manier kan men vaststellen dat de meeste mensen gevangen blijven zitten in hun deeltijdse betrekking en dus niet gemotiveerd zullen zijn meer uren te werken en de overstap te maken naar een voltijdse baan, daar de inkomensstijging in dit geval vaak zeer gering is.

7.3.2.1.3 Overgang van langdurige werkloosheid naar een deeltijdse tewerkstelling aan minimumloon

De inkomensgarantie-uitkering werd ingevoerd in 1993 ter vervanging van het stelsel voor ‘onvrijwillige deeltijdsen om aan de volledige werkloosheid te ontsnappen’. Het vroegere

stelsel werd echter niet opgenomen in het simulatiemodel, zodat hiervoor dus geen cijfers beschikbaar zijn. Door het beperktere karakter van de inkomensgarantie-uitkering is het evenwel duidelijk dat deze vervanging ervoor zorgde dat deeltijdse tewerkstelling financieel minder aantrekkelijker werd, voornamelijk voor de langdurig werkloze samenwonenden en de alleenstaanden. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 31-32)

Voor de periode 1994-1999 daarentegen stelt men vast uit tabel 7.4 en 7.5 dat het bestaan van de financiële vallen voor de overgang van werkloosheid naar een deeltijdse tewerkstelling quasi stabiel is gebleven over de volledige periode.

Tabel 7.4: De evolutie van de netto-vervangingsratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een deeltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1994-1999, België.

	Alleenstaande	Eenouder met kinderen ten laste	Kostwinner zonder kinderen ten laste	Kostwinner met kinderen ten laste	Tweeverdiener zonder kinderen ten laste	Tweeverdiener met kinderen ten laste
Vanuit een maximale werkloosheidsuitkering						
1994	88	92	88	88	91	96
1995	88	92	88	88	91	96
1996	87	92	88	88	91	96
1997	85	92	88	88	91	96
1998	85	92	88	88	91	96
1999	85	92	88	88	91	96
Vanuit een minimale werkloosheidsuitkering						
1994	85	89	85	87	91	96
1995	85	89	86	87	91	96
1996	85	86	85	87	91	96
1997	82	89	85	87	91	96
1998	82	89	85	87	91	96
1999	82	89	85	87	91	96

Bron: Vertrouwelijke CSB bron, bekomen van Kristel Bogaerts.

Tabel 7.5: De evolutie van de arbeidssurplusratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid naar een deeltijdse tewerkstelling aan minimumloon, 1994-1999, België.

	Alleenstaande	Eenouder met kinderen ten laste	Kostwinner zonder kinderen ten laste	Kostwinner met kinderen ten laste	Tweeverdiener zonder kinderen ten laste	Tweeverdiener met kinderen ten laste
Vanuit een maximale werkloosheidsuitkering						
1994	114	109	113	113	110	105
1995	114	108	113	113	110	104
1996	114	109	114	114	110	105
1997	118	109	114	113	110	104
1998	118	108	114	113	110	104
1999	118	109	114	114	110	104
Vanuit een minimale werkloosheidsuitkering						
1994	118	112	117	115	110	105
1995	117	112	117	115	110	104
1996	118	116	117	115	110	105
1997	121	112	117	115	110	104
1998	121	112	117	115	110	104
1999	122	112	118	115	110	104

Bron: Vertrouwelijke CSB bron, bekomen van Kristel Bogaerts.

Concreet voor 1999 blijkt dat het probleem zich het sterkst voordoet bij tweeverdieners met kinderen ten laste. Deze categorie kent namelijk zowel bij de overgang vanuit een maximale als een minimale werkloosheidsuitkering naar een deeltijdse job aan minimumloon een netto-vervangingsratio van 96% of een inkomensstijging van slechts 4%.

Alhoewel de tweeverdieners zonder kinderen ten laste een netto-vervangingsratio kennen van 91% en een inkomensstijging van 10% bij de overgang van werkloosheid naar een deeltijdse job aan minimumloon, is eveneens voor deze categorie de financiële prikkel tot deeltijdse arbeidsparticipatie te gering.

Ook voor éénoudergezinnen en kostwinners blijkt de financiële prikkel vanuit een maximale werkloosheidsuitkering om een deeltijdse baan te aanvaarden eveneens te klein. Voor éénoudergezinnen met kinderen ten laste blijft de meeropbrengst bij het uitoefenen van een deeltijdse job ten opzichte van een volledige werkloosheid namelijk beperkt tot 9%. Voor kostwinners al dan niet met kinderen ten laste bedraagt de inkomensstijging vanuit maximale werkloosheidsuitkering 14%.

Net zoals bij de overgang naar een voltijdse job positioneren de alleenstaanden ook bij de overgang vanuit de werkloosheid naar een deeltijdse baan zich in de gunstigste situatie. Van de verschillende typegevallen kennen ze namelijk de laagste netto-vervangingsratio, die schommelt tussen 85% (vanuit maximale uitkering) en 82% (vanuit minimale uitkering) en de hoogste relatieve inkomensstijging, die schommelt tussen 18% vanuit een maximale en 22% vanuit een minimale werkloosheidsuitkering.

Alhoewel door de invoering van de inkomensgarantie-uitkering dus geen enkel typegeval nog een inkomensverlies lijdt bij de overgang van werkloosheid naar een laagbetaalde deeltijdse tewerkstelling is er, door het uitblijven van een aanzienlijke inkomensstijging, voor bijna alle typegevallen toch nog een gebrek aan financiële prikkels tot het aanvaarden van een deeltijdse job aan minimumloon.

7.3.2.2 De resultaten voor de periode 1999-2001

Vooraleer na te gaan in welke mate en voor welke typegevallen in 2001 er nog financiële werkloosheidsvallen naar voor treden, worden in de hiernavolgende paragraaf eerst kort de verschillende recente maatregelen ter bestrijding van deze financiële werkloosheidsvallen toegelicht.

7.3.2.2.1 Recente maatregelen ter bestrijding van de financiële werkloosheidsvallen

De financiële werkloosheidsvallen staan al reeds geruime tijd op de politieke agenda. Zoals reeds aangehaald, ontstaan financiële werkloosheidsvallen wanneer het verschil tussen het inkomen uit werkloosheid en het inkomen ingeval van tewerkstelling te klein wordt. Volgens

deze definitie kan men dus vaststellen dat er twee mogelijke differentiërende beleidswegen bestaan ter bestrijding van de financiële werkloosheidsvallen. Men kan namelijk de eenvoudigste oplossing kiezen en de werkloosheidsuitkeringen verlagen of anderzijds heeft men de mogelijkheid om de nettolonen uit tewerkstelling te verhogen.

Ten opzichte van de eerste denkpiste staan velen afkerig, daar de sociale kost ervan vrij hoog ligt en men vermoedt dat hierdoor een toename van de armoede niet uitgesloten is. Uit paragraaf 5.3.3 stelt men bovendien vast dat de gemiddelde netto-vervangingsratio zich niet op een hoger niveau bevindt dan deze in de omringende landen. Het grote verschil tussen het Belgische werkloosheidsstelsel en dat van de omringende landen is wel de onbeperkte duur van het recht op een werkloosheidsuitkering die in België van toepassing is. Recent moet dit verschilpunt echter lichtjes genuanceerd worden, daar men nu de mogelijkheid heeft langdurig werklozen te schorsen van hun recht op een werkloosheidsuitkering wegens een 'abnormale langdurige werkloosheid in vergelijking met de geslachts- en leeftijdsgenoten in de regio'. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, aanbevelingen, blz. 10)

In het recente activerende beleid koos men dus niet voor een verlaging van de werkloosheidsuitkeringen, maar wel voor de verhoging van het netto-inkomen voor de personen die beslissen na een periode van werkloosheid of van bestaansminimum opnieuw een baan op zich te nemen. (N.B., 2001(c), blz. 5) Daarbij ligt de nadruk op de laaggeschoolden en de laagbetaalde banen, daar zoals eerder aangehaald, de problematiek omtrent de werkloosheidsvallen zich voornamelijk op dit niveau situeert.

Sinds 2000 is men dan ook overgegaan tot het nemen van een aantal maatregelen die via het sociale en fiscale beleid een rechtstreekse subsidiëring van de laagbetaalde arbeid beogen. Hierbij kwam het sociaal overleg echter niet tot één centrale maatregel, maar wel tot een diversiteit van maatregelen, die zowel betrekking hebben op de sociale zekerheid, de sociale bijdragen als de fiscaliteit. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 41)

Deze rechtstreekse subsidiëring staat echter haaks op de vroegere genomen maatregelen waarbij men de voorkeur gaf om via een indirecte subsidiëring, namelijk via de werkgeversbijdragen, de werkloosheidsvallen aan de onderkant van de arbeidsmarkt te bestrijden. (N.B., 2001(c), blz. 5)

Concreet kunnen voor de periode 2000-2002 drie grote maatregelen onderscheiden worden.

- In de eerste plaats heeft men een aantal *aanvullende vergoedingen* voorzien voor de werklozen die beslissen over te gaan tot arbeidsparticipatie.

Zo voorziet men vanaf juli 2000 in een éénmalige kinderopvangtoeslag en mobiliteitstoeslag. Het doel van de verschaffing van deze éénmalige toeslagen is het compenseren van de extra kosten (bijvoorbeeld de aanschaf van een wagen, het voorzien van kinderopvang,...) die gepaard gaan met de overgang tot arbeidsparticipatie. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 44)

De kinderopvangtoeslag is enkel van toepassing voor alleenstaande ouders met kinderlast, waarbij geen derden in het gezin aanwezig zijn.

Om aanspraak te kunnen maken op de mobiliteitstoeslag moet de verplaatsing naar het werk tenminste 25 km tellen en moet de totale verplaatsingsduur meer dan 4 uren bedragen of moet het afleggen van de afstand tussen de woonplaats en de tewerkstelling meer dan 12 uur bedragen.

Het bedrag van beide éénmalige toeslagen is vastgelegd op een forfaitair bedrag van 743,68 € en is op voorhand betaalbaar. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(e), blz. 1)

Ook kan vanaf oktober 2000 de verhoogde kinderbijslag voor langdurige werkloze éénoudergezinnen en kostwinners behouden worden gedurende het lopende semester na het aanvaarden van een job. Bovendien moeten rechthebbenden die na werkhervatting binnen de 6 maanden opnieuw werkloos worden, niet meer opnieuw de wachttijd doorlopen om van de verhoogde kinderbijslag te genieten. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 45) Voorheen viel de verhoogde kinderbijslag voor langdurig werklozen onmiddellijk en volledig weg indien men overging tot arbeidsparticipatie. Enkel wanneer de tewerkstelling minder dan 14 dagen bedroeg kon het recht hernomen worden. (Eyssen H., 2001, blz. 12, <<http://club.euronet.be/eyssen.hans/werkloosheidsval.htm>>, 10/09/01)

- In tweede instantie heeft men vanaf januari 2000 de *sociale bijdragen voor werknemers* met lage lonen verlaagd. Na de uitbreiding van deze maatregel in april 2000 is de bijdragevermindering van toepassing voor werknemers die een bruto-inkomen genieten tot 1338,63 € (bedrag januari 2001). De vermindering van de werknemerbijdrage bestaat uit een forfaitair bedrag dat functie is van het verdiende loon. Het forfaitaire bedrag zal

namelijk dalen naarmate het loon zich op een hoger niveau bevindt. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 46)

- Een derde maatregel tenslotte betreft de *hervorming van de personenbelasting*. Het doel van deze belastingshervorming die vanaf 2002 ingevoerd wordt en een uitwerking kent gespreid over 4 jaar, is het verlagen van de fiscale druk op het arbeidsinkomen, het wegwerken van de verschillen in belastingsheffing tussen gehuwde en samenwonende koppels, het voorzien van fiscale voordelen voor gezinnen met kinderen ten laste en de vergroening van de fiscaliteit. Twee belangrijke maatregelen onder deze hervorming betreffen de invoering van een individueel terugbetaalbaar belastingskrediet voor de lage arbeidsinkomens en de verhoging van de aftrek voor beroepskosten. (Beghin P. en Ponnet C., 2001-2002, blz. 6)

Toekomstgericht kan eveneens melding gemaakt worden van een *hervorming in het stelsel van de kinderopvangkosten*. Onder impuls van Mieke Vogels zullen namelijk de bijdragen voor kinderopvang vanaf 1 juli 2002 aangepast worden. Het voorstel houdt in dat de kostprijs voor de kinderopvang voor de gezinnen met een hoog inkomen verhoogt en voor gezinnen met een laag inkomen verlaagt. Bovendien wil men een bijkomende korting toekennen voor gezinnen met meer dan één kind ten laste, ook al wordt slechts één kind hiervan opgevangen. (N.B., 2001(b), blz. 1)

Aangezien de kinderopvangkosten een belangrijk aandeel vertegenwoordigen in de kosten verbonden aan de overgang tot arbeidsparticipatie, zal ook de invoering van deze toekomstige maatregel een gunstig effect uitoefenen op het bestaan van financiële werkloosheidsvallen.

7.3.2.2.2 Impact van de recentste hervormingen en maatregelen op het bestaan van de financiële werkloosheidsvallen

Het Centrum voor Sociaal Beleid (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001) heeft een standaardsimulatie uitgevoerd om de gecombineerde impact van bovenstaande maatregelen na te gaan op het bestaan van de financiële werkloosheidsvallen.²³

---

²³ De laatstgenoemde maatregel, namelijk de hervorming in het stelsel van de kinderopvangkosten, werd niet opgenomen in de standaardsimulatie, daar het een toekomstgerichte maatregel betreft die nog niet operationeel is.

Tabel 7.6: Impact van de hervormingen in de sociale zekerheid en de fiscaliteit sinds 2000 op de netto-vervangingsratio's bij werkloosheid en op de absolute meeropbrengst van laagbetaald werk ten opzichte van een uitkeringsbestaan, 1999-2001, België.

	Vanuit een maximale werkloosheidsuitkering			Vanuit een minimale werkloosheidsuitkering		
	1999	2001	Winst van werk in euro per maand t.o.v. 1999	1999	2001	Winst van werk in euro per maand t.o.v. 1999
Overgang naar voltijds werk aan minimumloon						
Alleenstaand	71	67	+85,20	64	62	+69,73
Eenouder 2 kinderen	104	88	+207,91	94	82	+181,85
Kostwinner zonder kind	90	79	+159,40	79	70	+143,28
Kostwinner 2 kinderen	91	81	+184,41	83	75	+168,29
Tweeverdiener 2 kinderen	85	80	+146,41	85	80	+146,41
Overgang naar deeltijds werk (50%) aan minimumloon						
Alleenstaand	84	78	+77,89	82	76	+74,57
Eenouder 2 kinderen	92	84	+133,71	89	81	+125,66
Kostwinner zonder kind	88	80	+105,35	84	77	+105,18
Kostwinner 2 kinderen	88	83	+85,60	87	82	+85,60
Tweeverdiener 2 kinderen	96	92	+86,32	96	92	+86,32

Bron: De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 43.

Uit tabel 7.6. blijkt dat de hervormingen er gezamenlijk voor zorgen dat laagbetaalde arbeid financieel aantrekkelijker wordt voor alle typegevallen. Bij het aanvaarden van een laagbetaalde baan ondervindt namelijk elk typegeval in 2001 een winst ten opzichte van 1999. Na de hervormingen is er bovendien geen enkel typegeval meer die financiële achteruitgang boekt bij de overgang van een uitkeringsbestaan naar een laagbetaalde arbeidsparticipatie.

Het interessante is dat de impact van de hervormingen het grootst is voor de éénoudergezinnen met kinderen en de kostwinners. In 1999 waren dit juist de categorieën die bij de overgang vanuit een maximale werkloosheidsuitkering naar een laagbetaalde voltijdse job het sterkst met de financiële val werden geconfronteerd. Het blijkt dus dat de hervormingen de meest doeltreffende impact hebben op die categorieën die voorheen met de sterkste financiële vallen hadden af te rekenen.

Door de hervormingen wordt voor de éénoudergezinnen met kinderen de netto-vervangingsratio, bij de overgang van een maximale werkloosheidsuitkering naar een voltijdse job aan minimumloon, namelijk gereduceerd van 104% naar 88%. In deze situatie boeken de éénoudergezinnen bij het aanvaarden van een laagbetaalde voltijdse job dan ook een winst van 207,91 € ten opzichte van 1999. De kostwinners zien hun netto-vervangingsratio in een gelijkaardige situatie dalen van 90% naar 79% (zonder kinderen) of van 91% naar 81% (met kinderen ten laste) en boeken aldus een winst die schommelt tussen 159,40 €(zonder kinderen) en 184,41 €(met kinderen).

De alleenstaanden en de tweeverdieners met kinderen verkrijgen in 2001 ten opzichte van 1999, bij het aanvaarden van een laagbetaalde voltijdse job, een lagere maar toch zeker niet te verwaarlozen winst.

Ook bij de overgang naar een deeltijdse baan ondervinden alle typegevallen een winst ten opzichte van 1999. Er blijkt wel dat de impact van de hervormingen voor tweeverdieners met kinderen beperkt bleef. Hun netto-vervangingsratio blijft namelijk op een hoog niveau hangen van 92%, zowel vanuit een maximale als vanuit een minimale werkloosheidsuitkering.

Uit bovenstaande conclusies blijkt dus dat de recente hervormingen en maatregelen ter bestrijding van de financiële werkloosheidsvallen efficiënt zijn. Toch mag men niet stellen

dat de werkloosheidsvallen hierdoor volledig tot het verleden behoren. Tweeverdieners met kinderen boeken nog steeds een te geringe inkomensvoortgang bij de overgang naar een deeltijdse tewerkstelling. Bovendien mag men niet uit het oog verliezen dat er ook andere dan financiële factoren zijn die werkloosheidsvallen veroorzaken. (Zie paragraaf 3.3)

7.3.3 De financiële werkloosheidsvallen in enkele specifieke uitkerings-systemen

In de voorgaande paragraaf werd voor de belangrijkste typegevallen een algemene vergelijking doorgevoerd van het inkomen ingeval van werkloosheid en het inkomen ingeval van tewerkstelling. Daarnaast is het echter eveneens van belang de aandacht te vestigen op vier bijzondere situaties, namelijk de PWA activiteiten, de beslagleggingen, de werkloosheid bij oudere werklozen en de bestaansminimumtrekkers. Bij elk van deze situaties zal ook de weerslag op het bestaan van financiële vallen kort worden toegelicht.

7.3.3.1 De PWA activiteiten en de financiële werkloosheidsval

De plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen werden in 1987 geïntroduceerd in België onder impuls van de toenmalige minister van Tewerkstelling en Arbeid Hansenne. (Bergoets K. en De Witte H., 1998, blz. 312) Het huidige stelsel van PWA activiteiten is echter pas van toepassing sinds 1 oktober 1994²⁴. De invoering van PWA's situeert zich in het kader van de maatregelen genomen ter activering van de werkloosheidsuitkeringen. De werkloosheidsuitkeringen worden hierbij namelijk aangewend om arbeidsplaatsen te creëren waarbij de werknemer bij werkhervatting zijn recht op een werkloosheidsuitkering behoudt en daarenboven een vergoeding ontvangt van de werkgever voor zijn geleverde werk. (Degreef I., 2000, blz. 288)

---

²⁴ In het begin van de jaren '90 kreeg het PWA stelsel namelijk een nieuwe impuls onderleiding van minister Smet. Door deze vernieuwing is elke gemeente verplicht tenminste één PWA op te richten, zijn PWA activiteiten fiscaal aftrekbaar geworden voor particulieren en wordt de deelname van langdurig werklozen opgelegd door de invoering van de verplichting zich aan te bieden bij de PWA van hun gemeente. (Vlaams Economisch Verbond, 2001, <<http://www.vev.be/infotheek/teksten/arbsb035.htm>>, 07/09/01)

“Het PWA-stelsel wordt in de literatuur dan ook omschreven als een type van subsidiëring waarbij (langdurig) werklozen bij prestatie van duidelijk omschreven activiteiten, die niet in het commerciële circuit vervuld worden, een netto-uurloon van 3,72 € kunnen realiseren boven op hun uitkering. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2001, blz. III-50)”

De PWA-toeslag kent echter wel een bovengrens van 167,33 € per maand, wat overeenstemt met een maximum tewerkstelling van maandelijks 45 uur. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2001, blz. III-50)”

De doelstelling van het PWA stelsel is driedelig. Vooreerst wil men inspelen op een aantal zorg- en dienstenactiviteiten die onvervuld blijven door het reguliere arbeidscircuit²⁵. Ten tweede wil men werklozen, in het bijzonder laaggeschoolde langdurig werklozen behoeden van sociale uitsluiting door de tewerkstelling en de herinschakeling in het arbeidscircuit van deze categorie te stimuleren en opnieuw mogelijk te maken. Tenslotte onderneemt het PWA stelsel eveneens een poging om het bestaan van zwartwerk te bestrijden. (Degreef I, 2000, blz. 288)

De mogelijke werkgevers van PWA activiteiten betreffen particulieren, plaatselijke overheden, onderwijsinstellingen, niet-commerciële verenigingen en land- en tuinbouwondernemingen. (Bergoets K. en De Witte H., 1998, blz. 313) Voor de tewerkstelling van een PWA werknemer kennen zij een kost per uur die schommelt tussen de 4,96 € en 7,44 €, welke is vrijgesteld van parafiscale heffingen en fiscaal aftrekbaar is tot een maximum bedrag van 1983,15 € (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2001, blz. III-50)”

Er blijkt dat het PWA stelsel enerzijds zijn belangrijkste doelstellingen bereikt heeft (namelijk het verschaffen van een inkomensaanvulling aan een voldoende aantal werklozen en het voorzien van nieuwe activiteiten in het reguliere arbeidscircuit), maar anderzijds dat hierin ook het gevaar schuilt dat het PWA stelsel dreigt uit te groeien tot een alternatief arbeidscircuit waardoor een groot aantal langdurig werklozen de mogelijkheid verkrijgen hun netto-inkomen te verhogen. Mede door de onbeperkte tijdsduur gedurende dewelke een

---

²⁵ Voorbeelden van toegelaten PWA activiteiten zijn hulp bij huishoudelijke taken, tuinonderhoud, hulp ingeval van rampen, hulp in gemeentelijke en openbare bibliotheken, het regelen van het verkeer aan scholen,... (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2001, blz. III-50).

werkloze in het PWA stelsel kan blijven en het verkrijgen van een onbeperkt recht op een werkloosheidsuitkering indien de werkloze een voldoende aantal PWA arbeidsuren presteert²⁶, kan men besluiten dat de PWA activiteiten het bestaan van de financiële werkloosheidsvallen versterken. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, aanbevelingen, blz. 7)

Door het relatief genereuze karakter van het PWA stelsel wordt immers de overstap vanuit een PWA bezigheid naar het reguliere arbeidscircuit financieel onaantrekkelijk gemaakt. Het PWA stelsel is op deze manier in vele gevallen eerder een eindstation dan een aanzet tot de overstap naar een reguliere arbeidsparticipatie.

Uit de tabel 7.3 in bijlage (1998) stelt men vast dat alleenstaanden en alleenstaande schoolverlaters er met respectievelijk 9% en 23% op vooruitgaan bij de overgang van een maximale PWA activiteit (45 uur) naar een voltijdse baan aan het minimumloon. Eenoudergezinnen en éénverdieners daarentegen kennen in dergelijke situatie grote financiële verliezen tot zelfs 17% voor éénoudergezinnen met kinderen.

Voor de overgang van een maximale PWA activiteit (45 uur) naar een deeltijdse tewerkstelling (met IGU) aan minimumloon kennen alle typegevallen financiële verliezen en is dus deze overstap voor allen uiterst financieel onaantrekkelijk. Het probleem situeert zich het sterkst bij de alleenstaande schoolverlaters, in het bijzonder dan bij de overgang naar een kleine deeltijdse tewerkstelling van 32% (inkomensverlies van 26%).

Ook bij de verrichting van een geringer aantal PWA arbeidsuren (24 uur) (tabel 7.2 in bijlage) leidt de overgang naar een deeltijdse baan aan minimumloon voor alle typegevallen tot een financieel verlies of een te beperkte financiële winst. De inkomensaangroei van een PWA activiteit (24 uur) naar een deeltijdse baan aan minimumloon blijft namelijk beperkt tot maximaal 3% (éénverdieners met kinderen).

---

²⁶ Een werkloze die 180 uren aan PWA activiteiten presteert in 6 opeenvolgende maanden hoeft zich niet meer in te schrijven als werkzoekende en moet dus niet meer ter beschikking blijven van de arbeidsmarkt. Bovendien kan de werkloze in dit geval niet geschorst worden van zijn recht op een werkloosheidsuitkering wegens abnormale langdurige werkloosheid. (Cantillon B. en Thirion A., 1998, blz. 7)

Zelfs bij de verrichting van amper 13 uur PWA activiteiten (tabel 7.1 in bijlage) leidt de overgang naar een deeltijdse tewerkstelling (32 uur) op de reguliere arbeidsmarkt voor alleenstaande schoolverlaters nog steeds tot een inkomensverlies van 11%.

De tabellen 7.1, 7.2 en 7.3 in bijlage (1998) geven dus duidelijk de financiële disincentives weer die bestaan bij de overgang van langdurige werkloosheid met PWA-toeslag naar de reguliere arbeidsmarkt (deeltijdse/volledige tewerkstelling) en het probleem met betrekking tot één van de belangrijkste doelstellingen van het PWA stelsel, namelijk het verminderen van de langdurige uitkeringsafhankelijkheid door het in de hand werken van de tewerkstellingskansen van de (langdurig) werklozen in het reguliere arbeidscircuit. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 26)

7.3.3.2 Oudere werklozen en de financiële werkloosheidsval

De standaardsimulaties in paragraaf 7.3.2 hadden betrekking op niet-oudere langdurige werklozen. Oudere werklozen kunnen namelijk, onder bepaalde voorwaarden, van hogere uitkeringen en voordelen genieten, waardoor de financiële vallen bij deze categorie sterker naar voor treden.

Vooreerst kunnen werklozen, die minstens 50 jaar oud zijn, 20 jaar loondienst kunnen bewijzen, geen conventioneel brugpensioen of brugpensioen als grensarbeider genieten of eraan hebben verzaakt en die sinds minstens 1 jaar volledig werkloos zijn, een anciënniteitstoeslag verkrijgen boven op hun werkloosheidsvergoeding. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(a), blz. 1)

Ten tweede kunnen oudere werklozen die de brugpensioenleeftijd bereikt hebben en die aan bepaalde voorwaarden voldoen, in aanmerking komen voor een brugpensioen. Het brugpensioen is echter geen vervroegd rustpensioen, maar een bijzondere vorm van een werkloosheidsvergoeding. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2001(a), blz. 1)

In dit geval ontvangt de werkloze een werkloosheidsvergoeding van de RVA ten bedrage van 60% van het laatste brutoloon en daarbovenop een aanvullende vergoeding (van

tenminste de helft van het verschil tussen het nettoferteloon²⁷ en de werkloosheidsuitkering) ten laste van de werkgever of een fonds. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(c), blz. 1)

In beide bovenstaande gevallen genieten de oudere werklozen van een hogere uitkering ingeval van werkloosheid dan de niet-oudere werklozen, waardoor voor hen de financiële prikkel tot het aanvaarden van een baan dan ook lager ligt dan bij de overige werklozen.

Ten derde hebben oudere werklozen, naast de verhoogde uitkering waarvan zij kunnen genieten, het voordeel dat ze zich administratief uit de werkloosheid kunnen laten schrijven indien ze voldoen aan bepaalde voorwaarden.

Elke werkloze die minstens 50 jaar oud is en een werkloosheidsuitkering genoten heeft gedurende minstens 1 jaar tijdens de 2 jaar voorafgaand aan de aanvraag tot vrijstelling, mag namelijk een aangereikte dienstbetrekking weigeren, moet zich niet meer aanmelden voor de stempelcontrole, moet zich niet meer inschrijven als werkzoekende en moet dus niet langer beschikbaar blijven voor de arbeidsmarkt. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2001(c), blz. 1)

Het beleid heeft dus door de invoer van dergelijke voordelen de uittrede uit de arbeidsmarkt van de categorie van de oudere werklozen gestimuleerd. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, aanbevelingen, blz. 8)

7.3.3.3 De weerslag van beslagleggingen op het bestaan van financiële werkloosheidsvallen

Bij de beslissing tot arbeidsparticipatie van uitkeringsgerechtigden moet naast de afweging, tussen het inkomen ingeval van werkloosheid en het inkomen ingeval van tewerkstelling, eveneens rekening gehouden worden met mogelijke beslagleggingen op uitkeringen en lonen.

---

²⁷ “Het nettoferteloon is gelijk aan het brutoloon van de referentemaand (normaliter de laatste maand van tewerkstelling) verminderd met de persoonlijke socialezekerheidsbijdrage en de bedrijfsvoorheffing. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen, 2002(c), blz. 1)”

De wetgeving betreffende de beslaglegging is zowel van toepassing op inkomens uit arbeid als op vervangingsinkomens, waartoe eveneens de werkloosheidsuitkeringen behoren. (Degreef I., 2000, blz. 301)

Om de werknemer te beschermen is het netto-inkomen dat in aanmerking komt voor beslaglegging evenwel beperkt. Onder een maandelijks netto-inkomen van 849 € zijn er namelijk geen beslagleggingen mogelijk en boven deze drempel is een progressieve afhouding van toepassing. Het mogelijke beslagleggingspercentage is dus een functie van de maandelijks netto-inkomensschijf waartoe men zich kan classificeren.

Het Gerechtelijk Wetboek heeft volgende beslagleggingspercentages op sociale uitkeringen vastgelegd (van toepassing sedert 1 januari 2002):

- 0% voor een maandelijks netto-inkomen van 849 € of lager,
- 20% voor de netto-inkomensschijf tussen 849 € en 912 €
- maximum 40% voor de netto-inkomensschijf tussen 912 € en 1101 €
- 100% voor de netto-inkomensschijf boven 1101 €

(ACLVB, 2002(a), <<http://www.cgslb.be/beslag.htm>>, 02/04/02)

Een uitzondering hierop betreft de niet-nakoming van de onderhoudsverplichtingen. In dit geval gelden bovenstaande beperkingen niet en kan zelfs in de meest extreme gevallen de gehele uitkering of loon in beslag genomen worden. (Degreef I., 2000, blz. 301-302)

In praktijk is het aantal betekende beslagleggingen echter ruimschoots groter dan het aantal effectief uitgevoerde beslagleggingen, daar het maandelijks uitkeringsbedrag voor vele werklozen lager ligt dan het minimale vereiste bedrag om een beslaglegging te mogen doorvoeren. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, verslag, blz. 30-31)

Het is dus duidelijk dat een werkloze die een werkloosheidsuitkering geniet beneden de 849 € en bedreigd wordt door een beslaglegging, niet sterk gemotiveerd zal zijn een baan op zich te nemen. Het extra inkomen dat hij/zij verwerft uit tewerkstelling ten opzichte van werkloosheid zal immers grotendeels afgeroomd worden ten bate van de schuldeiser(s), indien het arbeidsinkomen boven de 849 € uitstijgt.

Eveneens een werkloze die een werkloosheidsuitkering geniet van boven de 849 € en een beslag kent op zijn netto-inkomen ingeval van werkloosheid, zal niet of weinig geprikkeld zijn om over te gaan tot arbeidsparticipatie. Ook in dit geval zal het extra inkomen uit arbeid

boven de 849 € progressief afgeroomd worden en bovendien heeft hij/zij hierbij de kans in een hogere inkomensschijf terecht te komen met als gevolg daarvan onderhevig te zijn aan een hoger beslagleggingspercentage.

Het is dus duidelijk dat beslagleggingen de financiële prikkel tot werken beperken en dus het bestaan van financiële werkloosheidsvallen versterken.

7.3.3.4 Bestaansminimumtrekkers en de financiële werkloosheidsval

Naar analogie van de inkomensgarantie-uitkering voor de deeltijdse werknemers met behoud van rechten kunnen bestaansminimumtrekkers vanaf 1990 van de socio-professionele integratiepremie²⁸ genieten. Deze regeling zorgde in tegenstelling tot de inkomensgarantie-uitkering voor een vermindering van de financiële werkloosheidsvallen. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 31)

Concreet voor 1999 (tabel 7.4 en 7.5 in bijlage) bestaan er financiële disincentives tot het aanvaarden van een voltijdse baan aan minimumloon vanuit de bijstand bij de éénoudergezinnen met kinderen. Deze categorie kent in dergelijke situatie namelijk een netto-vervangingsratio van 88% of een inkomensvoortgang van slechts 14%.

Voor de andere typegevallen is de overgang naar een voltijdse tewerkstelling aan minimumloon vanuit de bijstand wel financieel aantrekkelijk.

Bovendien is er in 1999 eveneens sprake van een gebrek aan een voldoende financiële prikkel tot de overgang naar laagbetaald deeltijds werk bij éénoudergezinnen en kostwinners met kinderen ten laste. Deze categorieën kennen namelijk in dergelijke situatie een respectievelijke inkomensvoortgang van 13% en 15% en een respectievelijke netto-vervangingsratio van 88% en 87%.

---

²⁸ “Enkel bestaansminimumgerechtigden die door het OCMW, de VDAB of een andere instelling waarmee het OCMW een overeenkomst heeft afgesloten een deeltijdse tewerkstelling vinden, verkrijgen het recht op een socio-professionele integratiepremie. Bij dit stelsel houdt men bij de berekening van het bestaansminimum rekening met de netto-beroepsinkomsten van de bestaansminimumgerechtigde, maar onder aftrek van bepaalde bedragen. Bijgevolg kan iemand die een deeltijdse tewerkstelling verwerft, recht hebben op een ‘aanvullend’ bestaansminimum. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 1998, bijlagen, blz. 14)”

Het blijkt dat de meeropbrengst van laagbetaalde arbeid aantrekkelijker is vanuit de bijstand dan vanuit de volledige uitkeringsgerechtigde werkloosheid. Dit wordt veroorzaakt doordat de uitkeringen in de bijstand zich op een lager niveau bevinden dan de werkloosheidsuitkeringen. (De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 21)

Ook voor de overgang vanuit de bijstand naar laagbetaald werk kan de impact van de recentste hervormingen nagegaan worden (tabel 7.5 in bijlage). Daarbij blijkt dat, zoals bij de volledige uitkeringsgerechtigde werklozen, de hervormingen van 2000-2002 laagbetaald werk (deeltijds en voltijds) aantrekkelijker maken voor alle typegevallen. Elk typegeval kent namelijk bij het aanvaarden van een job aan minimumloon vanuit de bijstand een positieve vooruitgang ten opzichte van 1999.

Bij de overgang naar een voltijdse tewerkstelling vanuit de bijstand hebben de recente hervormingen de grootste impact op de kostwinners. Deze categorie boekt namelijk een winst tussen de 164,18 € (kostwinners zonder kinderen) en 161,23 € (kostwinners met kinderen).

Algemeen besluit

Werkloosheidsuitkeringen zijn bedoeld als vervanging voor het verloren loon, voor al wie op een onvrijwillige manier zijn werk is kwijt geraakt. In deze optiek is het bestaan van de werkloosheidsuitkeringen een positief gegeven, daar deze voor de werklozen een inkomenszekerheid verschaft. Spijtig genoeg brengen deze werkloosheidsvergoedingen bovendien ook een inkomenseffect teweeg. De werklozen zullen zich namelijk minder moeite getroosten om een job te vinden, daar het werkloosheidsstelsel via zijn uitkeringen in bestaansmiddelen voorziet. Op deze manier nemen werkloosheidsvergoedingen ook de angst voor de werkloosheid (gedeeltelijk of geheel) weg en kunnen de werklozen terecht komen in de werkloosheidsval.

De financiële werkloosheidsval betreft de situatie waarbij er omwille van een te klein of zelfs negatief verschil, tussen het inkomen dat men verwerft als men gaat werken en datgene dat men bekomt als men niet gaat werken, een ontoereikende of zelfs onbestaande prikkel is om een job te zoeken. Werklozen zullen immers niet bereid zijn een job te aanvaarden waarvan het te verwachten inkomen lager ligt dan het reserveringsloon, namelijk het minimale loon waartegen een persoon bereid is een betaalde baan op zich te nemen. Op deze manier dreigen de werklozen dus definitief verzeild te geraken in de werkloosheid en alle contact met de arbeidsmarkt te verliezen. De hoogte van de werkloosheidsuitkering vormt dus als het ware een bodem, waaronder het inkomen uit arbeid niet mag dalen om mensen in voldoende mate te motiveren over te gaan tot arbeidsparticipatie.

De problematiek omtrent de werkloosheidsvallen vormt reeds sinds het begin van de jaren '90 een belangrijk punt op de politieke agenda. In de loop van de jaren heeft er zich een belangrijke prioriteitenverschuiving voorgedaan tussen de centrale doelstellingen van het sociale zekerheidsbeleid. In de jaren '60 en '70 stond voornamelijk het voorzien van een menswaardige inkomensgarantie voor iedereen voorop, in de jaren '80 daarentegen werd de nadruk eerder gelegd op de kostenreducering en het begrotingsevenwicht. Vanaf de jaren '90 en ook vandaag de dag staat het activeren en sociaal geïntegreerd raken van mensen centraal.

In deze context spreekt men dan ook van de overgang van een passieve naar een actieve welvaartsstaat. Het passieve karakter van de sociale zekerheid heeft lange tijd de boventoon gevoerd. Bij dit systeem lag een éézijdige nadruk op de inkomensverschaffing en behoeftte op deze manier duizenden mensen voor de armoede, maar werkte tegelijkertijd het ontstaan van de werkloosheidsvallen in de hand. Maar de sociale realiteit veranderde en er kwam nood aan een nieuwe welvaartsstaat met andere doelstellingen. Vandaar dat de regering vandaag de dag in het sociaal en economisch beleid stelt dat men niet langer een passieve welvaartsstaat wil zijn, maar dat men geleidelijk aan de overgang wil maken naar een actieve welvaartsstaat, waar naast het verschaffen van een inkomenszekerheid ook het stimuleren van de maatschappelijke participatie centraal staat. Het doel is namelijk zoveel mogelijk mensen, zowel vrouwen als mannen, actief in de samenleving te betrekken en te stimuleren te participeren op de arbeidsmarkt, levenslange bijscholings- en groeimogelijkheden voor iedereen te garanderen en het streven naar een vermindering van de uitkeringsafhankelijkheid. Een belangrijke doelstelling van deze nieuwe activerende welvaartsstaat is dan ook het afbouwen van de werkloosheidsvallen.

Om een beter inzicht te krijgen in de betrokken problematiek worden enkele specifieke kenmerken van het werkloosheidsstelsel weergegeven. Het Belgische werkloosheidsstelsel wordt als een breed vangnet beschouwd dat lage toetrededrempels kent.

Om het recht op een werkloosheidsvergoeding te verwerven moet men wel aan een aantal toelatings- en toekenningsvoorwaarden voldoen. Het niveau van de werkloosheidsuitkering wordt bepaald aan de hand van vier criteria: namelijk de gezinssituatie, de leeftijd, het vroegere inkomen van de werkloze en de duur van de werkloosheidsvergoeding. Bovendien moet men rekening houden dat de werkloze aanspraak kan maken op een aantal aanvullende vergoedingen en voordelen boven op zijn werkloosheidsvergoeding, bijvoorbeeld de verhoogde kinderbijslag, de sociale franchise en derde betaler betreffende de gezondheidszorg, studiebeurzen, toegang tot goedkope sociale woningen,... . Deze extra vergoedingen en voordelen kunnen de overgang naar tewerkstelling ontmoedigen. Maar daarentegen mag men toch ook niet uit het oog verliezen dat men ingeval van werkhervatting eveneens het recht kan verwerven op een aantal andere extra voordelen, bijvoorbeeld de belastingvermindering voor kinderen ten laste, een éénmalige kinderopvangtoeslag en mobiliteitstoeslag... .

Wanneer men dieper ingaat op de generositeit van het Belgische werkloosheidsstelsel kan men nagaan of de werkloosheidsuitkeringen een al dan niet (te) aantrekkelijk alternatief bieden voor tewerkstelling en op die manier mensen te weinig aansporen over te gaan tot arbeidsparticipatie.

Het Belgische werkloosheidsstelsel kent een relatief grote doelmatigheid vanuit het armoedeperspectief, wat mede veroorzaakt wordt door een ruime sociale zekerheid. Armoede komt in België namelijk relatief weinig voor, dankzij enerzijds de relatief hoge lonen voor de werkenden, maar anderzijds ook door de uitgebreide bescherming voor de niet-werkenden. Dit lage armoederisico is echter niet van toepassing voor alle Belgische gezinnen. Er treedt namelijk een scherpe tweedeling op tussen de gezinnen die van één inkomen of uitsluitend van de sociale zekerheid moeten leven en de tweeverdieners. Bij de gezinnen waar de werkloosheidsuitkering de enige bron van inkomsten biedt, is het armoederisico gestegen en de doelmatigheid van het werkloosheidsstelsel dus gedaald. Maar participatie op de arbeidsmarkt blijft in de meeste gevallen de beste garantie voor een hoge levensstandaard, daar het armoederisico voor werklozen toenam doorheen de jaren, terwijl dit voor de werkenden en de meerinkomensgezinnen afnam.

Naast het verschaffen van een voldoende hoog inkomen voor de werkloze omvat de doelmatigheid van het werkloosheidsstelsel vandaag de dag nog een tweede aspect, namelijk het bieden van de mogelijkheid aan de werkloze tot actieve reïntegratie in de arbeidsmarkt. Op dit aspect wordt ingespeeld via de overgang van een passieve naar een actieve welvaartsstaat.

België wordt gekenmerkt door een relatief hoge dekkingsgraad van het werkloosheidsstelsel. Namelijk 85% van de werklozen ontvangen een werkloosheidsvergoeding. De overige 15% werklozen hebben geen recht op een werkloosheidsuitkering of maken geen gebruik van hun recht op een vergoeding. Mede door de onbeperkte uitkeringsduur van de werkloosheidsuitkeringen kan het Belgische werkloosheidssysteem dus als een vrij breed vangnet met lage toetrededrempels worden beschouwd.

Qua uitkeringsniveau blijkt dat België niet guller is dan de omringende Europese landen. Het uitkeringsbedrag in % van het gemiddeld loon situeert zich namelijk op 42%, wat overeenstemt met een eerder relatief laag niveau van werkloosheidsuitkeringen.

Om de generositeit van het Belgische werkloosheidsstelsel na te gaan maakt men tevens gebruik van de (netto)vervangingsratio's. Door dergelijke ratio's slaagt men erin de relatie te leggen tussen het niveau van het vroegere arbeidsinkomen en het niveau van de huidige werkloosheidsvergoeding. De (netto)vervangingsratio geeft namelijk het percentage weer dat men overhoudt van zijn vroegere arbeidsinkomen, wanneer men terechtkomt in een werkloosheidssituatie en dus een werkloosheidsvergoeding ontvangt. Hoe hoger dergelijke ratio, hoe kleiner de financiële prikkel is om over te gaan tot participatie op de arbeidsmarkt, met als gevolg dat de kans toeneemt terecht te komen in de werkloosheidsval.

België kent wat betreft de kortdurig werklozen, die werken aan een modaal loon, een eerder zwakke vervangingsgraad van ongeveer 60%. Voor de langdurig werklozen die aan 2/3 van het modaal loon werken (laag loon) kent België daarentegen een hogere netto-vervangingsratio voor gezinnen en in het bijzonder voor gezinnen met kinderen. Voor de bescherming van deze categorieën scoort België internationaal hoog, maar bekleedt geen koploperspositie. De langdurige werkloosheid wordt in België tevens veroorzaakt door de onbeperkte duur van het recht op een werkloosheidsuitkering, wat mede het gevaar op werkloosheidsvallen vergroot.

Algemeen kan men vaststellen dat de interactie tussen het belastings- en het uitkeringssysteem er normaal gezien voor zorgen dat de vervangingsratio's hoger zijn voor koppels, waarbij één van beide echtgenoten niet tewerkgesteld is, dan voor alleenstaanden. Bovendien zijn de netto-vervangingsratio's in de meeste gevallen ook hoger voor gezinnen met kinderen, sinds het uitkeringssysteem zich in het bijzonder richt op de bescherming van kinderen.

Tenslotte wordt de verhouding nagegaan van het aantal uitkeringstrekkers en het aantal werkenden, wat uitgedrukt wordt in de uitkeringsafhankelijkheidsratio. Deze ratio geeft eigenlijk een indicatie van de financiële houdbaarheid van het sociale zekerheidssysteem. Hoe hoger dergelijke ratio, hoe groter namelijk het aantal personen van wie de uitkering moet gefinancierd worden door een gegeven aantal werkenden. Er blijkt dat er zich een trendmatige stijging van deze uitkeringsafhankelijkheidsratio heeft voorgedaan. Terwijl er in 1970 nog meer dan twee werkenden per uitkeringstrekker waren, was er in 2000 nog slechts één loontrekkende per uitkeringstrekker. Vandaag de dag doet er zich een licht dalende trend voor van de uitkeringsafhankelijkheid, maar volgens het Ministerie van sociale Zaken zal deze echter niet lang aanhouden. In 2050 verwachten zij namelijk 130

uitkeringsgerechtigden per 100 werkenden. Dus de groeiende afhankelijkheid zal zich dus ook in de toekomst verderzetten. België is internationaal vergeleken het enige land waar het aantal uitkeringstrekkers groter is dan het aantal werkenden, wat de betaalbaarheid van de sociale zekerheid bedreigt en zorgt voor een hoge fiscale en parafiscale druk. Men kan dus besluiten dat België internationaal vergeleken een zeer grote uitkeringsafhankelijkheid kent.

Om terug te komen op de problematiek omtrent de werkloosheidsvallen constateert men dat dergelijke vallen het sterkst naar voor treden bij de langdurig en laaggeschoolde werklozen, dus aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Het zijn namelijk deze mensen die de concurrentie van de werkloosheidsuitkering het sterkst voelen. Voor hen zal namelijk de afstand tussen het lage loon dat ze kunnen ontvangen ingeval van tewerkstelling en de werkloosheidsuitkering het laagst zijn of kennen ze met andere woorden een hoge vervangingsgraad van het loon door een uitkering. Vandaar en mede door het zelfversterkende effect van de langdurige werkloosheid, factoren aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt, de onbeperkte uitkeringsduur van de werkloosheidsvergoedingen, is de financiële prikkel tot arbeidsparticipatie bij deze categorieën het laagst.

België wordt ook gekenmerkt door een grote voorraad langdurig werklozen, namelijk 62,6% van de totale werkloosheidsgraad. Deze hoge graad van langdurige werkloosheid wordt voornamelijk veroorzaakt door de kleine uitstroomkans uit de werkloosheid en niet zozeer door de hoge instroom in de werkloosheid. Het is dus van belang de werklozen in voldoende mate en vroegtijdig te begeleiden om hen opnieuw te motiveren de overgang te maken naar arbeidsparticipatie. Het probleem is dat langdurige werkloosheid vaak het socio-psychologische profiel van de werkloze in grote mate beïnvloedt, waardoor de werkloze het gevoel krijgt niet meer thuis te horen op de arbeidsmarkt en zich dus sneller verzoend met zijn werkloosheidssituatie. Langdurig werklozen worden namelijk, de één sterker dan de ander, zowel financieel als sociaal psychologisch ontmoedigd om effectief op zoek te gaan naar een job. De oorzaken hiervan zijn de hoge vervangingsratio's voor personen met een laag verdienpotentieel, de onbeperkte uitkeringsduur van de werkloosheidsuitkeringen en het vaak passieve karakter ervan. De intensiteit van deze financiële en sociaal psychologische ontmoediging bepaalt dan de kans die men heeft om terecht te komen in de werkloosheidsval. Het is dus duidelijk dat niet alle werklozen effectief op zoek zijn naar een job.

Om te bepalen welke typegevallen (langdurig) werklozen precies het sterkst met de financiële werkloosheidsvallen geconfronteerd worden kan men gebruik maken van de techniek van de standaardsimulaties. Standaardsimulaties berekenen namelijk voor een aantal hypothetische huishoudens de bruto-netto trajecten in geval van werken en niet-werken, om op deze manier een duidelijk inzicht te verwerven in de netto-opbrengst van tewerkstelling ten opzichte van werkloosheid. Via deze techniek slaagt men er tevens in, naast de werkloosheidsvergoeding of het arbeidsinkomen, rekening te houden met communicerende institutionele arrangementen, die mede de financiële positie van personen bepalen.

In de periode 1989-1999 bleef het bestaan van de financiële werkloosheidsvallen bij de overstap van langdurige werkloosheid naar een voltijdse baan aan minimumloon quasi stabiel. Concreet voor 1999 bleek dat de financiële vallen bij het aanvaarden van een voltijdse job, zelf al is deze laagbetaald, beperkt blijven. Uitzonderingen hierop zijn de éénoudergezinnen met kinderen, die in een situatie kunnen terechtkomen waarbij hun netto-inkomen ingeval van voltijdse tewerkstelling lager ligt dan ingeval van werkloosheid en de kostwinners, die niettegenstaande van een inkomensstijging genieten bij de overgang naar een voltijdse tewerkstelling, in de meeste gevallen toch de financiële prikkel te gering vinden de overgang te maken naar een arbeidsparticipatie. Voor de andere typegevallen daarentegen is de overgang naar een voltijdse (laagbetaalde) tewerkstelling wel financieel aantrekkelijk.

De financiële ontmoediging voor bepaalde categorieën tot de overgang naar een laagbetaalde voltijdse tewerkstelling werd in 1999 voornamelijk in de hand gewerkt door enerzijds de hoge belastingsdruk op de inkomens uit arbeid, de hoge kosten voor de kinderopvang ingeval van tewerkstelling en anderzijds door de fiscale vrijstelling of begunstiging van de werkloosheidsuitkeringen en de verhoogde kinderbijslag voor werkloze gezinnen met kinderen.

Bij de overgang van langdurige werkloosheid naar laagbetaald deeltijds werk treedt in 1999 de problematiek omtrent de financiële werkloosheidsval sterker naar voor dan bij de overgang naar een voltijdse tewerkstelling. Alhoewel door de invoering van de inkomensgarantie-uitkering geen enkel typegeval nog een inkomensverlies lijdt bij de overgang van werkloosheid naar laagbetaald deeltijds werk is er, door het uitblijven van een aanzienlijke inkomensstijging, voor bijna alle typegevallen toch nog een gebrek aan

financiële prikkels tot het aanvaarden van een deeltijdse job aan minimumloon. Bovendien zet de inkomensgarantie-uitkering een rem op de overgang van een deeltijdse naar een voltijdse tewerkstelling, waardoor de meeste mensen gevangen blijven in hun deeltijdse betrekking en niet gemotiveerd zijn meer uren te werken en de overstap te maken naar een voltijdse baan, daar de inkomensstijging in hun geval vaak zeer gering is.

Een aantal specifieke uitkeringssystemen kunnen het naar voor treden van de financiële werkloosheidsvallen echter nog versterken.

Vooreerst ontmoedigt het PWA stelsel, door zijn relatief genereus karakter, de overstap vanuit een PWA bezigheid naar het reguliere arbeidscircuit. Het probleem is dat het PWA stelsel in vele gevallen eerder een eindstation blijkt te zijn dan een aanzet tot de overstap naar een reguliere arbeidsparticipatie. Het PWA stelsel is namelijk een type van subsidiëring waarbij de (langdurige) werklozen bij prestatie van duidelijk omschreven activiteiten, die niet in het commerciële circuit vervuld worden, een vergoeding van de betrokken werkgever krijgen voor het geleverde werk zonder hun recht op een werkloosheidsvergoeding te verliezen.

Ten tweede kunnen de oudere werklozen onder bepaalde voorwaarden van hogere uitkeringen en voordelen genieten zoals bijvoorbeeld de anciënniteitstoelage op de werkloosheidsvergoeding, het brugpensioen en de mogelijkheid zich administratief uit de werkloosheid te laten schrijven, waardoor deze categorie sterker met de financiële vallen geconfronteerd wordt. Het beleid heeft namelijk door de invoer van dergelijke voordelen de uittrede uit de arbeidsmarkt van de oudere werklozen gestimuleerd.

Ten derde beperken beslagleggingen, die zowel toegepast kunnen worden op arbeidsinkomens als op vervangingsinkomens de financiële prikkel tot werken en versterken dus het bestaan van de financiële werkloosheidsvallen.

Om de financiële werkloosheidsvallen afdoende aan te pakken, heeft het activerende beleid recent belangrijke maatregelen ingevoerd. Men koos hierbij niet voor een verlaging van de werkloosheidsuitkeringen, maar wel voor de verhoging van het netto-inkomen voor personen die beslissen na een periode van werkloosheid of van bestaansminimum opnieuw een baan op zich te nemen. De reden hiervoor is dat velen afkerig staan ten opzichte van een verlaging van de werkloosheidsuitkeringen, daar de sociale kost ervan vrij hoog ligt en men vermoedt dat hierdoor een toename van de armoede niet uitgesloten is. Bij de maatregelen ligt de nadruk bij de laaggeschoolden en de laagbetaalde banen, daar de problematiek omtrent de

werkloosheidsvallen zich voornamelijk op dit niveau situeert. Het sociaal overleg kwam echter niet tot één centrale maatregel, maar wel tot een diversiteit van maatregelen, die zowel betrekking hebben op de sociale zekerheid, de sociale bijdragen als de fiscaliteit.

Vooreerst voorzag men in de loop van 2000 een aantal aanvullende vergoedingen voor de werklozen die beslissen over te gaan tot arbeidsparticipatie, namelijk de éénmalige kinderopvangtoeslag, de mobiliteitstoeslag en het tijdelijk doorbetalen van de verhoogde kinderbijslag voor de langdurige werkloze éénoudergezinnen en de kostwinners.

Ten tweede werden vanaf januari 2000 de sociale bijdragen voor werknemers met lage lonen verlaagd met een forfaitair bedrag dat functie is van het verdiende loon.

Ten derde werden vanaf 2002 een aantal hervormingen doorgevoerd in de personenbelasting. Bepaalde van deze fiscale maatregelen zijn reeds van kracht vanaf 2002, andere zijn reeds politiek goedgekeurd, maar worden pas toegepast, gespreid over de komende jaren. Het beoogde doel van deze fiscale hervormingen is het verlagen van de fiscale druk op de arbeidsinkomens, het garanderen van de neutraliteit van de fiscaliteit ten opzichte van de gekozen samenlevingsvorm, het voorzien van een grotere fiscale aandacht voor de kinderlast en de vergroening van de fiscaliteit.

Toekomstgericht kan bovendien nog melding gemaakt worden van een gunstige hervorming in het stelsel van de kinderopvangkosten ter bestrijding van de werkloosheidsvallen, ten voordele van de lage inkomensgezinnen.

Uit onderzoek blijkt dat de recente maatregelen er voor zorgen dat laagbetaalde arbeid financieel aantrekkelijker wordt voor alle typegevallen. Bij het aanvaarden van een laagbetaalde baan ondervindt namelijk elk typegeval in 2001 een winst ten opzichte van 1999. Na de hervormingen is er bovendien geen enkel typegeval meer die financiële achteruitgang boekt bij de overgang van een uitkeringsbestaan naar een laagbetaalde arbeidsparticipatie. De maatregelen hebben de meest doeltreffende impact op de éénoudergezinnen met kinderen en de kostwinners, dus de categorieën die voorheen het sterkst met de financiële werkloosheidsvallen hadden af te rekenen.

Men kan dus besluiten dat de recente hervormingen en maatregelen ter bestrijding van de financiële werkloosheidsvallen efficiënt zijn, maar toch mag men niet stellen dat de werkloosheidsvallen hierdoor volledig tot het verleden behoren. Want ook niet-financiële factoren kunnen werklozen blijven gevangen houden in de werkloosheidsval. Daarom is een

aanpak bekeken vanuit een totaal andere invalshoek, bijvoorbeeld psychologische begeleiding, het voorzien van voldoende kinderopvang, mobiliteit, het bevorderen van de combinatie van het professionele leven en het gezinsleven,... zeker voor het activerende beleid de moeite waard om in de toekomst de nodige aandacht aan te schenken, indien men wil dat ook deze groepen, waar niet enkel de financiële factoren de belangrijkste rol spelen, gemotiveerd raken zich terug te begeven op de arbeidsmarkt en dus ook voor hen de werkloosheidsvallen tot een minimum te herleiden.

De recente maatregelen hebben bovendien ook een aantal kanttekeningen. De maatregelen zijn namelijk in hoofdzaak individueel gericht en niet zozeer gezinsgericht, waardoor ze ook duur uitvallen en dus beperkt blijven in omvang. Bovendien kan een rechtstreekse subsidiëring van laagbetaald werk een rem zetten op de motivatie tot promotie, omdat de betrokken persoon hierdoor zijn subsidies kan verliezen. Op deze manier wordt dus een nieuwe loonval gecreëerd.

Men moet zich dus realiseren dat het volledig wegwerken van alle werkloosheidsvallen misschien een wel onmogelijk te verwezenlijken droom vormt. Beleidsmaatregelen kunnen het optreden hiervan wel aanzienlijk reduceren. Toch mag men niet uit het oog verliezen dat ook al zou de mogelijkheid bestaan alle werkloosheidsvallen weg te werken, dit het probleem omtrent de werkloosheid niet volledig elimineert.

Voldoende werkgelegenheid en in het bijzonder voldoende laagbetaalde banen blijven een must bij het oplossen van de hele problematiek.

Bibliografie

Boeken en studies

ATKINSON A. B., 1993(a), Work incentives., in: Atkinson A.B. en Mogensen G.V. Welfare and work incentives. A North European perspective., Clarendon Press, Oxford, blz. 20-49.

ATKINSON A. B., 1993(b), Have Social-security benefits seriously damaged work incentives in Britain?, in: Atkinson A.B. en Mogensen G.V., Welfare and work incentives. A North European perspective., Clarendon Press, Oxford, blz. 159-191.

BEGHIN P. en PONNET C., 2001-2002, Deel 1: cursus personenbelasting, RUG, Gent, 138 blz.

BOUQUIN S., 2000, Van actief arbeidsmarktbeleid naar actieve welvaartsstaat: transformatie of consolidering van het sociaal zekerheidsstelsel?, in: DE PAUW S. en VAN DER HALLEN P.(red.), De arbeidsmarktonderzoekersdag 1999: verslagboek, Steunpunt WAV, Leuven, 234 blz.

CANTILLON B., DE LATHOUWER L., MARX I., VAN DAM R. en VAN DEN BOSCH K., 1999, Sociale indicatoren 1976-1997, Centrum voor sociaal beleid, UFSIA, Antwerpen, mei 1999, 50 blz.

CANTILLON B. en DE LATHOUWER L. en THIRION A., 1999(a), Financiële vallen in de werkloosheid en de bijstand, Studie in opdracht van het Vlaams Interuniversitair Onderzoeksnetwerk Arbeidsmarktrapportering (VIONA), Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, Antwerpen, januari 1999, 105blz.

CANTILLON B. en DE LATHOUWER L. en THIRION A., 1999(b), Financiële vallen in de werkloosheid en de bijstand, eindrapport, onderzoek in opdracht van minister R.

Landuydt Vlaams minister van werkgelegenheid en toerisme in het kader van het VIONA-onderzoeksprogramma, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, Antwerpen, december 1999, 222 blz.

CANTILLON B. en THIRION A., 1998, Wegen naar een activerende verzorgingsstaat. Tussentijdse balans van het PWA- experiment., Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, Antwerpen, januari 1998, 23 blz.

COMMISSIE VOOR SOCIALE AANGELEGENHEDEN, 1997, Werkloosheid en maatschappelijke uitsluiting: inleidende nota van de Commissie voor de Sociale Aangelegenheden, Brussel, 125 blz..

DE LATHOUWER L., 1996, Twintig jaar beleidsontwikkeling in de Belgische werkloosheidsverzekering, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, Antwerpen, december 1996, 33 blz.

DE LATHOUWER L., 2001(a), Tussen arbeidsparticipatie en inkomensbescherming: beleidswegen voor een actieve welvaartsstaat in continentaal Europa, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, Antwerpen, 25 blz.

DE LATHOUWER L., 2001(b), Werkloosheidsvallen: noodzakelijke hervormingen van de sociale zekerheid om het arbeidsaanbod te verhogen. Paper for the conference “The European employment strategy: challenges for a new decade”; Belgische Hoge Raad voor de Werkgelegenheid; Brussel; 11 oktober 2001, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, Antwerpen, 24 blz.

DE LATHOUWER L. en BOGAERTS K., 2001, Financiële incentieven en laagbetaald werk. De impact van hervormingen in de sociale zekerheid en de fiscaliteit op de werkloosheidsval in België., Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, Antwerpen, november 2001, 73 blz.

DE WITTE H., 1992, Tussen optimisten en teruggetrokkenen. Een empirisch onderzoek naar het psychosociaal profiel van langdurig werklozen en deelnemers aan de Weer-

Werkactie in Vlaanderen. Onderzoek in opdracht van de Gemeenschapsminister van Tewerkstelling., Hoger Instituut voor de Arbeid, Leuven, 152 blz.

GHYSELS J., 2000, Werkloosheid en sociale bescherming, een Europese vergelijking., in: DE PAUW S. en VAN DER HALLEN P.(red), De arbeidsmarktonderzoekersdag 1999: verslagboek, Steunpunt WAV, Leuven, blz. 153-174.

HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID, 1998, Advies nr. 4 betreffende de werkloosheidsvallen, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Brussel, 52 blz.

HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID, 2001, Verslag 2001, Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Brussel, 166 blz.

HOOGE J. en DE WITTE H., 1997, De teruggetrokkenenen: verdwenen van de arbeidsmarkt?, in: VAN HOOFF K. (red.), De arbeidsmarktonderzoekersdag 1997 (verslagboek), Dossier nr. 14, Steunpunt W.A.V (Werkgelegenheid, Arbeid en vorming), Leuven, blz. 269-278.

MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN, 2001, Sterkte/zwakte analyse van de sociale bescherming voor werknemers in België., Brussel, 8 november 2001, 91 blz.

OMEY E., 2000-2001, Cursus arbeidseconomie, RUG, Gent, 241 blz.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT (OECD), 1999, Benefit systems and work incentives, Paris, 65 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2001(a), Infoblad: Brugpensioen – voorwaarden, Infobladen werknemers C17A, 7 september 2001, 2 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2001(b), Infoblad: Toelaatbaarheidsvoorwaarden – voltijdse werkloosheidsuitkeringen, Infobladen werknemers 030, 18 oktober 2001, 3 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2001(c), Infoblad: Vrijstelling – oudere werklozen, Infobladen werknemers 089, 7 september 2001, 2 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2002(a), Infoblad: Anciënniteitstoeslag, Infobladen werknemers 126, 16 januari 2002, 2 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2002(b), Infoblad: Bedrag van de uitkeringen – volledige werkloosheid, Infobladen werknemers 111A, 15 januari 2002, 2 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2002(c), Infoblad: Brugpensioen – bedrag, Infobladen werknemers C17B, 17 januari 2002, 2 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2002(d), Infoblad: Deeltijdse werknemer met behoud van rechten – inkomensgarantie-uitkering, Infobladen werknemers 131_2, 18 januari 2002, 2 blz.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN (RVA), 2002(e), Infoblad: Kinderopvangtoeslag en mobiliteitstoeslag, Infobladen werknemers 131_7, 10 januari 2002, 1 blz.

SAPSFORD D. en TZANNATOS Z., 1993, *The economics of the labour market*, The Macmillan Press, Houndmills, 463 blz.

VLAAMS ECONOMISCH VERBOND, 2002, *Naar een verhoogde arbeidsmarktparticipatie*, Nota van het Vlaams Economisch Verbond, februari 2002, 38 blz.

WETENSCHAPPELIJKE RAAD VOOR HET REGERINGSBELEID, 2000, *Doorgroei van arbeidsparticipatie*. Rapporten aan de regering nr. 57, Sdu Uitgeverij, Den Haag, 302 blz.

Wetenschappelijke artikels

- ATKINSON A.B. en MICKLEWRIGHT J., 1991, Unemployment compensation and labor market transition, *Journal of Economic Literature*, vol. 29, nr. 4, december 1991, blz. 1679-1727.
- BERGOETS K. en DE WITTE H., 1998, Participatie aan de plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (PWA'S) in Vlaanderen: representatief of selectief?, *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, jg. 14, nr. 4, 1998, blz. 312-327.
- CANTILLON B., DE LATHOUWER L., THIRION A., 1999(c), Financiële vallen in de werkloosheid en de bijstand, *Nieuwsbrief Steunpunt W.A.V.*, jg. 9, nr. 1-2, april 1999, blz. 125-128.
- DANZINGER S., HAVEMAN R., PLOTNICK R., 1981, How income transfer programs affect work, savings and income distribution: a critical review, *Journal of Economic Literature*, vol. 19, nr. 3, september 1981, blz. 975-1028.
- DEGREEF I., 2000, De financiële vallen in België: overzicht van de werkloosheidswetgeving, van het specifieke institutionele karakter en studies van modelgevallen, *Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid*, jg. 42, nr. 2, juni 2000, blz. 269-335.
- DE LATHOUWER L., 1997, Het Belgische werkloosheidsstelsel in internationaal perspectief, *Economisch en sociaal tijdschrift*, jg. 51, nr. 2, juni 1997, blz. 195-238.
- DE LATHOUWER L. en THIRION A., 2000, Werkloosheidsvallen in België: diagnose en beleidsopties., *Economisch en sociaal tijdschrift*, jg. 54, nr. 3, september 2000, blz. 325-357.
- DELEECK H., 2000-2001, Welvaartsstaat, inkomensverdeling en crisis., *Economisch en sociaal tijdschrift*, jg. 54-55, nr. 2000/4- 2001/1, december 2000-maart 2001, blz. 221-251.

- LARMUSEAU H. en LELIE P., 2001, Financiële inactiviteitsvallen in de sociale zekerheid en de sociale bijstand. Een inventaris., Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid, jg. 43, nr. 1, maart 2001, blz. 5-77.
- LEROY F., 1998, In de werkloosheidsval gelokt of gesukkeld?, Samenleving en politiek, jg. 5, nr. 6, juni 1998, blz. 30-35.
- SEVRAIN A., 1999, Werkloosheidsvallen, VBO-Bulletin, vol. 27, nr. 4, april 1999, blz. 49.
- VANDENBROUCKE F., 2000, Arbeidsmarktbeleid en actieve welvaartsstaat, Nieuwsbrief van het steunpunt WAV (Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming), jg. 10, nr. 4, december 2000, blz. 13-16.
- VAN WATERSCHOOT J., 1998, Werkloosheidsvallen, en hoe eruit te ontsnappen?, Financiële berichten BBL, jg. 71, nr. 2329, april 1998, blz. 1-7.
- VLAAMS ECONOMISCH VERBOND, 1999, Over de werkloosheidsval, VEV-snelbericht, vol. 25, nr. 6, 26 maart 1999, blz. 14-15.

Persartikels

- N.B., 2001(a), Meer Belgen leven van uitkering dan van werk, Het Volk, jg. 109, nr. 266, 19 november 2001, blz. 1.
- N.B., 2001(b), Veelverdieners betalen meer voor kinderopvang, Het Nieuwsblad, jg. 69, nr. 354, 20 december 2001, blz. 1.
- N.B., 2001(c), Werkloosheidsval behoort tot het verleden, De Financieel Economische Tijd, jg. 34, nr. 8512, 24 november 2001, blz. 5.

Geraadpleegde internetsites

ACLVB, 2002, Loonbeslag, URL:<<http://www.cgslb.be/beslag.htm>>, (02/04/02).

ACLVB, 2002, Sociale uitkeringen en grensbedragen: kinderbijlagen (01/02/02),
URL:<<http://www.cgslb.be/kinder.htm>>. (04/04/02).

STEUNPUNT BESTRIJDING ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE
UITSLUITING, 2001, In dialoog: zes jaar na het algemeen verslag over de armoede.,
197 blz., URL:<. http://www.antiracisme.be/nl/kader_nl.htm> (1/03/2002).

EYSSSEN H., 2001, Werkloosheidsval,
URL:<<http://club.euronet.be/eysen.hans/werkloosheidsval.htm>>. (10/09/01).

FEDERAAL MINISTERIE VAN TEWERKSTELLING EN ARBEID, 2002, Langdurig
werklozen en oudere werklozen: huidige situatie.,
URL:<http://www.meta.fgov.be/pa/nla_index.htm>. (10/03/02).

FUNCTIONELE REGIONALE DATABANK, 2001(a), Werkloosheidsgraad Vlaamse
Gewest naar geslacht internationaal vergeleken(in %),
URL:<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/basissta/vrind/Werkgelegenheid/anatomie/werkanar015.xls>>. (20/02/02).

FUNCTIONELE REGIONALE DATABANK, 2001(b), Werkloosheidsgraad Vlaams
Gewest naar geslacht, leeftijdsgroep en onderwijsniveau (in%),
URL:<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/basissta/vrind/Werkgelegenheid/anatomie/werkanar005.xls>>, (20/02/02).

FUNCTIONELE REGIONALE DATABANK, 2001(c), Werkzaamheidsgraad Vlaams
Gewest naar geslacht en leeftijdsgroep internationaal vergeleken (in %),
URL:<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/basissta/vrind/Werkgelegenheid/anatomie/werkanar009.xls>>, (20/02/02).

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, ADMINISTRATIE PLANNING EN STATISTIEK, 2000, Werkgelegenheid, Hoofdstuk 10 Vrind 2000, URL:<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/publicaties/vrind/vrind2000/Wergelegenheid.pdf>>, 22 blz. (22/02/02).

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, ADMINISTRATIE PLANNING EN STATISTIEK, 2001, Statistisch nieuws, URL:<<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/nieuwsarch/2001februari/lonen.htm>>. (13/03/02).

ONAFHANKELIJK ZIEKENFONDS VLAANDEREN, 2002, Sociale en fiscale franchise, URL:<http://www.ozv.be/info/2/2_2_4.htm>. (04/04/02).

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN, 2002(a), Werkloosheidsuitkeringen met anciënniteitstoelage, URL:<http://www.rva.fgov.be/Data_documentation/default.asp?MainDir=Data_documentation&Language=NL&IndexDir=Barema/Barema_WLH&Button=1&newSelect2=Barema_Werkloosheid&newSelect3=ZonderAnc>. (08/04/02).

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENINGEN, 2002(b), Werkloosheidsuitkeringen zonder anciënniteitstoelage, URL:<http://www.rva.fgov.be/Data_documentation/default.asp?MainDir=Data_documentation&Language=NL&IndexDir=Barema/Barema_WLH&Button=1&newSelect2=Barema_Werkloosheid&newSelect3=ZonderAnc>. (08/04/02).

VLAAMS ECONOMISCH VERBOND, 2000, Langdurig werklozen, VEV-berichten, URL: <<http://www.vev.be/infotheek/arbs2005.htm>>. (7/09/01).

VLAAMS ECONOMISCH VERBOND, 2001, VEV en Kamers stappen uit PWA's., VEV-snelbericht, nr. 4, 23 februari 2001, URL: <<http://www.vev.be/infotheek/teksten/arbsb035.htm>>. (07/09/01).

Bijlagen

Bijlage 2.1: De werkzaamheidsgraad in % naar geslacht en leeftijd, regionaal en internationaal vergeleken, 1999.

		Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussel Hoofd- stedelijk Gewest	BE	DE	FR	NL	EU15
Mannen	15-24 jaar	35,7	25,2	22,1	31,0	48,6	29,9	62,9	42,2
	25-49 jaar	92,3	84,1	75,6	88,1	87,1	86,7	92,3	87,0
	50-64 jaar	50,9	49,8	52,3	50,6	57,5	52,7	65,1	59,9
	15-64 jaar	71,3	64,4	60,4	68,1	72,4	67,5	80,3	71,6
Vrouwen	15-24 jaar	30,3	18,0	16,6	25,0	43,9	23,3	62,5	35,1
	25-49 jaar	74,4	62,6	63,5	69,5	70,8	69,1	72,4	65,9
	50-64 jaar	25,8	26,8	35,4	27,0	38,9	41,5	34,8	37,6
	15-64 jaar	53,6	45,2	47,9	50,4	57,0	53,5	61,3	52,6
Totaal	15-24 jaar	33,1	21,7	19,3	28,0	46,3	26,5	62,7	38,7
	25-49 jaar	83,5	73,4	69,5	78,9	79,1	77,8	82,5	76,5
	50-64 jaar	38,3	38,0	43,5	38,7	48,2	47,0	50,0	48,6
	15-64 jaar	62,6	54,8	54,1	59,3	64,8	60,4	70,9	62,1

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek, 2000, <<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/publicaties/vrind/vrind2000/Werkgelegenheid.pdf>>, blz. 5, (22/02/02).

Bijlage 2.2: De evolutie van de Belgische werkzaamheidsgraad in % naar geslacht, opleidingsniveau en leeftijd, 1996-1999.

	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
Totaal	60,8	61,5	61,7	62,6
Mannen	72,0	71,8	71,4	71,3
Vrouwen	49,3	50,8	51,7	53,6
Laaggeschoold	44,2	44,1	44,2	45,3
Middengeschoold	67,7	68,9	67,9	68,7
Hooggeschoold	86,0	86,3	86,2	86,3
15-24 jaar	33,5	32,0	32,7	33,1
25-49 jaar	81,5	82,5	82,1	83,5
50-64 jaar	35,0	36,6	37,8	38,3

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek, 2000, <<http://fred.vlaanderen.be/statistieken/publicaties/vrind/vrind2000/Werkgelegenheid.pdf>>, blz. 6, (22/02/02).

Bijlage 6.1: Verduidelijking van de constructie van de typologieën.

De resultaten in tabel 6.2 zijn gebaseerd op een ondervraging van een representatief aantal werkzoekenden uitgevoerd door het Hoger Instituut voor de Arbeid. Aan de hand van een clusteranalyse (methode van Ward) probeerde het HIVA de geïnterviewden op een zo optimaal mogelijke manier in te delen in interne homogene groepen. De personen binnen éénzelfde groep moeten éénzelfde psychologisch profiel bezitten, maar dat duidelijk verschillend is van de leden van de andere groepen.

In de studie werd het psychologische profiel gedefinieerd aan de hand van 3 onderling met elkaar verbonden criteria, namelijk de arbeidsmarktgerichtheid, de intensiteit van het zoekgedrag naar werk en de mate van negatieve beleving van een werkloosheidssituatie. Omtrent deze drie aspecten werden de betrokkene werklozen dan ook grondig geïnterviewd. Na de uitvoering van de analyse kwam men tot het besluit dat een indeling in 5 clusters de beste oplossing bood, in dit geval bedroeg de R^2 namelijk 0,63.

In tabel 6.2 wordt de exacte score van elk type op de 3 criteria echter niet opgenomen, maar herleid tot een + teken (positieve of hoge score) en een – teken (negatieve of lage score). (De Witte H., 1992, blz. 32-33)

Bijlage 7.1: Ratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid met PWA toeslag voor 13 uur PWA activiteiten per maand naar voltijds en deeltijds (met inkomensgarantie-uitkering) werk aan minimumloon, België 1998.

- (a) Vervangingsratio: berekend door de verhouding netto beschikbaar inkomen bij werkloosheid / netto beschikbaar inkomen bij tewerkstelling * 100 te nemen.
- (b) Absolute netto meer - (of minder) opbrengst per maand van werken ten opzichte van werkloosheid.
- (c) Netto meer – (of minder) opbrengst van werken in % van het beschikbaar inkomen in geval van uitkeringsafhankelijkheid (per maand).

	Alleenstaande	Alleenstaande schoolverlater	Eenouder met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), geen opvangkosten	Eenouder met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), met kinderopvangkosten	Eenverdiener zonder kinderen ten laste	Eenverdiener met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), geen opvangkosten
Actueel inkomen	26.364	22.866	47.258	56.979	36.842	47.258
Overgang PWA (13u) naar 100% werk	77 (a) 7670 (b) 29% (c)	67 11.168 - 4%	104 - 1964 - 4%	111 - 4490 - 10%	96 1405 4%	96 2166 5%
Overgang PWA (13u) naar 50% werk (incl. IGU)	94 1559 6%	110 - 2041 - 9%	97 1380 3%	100 - 159 - 0,3%	95 1926 5%	93 3328 7%
Overgang PWA (13u) naar 32% werk (incl. IGU)	96 1183 4%	112 - 2417 - 11%	96 2111 4%	98 1108 2%	94 2468 7%	94 3307 7%

Bron: Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 208.

Bijlage 7.2: Ratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid met PWA toeslag voor 24 uur PWA activiteiten per maand naar voltijds en deeltijds (met inkomensgarantie-uitkering) werk aan minimumloon, België 1998.

- (a) Vervangingsratio: berekend door de verhouding netto beschikbaar inkomen bij werkloosheid / netto beschikbaar inkomen bij tewerkstelling * 100 te nemen.
- (b) Absolute netto meer - (of minder) opbrengst per maand van werken ten opzichte van werkloosheid.
- (c) Netto meer – (of minder) opbrengst van werken in % van het beschikbaar inkomen in geval van uitkeringsafhankelijkheid (per maand).

	Alleenstaande	Alleenstaande schoolverlater	Eenouder met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), geen opvangkosten	Eenouder met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), met kinderopvangkosten	Eenverdiener zonder kinderen ten laste	Eenverdiener met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), geen opvangkosten
Actueel inkomen	28.014	24.516	48.908	48.350	38.492	48.908
Overgang PWA (13u) naar 100% werk	82 6020 21%	72 9518 39%	108 - 3614 - 7%	114 - 5861 - 12%	101 - 245 - 0.6%	99 516 1%
Overgang PWA (13u) naar 50% werk (incl. IGU)	100 - 91 - 0.3%	118 - 3691 - 15%	101 - 271 - 1%	103 - 1530 - 3%	99 276 0,7%	97 1678 3%
Overgang PWA (13u) naar 32% werk (incl. IGU)	102 - 467 - 2%	120 - 4067 - 17%	99 461 1%	101 - 263 - 1%	98 818 2%	97 1657 3%

Bron: Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 209.

Bijlage 7.3: Ratio's bij de overgang van langdurige werkloosheid met PWA toeslag voor 45 uur PWA activiteiten per maand naar voltijds en deeltijds (met inkomensgarantie-uitkering) werk aan minimumloon, België 1998.

- (a) Vervangingsratio: berekend door de verhouding netto beschikbaar inkomen bij werkloosheid / netto beschikbaar inkomen bij tewerkstelling * 100 te nemen.
- (b) Absolute netto meer - (of minder) opbrengst per maand van werken ten opzichte van werkloosheid.
- (c) Netto meer – (of minder) opbrengst van werken in % van het beschikbaar inkomen in geval van uitkeringsafhankelijkheid (per maand).

	Alleenstaande	Alleenstaande schoolverlater	Eenouder met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), geen opvangkosten	Eenouder met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), met kinderopvangkosten	Eenverdiener zonder kinderen ten laste	Eenverdiener met 2 kinderen ten laste (< 3 en 8 jaar), geen opvangkosten
Actueel inkomen	31.164	27.666	52.058	50.942	41.642	52.058
Overgang PWA (13u) naar 100% werk	92 2870 9%	81 6368 23%	115 - 6764 - 13%	120 - 8453 - 17%	109 - 3395 - 8%	105 - 2634 - 5%
Overgang PWA (13u) naar 50% werk (incl. IGU)	112 - 3241 - 10%	133 - 6841 - 25%	107 - 3421 - 7%	109 - 4122 - 8%	107 - 2874 - 7%	103 - 1473 - 3%
Overgang PWA (13u) naar 32% werk (incl. IGU)	113 - 3617 - 12%	135 - 7217 - 26%	105 - 2690 - 5%	106 - 2855 - 6%	106 - 2332 - 6%	103 - 1494 - 3%

Bron: Cantillon B., De Lathouwer L. en Thirion A., 1999(b), blz. 210.

Bijlage 7.4: De evolutie van de netto-vervangingsratio's vanuit de bijstand naar een voltijdse en deeltijdse tewerkstelling (50%) aan minimumloon, 1989-2001, België.

	Alleenstaande	Eenouder met kinderen ten laste	Kostwinner zonder kinderen ten laste	Kostwinner met kinderen ten laste	Tweeverdiener zonder kinderen ten laste	Tweeverdiener met kinderen ten laste
Overgang naar een voltijdse tewerkstelling						
1989	60	76	72	78	63	73
1990	61	80	73	79	63	72
1991	62	85	75	80	63	73
1992	61	86	72	77	63	73
1993	61	87	72	77	64	73
1994	60	87	72	77	64	74
1995	61	87	72	77	64	74
1996	60	86	71	76	65	74
1997	61	88	72	78	65	74
1998	61	88	72	78	65	74
1999	61	88	72	77	65	74
Overgang naar een deeltijdse tewerkstelling						
1989	96	113	100	106	76	82
1990	99	105	96	103	76	82
1991	72	87	77	86	77	84
1992	72	88	77	86	77	83
1993	72	88	77	87	77	84
1994	72	88	77	86	77	84
1995	72	88	77	86	78	84
1996	72	88	77	86	78	84
1997	72	89	77	87	78	84
1998	72	89	77	87	78	84
1999	72	88	77	87	78	84

Bron: Vertrouwelijke CSB bron, bekomen van Kristel Bogaerts.

Bijlage 7.5: De evolutie van de arbeidssurplusratio's vanuit de bijstand naar een voltijdse en deeltijdse tewerkstelling (50%) aan minimumloon, 1989-2001, België.

	Alleenstaande	Eenouder met kinderen ten laste	Kostwinner zonder kinderen ten laste	Kostwinner met kinderen ten laste	Tweeverdiener zonder kinderen ten laste	Tweeverdiener met kinderen ten laste
Overgang naar een voltijdse tewerkstelling						
1989	167	131	139	129	158	138
1990	164	125	136	127	159	138
1991	161	118	134	125	159	137
1992	165	116	139	129	158	138
1993	165	115	138	129	157	137
1994	166	115	139	130	156	135
1995	164	114	138	129	155	135
1996	166	116	140	131	155	135
1997	163	113	138	129	155	135
1998	163	113	138	129	154	135
1999	164	114	139	129	154	134
Overgang naar een deeltijdse tewerkstelling						
1989	104	88	100	94	132	121
1990	101	95	104	97	132	121
1991	140	114	131	116	130	120
1992	139	114	130	116	130	120
1993	138	113	130	116	130	119
1994	138	114	130	116	130	119
1995	138	114	130	116	129	119
1996	138	114	130	116	129	119
1997	139	113	130	115	129	119
1998	138	113	130	114	128	119
1999	139	113	130	115	129	118

Bron: Vertrouwelijke CSB bron, bekomen van Kristel Bogaerts.

Bijlage 7.6: De impact van de hervormingen in de sociale zekerheid en de fiscaliteit sinds 2000 op de netto-vervangingsratio's en op de absolute meeropbrengst van laagbetaald werk ten opzichte van een uitkeringsbestaan vanuit de bijstand, België, 1999-2001.

	1999	2001	Winst van werk in euro per maand t.o.v. 1999
Overgang vanuit de bijstand naar voltijds werk aan minimumloon.			
Alleenstaand	61	54	119,01
Eenouder 2 kinderen	88	81	102,70
Kostwinner zonder kind	72	62	164,18
Kostwinner 2 kinderen	77	69	161,23
Tweeverdiener 2 kinderen	74	71	153,42
Overgang vanuit de bijstand naar deeltijds werk aan minimumloon.			
Alleenstaand	72	69	42,24
Eenouder 2 kinderen	88	83	85,50
Kostwinner zonder kind	77	74	46,55
Kostwinner 2 kinderen	87	82	85,52
Tweeverdiener 2 kinderen	84	82	93,31

Bron: De Lathouwer L. en Bogaerts K., 2001, blz. 43.